RADVÁNYI DEZSŐ

ELFOGATÓPARANCS

(TANÚNAK MEGIDÉZVE AZ OLVASÓT)

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ · 1968

Előszó

Idézés bűnügyben című, 1967-ben megjelent dokumentumkötetemben az 1945/46-os esztendő rendőri munkájáról, a háborús, nép- és államellenes bűnösök felkutatásáról és ártalmatlanná tételéről szóltam. Pontosabban: Kovács János nyugállományú rendőralezredes emlékeiből idéztem a legizgalmasabb, legérdekesebb eseteket. A harmincöt rövid történetből álló első füzér zárszavában már jeleztem a folytatást, az 1946/47-tel foglalkozó második kötetet.

Most ez következik.

Az első kötethez képest módszeremen csupán annyit változtattam, hogy egyetlen mesélő helyett ezúttal többen elevenítik fel emlékezetes nyomozásaikat. Nem a teljesség kedvéért, arra ezúttal sincs lehetőség, hanem az alcímnek megfelelően: tanúként idézem az olvasókat. Az első kötettel kapcsolatban sokan megkerestek. Részben olyanok, akik megszenvedték, de szerencsésen túlélték a fasizmus poklát, részben pedig azok a rendőrtisztek, akik részt vettek a fasizmus felszámolásában. Ezek a „megidézettek" és önként jelentkezők térítettek el eredeti szándékomtól: vagyis Kovács alezredes mellett újabb mesélőknek is helyet adtam. Egyébként régi partnerem egyetértett a szereplők körének bővítésével, hiszen ő fogalmazta meg annak idején az első kötet befejezéseként, hogy az olvasók ne tekintsék őt mesterdetektívnek; csodákat sosem tett, sikereit a rendőri testület egyesült erejének köszönheti.

És ez így igaz! A rendőri munka valóban kollektív. Indokolt tehát, hogy minél több hiteles tanú szólaljon meg erről a nehéz munkáról.

Azért nyugdíjas barátomhoz nem lettem hűtlen: az első történetet Kovács János nyugdíjas rendőralezredes mondja el ismét.

Párharc

A felszabadulás utáni első években a politikai nyomozók munkaideje — mai kifejezéssel élve — kötetlen volt. Hogy egészen pontos legyek: egyfolytában dolgoztunk pihenés nélkül. Még azt a napi 4—5 órát, ami alvásra jutott, azt is szolgálati helyünkön töltöttük, bosszantó kényelmetlenségek között. Csak mosakodni, fehérneműt váltani jártunk haza. Vagy olykor egy kis házi kosztért.

Ezekben a mozgalmas esztendőkben még az egy nyomozócsoporthoz tartozók is alig találkoztak egymással. Tucatnyi feladattal jártuk a várost. Íróasztal melletti munkára csak akkor került sor, ha már elfogtuk a tettest. Addig fáradhatatlanul üldöztük, amúgy gyalogosan.

Égett a szemünk, fájt a lábunk, mindig éhesek voltunk. Csak az orvosok a megmondhatói, milyen erőszakot követtünk el magunkon. Mégis zokszó nélkül éltünk.

Ezeket a hőskori viszontagságokat nem panaszképpen idézem, csak hogy jelezzem, honnan indultunk.

Az eligazításokat többnyire négyszemközt és személyre szólóan kaptuk.

Az egyik délelőtt tanúkat hallgattam ki Csepelen. Alighogy visszaérkeztem Pestre, máris elkapott a főnök.

— A Klauzál téren lopott karórákkal üzletel egy nyilas cigánylány. Hozza be és hallgassa ki! — utasított csak úgy futtából.

— Értettem! — mondtam, s már indultam is.

Szerencsére rögtön tetten értem az alkalmi óraárust. Ám amilyen könnyen elcsíptem, olyan nehezen vallott. Primitív, gátlástalan hazugságaival kegyetlenül felbosszantott. Még jó, hogy egy esti munka miatt félbeszakíthattam a kihallgatását.

Sötétedéskor már a mai Marx téren lebombázott, kiégett lakóházak között kellett rejtőznöm. Azt figyeltem egészen éjfélig, hogy nem szór-e valaki a járókelők közül rendszerellenes röpcédulákat.

Hullafáradtan tértem vissza a Központba. Éppen a cipőmből bújtam ki, amikor betoppant a főnök gépírónője. Jól ismert fejbiccentéssel jelezte: szükség lesz rám.

A főnök előtt ültem. A főnök előtt, akiről egyikünk sem tudta, hogy mitől van mindig ébren. A feketekávé akkor még nem volt divatban nálunk, legfeljebb a rossz emlékű Planta-teát szürcsölgettük. De nem kutattuk főnökünk titkát. Ahogy mondani szokták: olyan „gőzben" éltünk mi „közkatonák", hogy vezetőinket kritikátlanul csodáltuk és tiszteltük, közvetlen főnökünkért pedig szinte rajongtunk.

Eszes embernek tartottuk. Hibáktól persze ő sem volt mentes. Nemcsak sokat követelt a munkatársaitól, de olykor szekálta is őket. Engedett ugyan vitatkozni, de szinte mindig ragaszkodott a saját elképzeléseihez. Bár példát mutatott az áldozatvállalásban, azért túlzás volt szerzetesi életmódot erőltetni a beosztottjaira. A szakadatlan harcban elfelejtett élni. Forradalmiság egyfelől és emberi rigolyák másfelől. Ez a magatartásbeli szélsőség őt magát is felőrölte.

Előtte ültem a tompított fényű szobában. Asztali lámpája csak rendetlenül heverő iratait világította meg. Ő maga — támlásszékében hátradőlve — az árnyékba húzódott. Inkább csak éreztem a jelenlétét.

Talán elgondolkodott. Talán elszunyókált.

Nem zavartam.

Közben felidéztem, milyen is, amikor a hatalmas íróasztal mögött nappali fény éri: csapzott haja a homlokára tapad, szemei véresek, gallérja gyűrött, nyakkendője ódivatú . . .

— Sok elvtársat megkínoztak a Horthy-hekusok, köztük engem is — törte meg a csendet.

S én megértettem, hol jártak a gondolatai.

— A Hain-csoportból egy testvérpár: a Csomós-fiúk . . .

— Hallottam róluk — mondtam halkan. A szoba hangulata meg a személyes vonatkozás valahogy csendes beszédre intett.

— Tudja, hogy szabadon ficánkolnak?

— Idehaza?

— Nem tudom. Már kerestettem őket, de semmi nyomuk. Valószínűleg elmenekültek. Nem ellenőrzött hírek szerint az utolsó nácitranszporthoz csatlakoztak — magyarázta szaggatottan.

Hirtelen felállt. Meggyújtotta a mennyezeti villanyt. Az eláradó fényben, mintha kicserélték volna, még a hangja is felfrissült, parancsoló lett.

— Kovács elvtárs! Nekünk biztosat kell tudnunk! Nézze ezt a levelet!

A kézírásos levél arról szólt, hogy Csomós Sándor egykori detektív „a politikai nyomozószervek jóvoltából" zavartalanul él Magyarországon. A bejelentő kétszer is látta Újpesten.

Hiába kerestem az aláírást, a feladó nevét és lakcímét. Névtelenül történt a bejelentés.

A főnökre néztem.

— Ez a negyedik névtelen levél. Valaki vagy valakik nem fogadják el azt, amibe mi már beletörődtünk. Ismét ellenőrizni kell a két bandita hollétét! Magára gondoltam. Egy-két ügyben már bebizonyította szívósságát. Felmentem minden más feladat alól. Járjon, talpaljon éjjel-nappal, míg valami biztosat: igent vagy nemet tud jelenteni.

— Minden tőlem telhetőt megteszek — mondtam. Zsebre vágva a levelet, gondterhelten indultam vissza a helyemre, hogy legalább két órát aludjak, ha a történtek után még tudok aludni. Az új feladat lázba hozott.

Olyan vagyok, mint a szimatkutya. Pontosan nem tudom, ki mondta rám ezt először, de tény, hogy a szimatkutya gúnynév rám ragadt. Valóban sokat mentem a legparányibb nyom után is. Sosem szerettem a befejezetlen dolgokat, s amikor a sorsom úgy hozta, hogy gazembereket kellett felkutatnom, nem nyugodtam bele, ha valakit első kísérletre nem találtam. Tulajdonképpen nem bántott ez a gúnynév. Az ugratások mögött az elismerést is megéreztem. A főnök előtt nemigen tréfáltunk, s lám, ő is a szívósságomra hivatkozott.

Elszántan kezdtem a Csomós-fivérek ügyéhez. A kötelességen túl a virtus is fűtött, jóllehet vajmi kevés adat állt rendelkezésemre.

Reggel a központi nyilvántartóból kikértem a Csomós Sándor és László névre iktatott vaskos aktát. Egész napom a panaszosok jegyzőkönyveinek tanulmányozásával telt el. Ez ugyan nem vitt közelebb a két bandita hollétének kiderítéséhez, de legalább alaposan megismertem a Hain-pribékek szadista módszereit. A „hagyományos" pofozás és gumibotozás „emberséges" kihallgatásnak számított a Csomós-fivérek kínzásaihoz képest. Perverz leleménnyel gúzsba kötötték áldozataikat, a kötések között rudat dugtak keresztül, amivel két íróasztal közé függesztették a szerencsétleneket, majd tormás zsákot húztak a fejükre. Ezután — egymást váltva — órákig verték a magatehetetlen őrizeteseket. Csapásaikat főként a tarkóra mérték. A férfiak heréit ütötték, a nők altestébe gumibotot erőszakoltak. Emellett valami kurblizható, trafószerű masinával a hálózatról levett áramot áldozataik tenyerébe, illetve halántékához vezették, és egészen az eszméletlenségig sokkolták őket.

Efféle szadista kegyetlenségekkel kínozták évekig az illegális kommunista párt tagjait. Később, 1944-től pedig gazdagabb zsidókat is összeszedtek. Minél módosabbakra vadásztak, hogy elszedjék tőlük elrejtett értékeiket.

Tucatszám sorolhatnám az iratokból az általuk okozott tragédiákat, de túlságosan fájdalmas volna újból felidézni ezeket a régmúlt borzalmakat.

Tény, hogy átérezve az áldozatok szenvedéseit, mélységesen meggyűlöltem és megvetettem az emberbőrbe bújt két vadállatot. Majd szétfeszített az akarat, hogy mielőbb elcsípjem őket, de az akta adatai nem sok reménnyel kecsegtettek. Megtudtam ugyan Csomósék utolsó szolgálati beosztását. A német megszállás után a magyar Gestapo Hain Péter vezetésével felköltözött a Svábhegyre (Szabadság-hegy), a *Majestic* hotelbe. Feltételezhető volt, hogy a körülzárt fővárosból a budai kitöréskor ők is a nácikkal mentek.

Az aktában megtaláltam a korábbi névtelen bejelentéseket is. Megvizsgáltam a négy kézírást, amelyek eltértek ugyan egymástól, de több mint megérzés alapján biztosra vettem, hogy a leveleket mégis egyazon személy írta. A fogalmazás, a gondolkodásmód azonos jegyeket mutatott. Mindegyik levél a politikai rendőrség tehetetlenségére célzott. Ám hiába forgattam, vizsgálgattam őket, okosabb nem lettem tőlük. Sejtettem, mennyivel előbbre jutnék, ha a titokzatos bejelentő kilétét ismerném, ha beszélhetnék vele, de ez kilátástalan volt.

Egy nyomozói jelentésből az is kiderült, hogy kutattak már Csomósék után, de azok még 1944-ben Nyugatra menekültek.

Élnek tehát, de Nyugaton!

Egyébként az illető nyomozó azon a véleményen volt, hogy a névtelen levelekkel pusztán a politikai rendőrség idejét és erejét akarják lekötni. Nem

logikátlan — gondoltam magamban —, de vajon tények támasztják-e alá vagy csak spekuláció?

Hamarosan elő is került az illető, akivel aztán alaposan összevitatkoztam. Belátta, hogy adatai ellenőrizhetetlenek, sőt, azt is, hogy informátorai eléggé megbízhatatlanok, de továbbra is kitartott következtetése mellett. Beszélgetésünk ennek ellenére előbbre vitt. Bennem ugyanis ekkor dőlt el, hogy indokolt és érdemes a Csomós-üggyel foglalkozni. Másrészt én is egy szélsőséges feltevésre jutottam: hátha a két rutinos detektív maga híreszteli, hogy Nyugatra menekült? Ez tévesztené meg igazán a rendőrséget! Ebben az esetben valóban zavartalanul élhetnek idehaza.

Bajtársaim az efféle okoskodásomra szokták mondani: a Jani szimatot fogott.

Az aktából két újpesti címet sikerült kihámoznom. És érdekes módon mindkettő összefüggött a bejelentéssel. Az egyik helyen egy házaspár lakott, s az asszony unokahúga volt Csomóséknak. A másikon egy magányos, nyomorék nő, akiről csak annyit írt a bejelentő személy, hogy a fiatalabbik Csomós ismerőse.

Másnap munkához láttam.

Elődöm bárhol járt, nyíltan lépett fel, s ezért én a leplezett nyomozást választottam. A házaspárhoz úgy állítottam be, mint lakásösszeíró. (Akkoriban a kibombázottak érdekében gyakran kellett összeköltöztetési kényszerintézkedéseket tenni. Akinek kihasználatlan nagy lakása volt, félt a lakáshivatali tisztviselőktől.) Megjelenésem G.-ék lakásában nem keltett gyanút. Annál nagyobb ijedelmet okoztam azzal, hogy két szobájukat, sőt pincéjüket és padlásukat is felmértem. Személyesen győződtem meg arról, hogy nem rejtőzködik-e náluk valamelyik Csomós.

Az első lépés eredménytelensége nem keserített el. Mentem tovább. A kerületi rendőrkapitánysághoz fordultam segítségért, mert a magányos nő

olyan periférián lakott, ahol nem mozoghattam feltűnés nélkül. Reméltem, hogy a kerületiek adnak néhány jó tippet. Eleinte egymáshoz küldözgettek, de végre találtam egy rendőrőrmestert, aki a nő közelében lakott.

A rendőr Horthyék alatt is szolgált, alaposan ismerte a környéket, az embereket, köztük a magányos nőt, W. Rózsit is, vagy ahogy ő nevezte: Bicegő Rózsit.

Megtudtam, hogy a kb. negyvenéves, csípőficamos Rózsika legalább tíz éve Csomós Sándor szeretője.

Szerelmi kapcsolatukról sokat beszéltek a környéken. Sándor — állítólag — úgy váltogatta nőit, mint más az ingét, amit Rózsi zokszó nélkül eltűrt. Egyesek arról is pletykáltak, hogy valami undorító perverzitás tartotta össze ezt az egymáshoz nem illő párt.

A legfontosabb információ mégis az volt, hogy Csomós Sándor 1944 szilveszterén Bicegő Rózsinál mulatott. Márpedig a főváros körül az ostromgyűrű karácsonykor bezáródott, s a Vörös Hadsereg Újpest határát döngette.

Csomós tehát már nem szökhetett meg!

Talán mondanom sem kell, mennyire izgatott lettem. Máris mentem volna Bicegő Rózsihoz házkutatásra, letartóztatni, kihallgatni, de egyedül ilyen kockázatot nem vállalhattam. Kénytelen voltam lehiggadni, társaimmal együtt megszervezni az akciót.

Az őrmestert magammal hívtam a Központba, hogy majd velünk jöjjön a nőhöz. Sosem árt egy olyan segítőtárs, aki a helyszínt, sőt Csomós Sándort is jól ismeri.

Odabent nagy tervezgetésbe kezdtünk. Én már este indultam volna, de a főnök nem engedte.

— Egy hajnali razzia váratlanabb! Akit rendőr ráz fel legjobb álmából, az nem tud menekülni. Biztosra kell mennünk!

Ezek után a főnök visszavonult, és mi tovább fontolgattuk a ház körülzárását. Kijelöltem, ki áll az ablak mellé, ki kerül az épület hátába. A lakásba való behatolást magamnak tartottam fenn. Valaki arról kérdezte az őrmestert, hogy melyik szomszéd lenne a legalkalmasabb hatósági tanúnak... Az állomány újonca a pisztolyát tisztogatta... Egy másik nyomozó zseblámpákért szaladt... És ez így ment volna valószínűleg az indulásig, de éjfélkor ránk csengett a telefon...

— Tudtam, hogy nem alszanak!

— Most ébredtem! — vágtam rá gyorsan.

— Attól ilyen élénk, ugye? — gúnyolódott a főnök.

Az öregnek röntgenszemei és finom ösztönei vannak. Jobb, ha hallgatok — gondoltam.

— Tehát beismeri? — krákogta nikotinos hangján.

— Igen.

— Akkor takarodó!

Most már csakugyan lefeküdtünk. Némi pihenés igazán ránkfért. Az ügyeletes tiszttel hajnali négyre beszéltem meg az ébresztést. Ötkor indultunk két rozoga Mercedesszel. Fél hat előtt néhány perccel — már világosban — érkeztünk. A háztól kb. 120 méterre egy keresztutcában álltunk meg. Bicegő Rózsi itt nem vehetett észre minket.

Tízen voltunk. Mindenki előre tudta, mi a tennivalója. Intésemre öt ember egyszerre indult, hogy a ház hátába kerülve elzárja a menekülés útját. Mihelyt eltűntek a szemem elől, másik két nyomozónak adtam jelt. Ők a ház bal és jobb oldalát biztosították.

Vártam egy percet, aztán gyors léptekkel magam is elindultam a segítőkész őrmester és a testőrnek is beillő izomkolosszus, K. Jóska kíséretében.

Könnyebbséget jelentett, hogy az ostrom alatt eltüzelt léckerítést Rózsika még nem hozatta rendbe. Egyenest az ajtónak tarthattunk.

Erőteljesen kopogtattam.

Pisszenés sem jött válaszul.

Most már pisztolyom markolatával zörgettem, még erősebben.

Hamarosan a belső ajtó nyikorgása hallatszott, majd álmos nyöszörgés, de nem értettem, mit motyog a halk női hang.

— Rendőrség! Razzia! — kiáltottam.

— Szűzanyám!... Mi baj? — jött az ijedt kérdés most már felismerhetően.

— Nyisson ajtót!

— Máris!... Csak magamra kapok valamit. Meg előkerítem a kulcsot...

— Nem mehet sehová! — parancsoltam rá. A kulcs a zárban van, ha nem nyitja ki azonnal, betörjük!

Választ nem kaptam, csak valami nehezen kivehető motozás hallatszott. Nem tétovázhattam. Ketten nekilendültek az ajtónak. De meg se mozdult. Szerencsére az ablaka betört, s az üvegszilánkok közt gyorsan benyúltam, de mire elértem a zárat, a nő már nyitásra fordította a kulcsot.

Belöktem az ajtót.

A küszöb mögött egy kócos boszorkány állt, meztelenül.

Szótlanul várta, mit akarunk.

Zsebre vágtam a pisztolyomat, közben egy szempillantással megállapítottam: a rendetlen konyhában nincs idegen. Intettem társaimnak, hogy kezdhetik a házkutatást a szobákban.

A meztelen csúfság nem mozdult. Részeg vigyorral szemérmetlenül mutogatta ferdefarú testét. Az első ijedtségen túljutott. Sőt, sunyi szemében gúnyt véltem fellobbanni.

Lerántottam az ajtóról a piszkos kartonfüggönyt, s odadobtam neki, hogy takarja be magát. Elkapta, lassan magára csavarta, még igazgatta is, aztán leült a szennyesládára.

— Meglepődött? — kérdeztem, csak azért, hogy elindítsam a beszélgetést.

— Semmi dolgom magukkal...

— De nekünk magával annál több!

— Majd elválik — válaszolta vállrándítva, visszautasítón.

És már láttam — visszatérő társaim tekintetén —, odabent nem találtak senkit. Elment a kedvem. Kötelességszerűen nekiláttunk a teljes házkutatásnak. Már csak annyit reméltem, hogy legalább egy levelet vagy valami más apró áruló jelet találunk, ami Csomóstól származik.

Az őrmester kiment a fiúkért, hogy többen legyünk, gyorsan végezzünk. K. Jóska pedig a tanúnak kiszemelt szomszéd nőhöz indult. A kényszerű várakozást Bicegő Rózsi megszólaltatására próbáltam felhasználni. Előbb azonban szélesre tártam a konyha ablakát, elviselhetetlen bűz facsarta az orromat. Seprűt, portörlőt, súrolókefét ritkán használtak ebben a házban.

Részben a kudarc, részben a taszító környezet miatt nem taktikáztam. Elegem volt. Siettem. Rögtön Csomósról kérdeztem.

Ismeretségüket, szexuális kapcsolatukat nem tagadta. Azt sem, hogy értékes ajándékokat kapott tőle, amelyek nagyobb részét már elcserélte élelmiszerre. Amit tehát amúgy is tudtam az őrmestertől, azt megerősítette ő is. Sőt, önként elmondta, hogy a holmik elhurcolt üldözöttektől származtak. Szabadkozott is annak idején eleget, de „Sanyi" azzal tukmált rá mindent, hogy a zsidóknak soha többé nem lesz szükségük rájuk.

Eleinte nem tudtam mire vélni fenenagy őszinteségét. Amikor azonban — még mindig négyszemközt — arra célzott, hogy szívesen előadja a maradék szajrét, amivel azt csinálhatok, amit akarok, megértettem: fontos titkot takargathat, ha vesztegetni is kész.

Meglepte, hogy ezek után sem borultam a nyakába. Képtelen volt felfogni, hogyan lehet visszautasítani az ilyen ajánlatot.

— Hol van Sándor?

— Nyugaton! — vágta rá azonnal.

— Írt már magának?

— Nem.

— Hogy lehet az?

— Talán fél, hogy bajom esik, ha kapcsolatot tartok vele... Talán lágerben van, ahonnan nem engedik írni...

Egy buta nő okos válasza — gondoltam magamban —, amit adott esetre lehet, hogy éppen Sándor tanácsolt neki.

— Ha nem írt, akkor honnan veszi, hogy Nyugaton van? — próbáltam beugratni.

— Üzente egy hazatért hadifogollyal.

— Mikor?

— A nyár elején, talán júniusban.

— Nevezze meg az illetőt.

— Nem mutatkozott be. Nem tudom a nevét. Csak beállí...

— Hazudik! — vágtam közbe, hogy megelőzzem Rózsika újabb elterelő manővereit.

Sértődötten elhallgatott. Nem zaklattam tovább. Időközben megérkezett az idős néni is, akit tanúnak szemelt ki az őrmester.

Az alapos házkutatás során inkább bazárban éreztük magunkat, mint lakásban, mert a lopott holmik — ócskavastól ékszerekig — minden zugot megtöltöttek. Bokáig jártunk a porban, piszokban, baromfiürülékben. Annyi boros- és pálinkásüveg hevert szanaszét, hogy visszaváltásuk — mai értékkel mérve — félhavi fizetésemet is kitenné. Csak bosszankodtunk a ronda és fárasztó munkán. Csomósra utaló nyomot nem találtunk. De még hátra volt a konyha, s a feltehetően még koszosabb pince és padlás.

Eddig sem lazsáltunk, de a konyhában egyszerre hárman kutattunk, hogy mielőbb túllegyünk rajta.

A szobákban is jól jött volna a gázmaszk, de itt szinte kibírhatatlan volt nélküle. Az oszlásnak indult ételmaradékok, a penészedő szennyesruhák penetráns bűzt árasztottak. A tanúnak hívott néni csaknem rosszul lett. A nyitott ajtóba állt, hogy friss levegőt kapjon.

A hatalmas kredencet én néztem át. Az ember azt hinné, hogy ilyesmiben edényeket tartanak. Normális emberek igen, de ez a boszorkány még ide is hulladékot gyömöszölt. Vagy három zsákban ún. géptisztító rongyot találtam, kettőben szenet. A legfelső polc a háborúban a légósoknál rendszeresített elsősegélycsomagokkal volt tele. Lehetett kétszáz darab, és mindegyiket belülről is meg kellett néznünk, mert nem tudhattuk, nincs-e bennük elrejtve valami.

Dühömben észre sem vettem, hogy egy tócsa vízben állok. A néni figyelmeztetett rá. Vékony talpú cipőmmel gyorsan odébb álltam. Ez jó ürügy volt, hogy kiszabaduljak a levegőre. A bakancsot viselő őrmester rámolta tovább a kredenc limlomjait.

És csodák csodája, Bicegő Rózsi, aki szerintem legalább két éve — a háború óta — nem takarított, most felkapott egy rongyot, és feltörölte a vizet. Még mentegetőzött is.

— Kiborult a lavór, amikor kibotorkáltam a dörömbölésre...

— Még ma feljelentem a tisztiorvosnál. Megfertőzi az egész környéket. Ilyet még sose láttam! Kész kolera... Pfuj! — zsörtölődött az eddig hallgatag nénike.

Mire a konyhában végeztünk, a többiek a pince és a padlás átkutatását is befejezték. Delet harangoztak. Hatórás fáradság — eredmény nélkül.

Megköszöntem a néni közreműködését. A fiúknak jelt adtam az indulásra.

— Öltözzön fel rendesen! Velünk jön! — parancsoltam Bicegő Rózsira.

— Nem csináltam én semmit, miért visznek el? — próbált ellenkezni.

— Lopásért, rablásért, orgazdaságért. Ami kedvesebb magának. Választhat! De másról is beszélgethetünk. Ha okos lesz, ha őszinte lesz, még megúszhatja a nagyobb bajt.

Szótlanul öltözködni kezdett.

Végre indulhattunk. Már csak egyetlen probléma volt. Ki mellé ültessem Bicegő Rózsit?

Maradjon titok — még húsz év múltán is —, hogy melyik bajtársam szenvedte végig az Újpesttől Pestig tartó autózást.

A főnök hallgatott.

Nem kiabált, nem kérdezett, úgy viselkedett, mint még soha. Tíz hónapja dolgoztunk együtt, de egyszer sem beszélhettem ki magam. Folyton-folyvást közbeszólt. Megelőzte ötleteimet vagy kétségbe vonta realitásukat, de még sosem hallgatott ilyen hosszan és látszólag nyugodtan, mint most. Itt volt hát az alkalom, de pechemre akkor, amikor én is a legszívesebben hallgattam volna.

Nem féltem tőle. Okom sem volt rá. De megrendített, ahogy magába roskadtan ült. Éreztem, mennyire személyes vereségnek tekinti a történteket. Az edzett harcos most szánalmas látvány volt. Máig sem tudom, mi játszódott le benne, milyen érzelmeket leplezett hallgatással. Hogy nem haragot, abban biztos vagyok.

Már mindenről beszámoltam, s ő még csak meg se moccant. Feszengtem a kínos csendben. Újrakezdési javaslattal korainak tartottam előállni. Legfeljebb azzal vigasztalhattam volna, hogy Bicegő Rózsi kihallgatásától még remélhetünk valamit.

Megmozdult. Levette sokdioptriás szemüvegét, úgy törölgette, mintha az mindennél fontosabb lenne. Görnyedtségéből kicsit felengedett.

— Ez minden? — kérdezte végre.

Mit válaszolhattam erre? Bólintottam.

— Akkor most menjen.

Erre azért nem számítottam. Lassan kászálódtam. Felálltam, összehajtogattam jegyzeteimet, zsebre vágtam. Begombolkoztam. Krákogtam. Húztam az időt, hátha még mond valamit. Mint aki értésemre akarja adni, hogy felesleges vagyok, tüntetően egy halom jegyzőkönyvet kotort maga elé. Feltette fényesre dörgölt szemüvegét, és olvasni kezdett. Zavaromat nem vette tudomásul. Kénytelen voltam szólni.

— Délután és éjszaka kihallgatom W. Rózsit. Ha valami jó hírem van, jelentkezhetek?

— Ez az ügy nem érdekel tovább — közölte, fel sem nézve papírjaiból.

— Nem értem — kísérleteztem még egyszer.

— Felnőtt? Önálló ember maga?

Mit is válaszolhattam volna? Hallgattam.

— Igen vagy nem? — de már ordított.

— Igen — nyögtem ki kényszeredetten.

— Akkor belátása szerint cselekszik... Egyedül... Nélkülem! Jó estét...

Úgy oldalogtam ki a szobájából, mint egy megszégyenített gyerek. Csak úgy száguldoztak bennem a gondolatok. Túl a kimerültségen, túl azon, hogy engem is csalódás ért Újpesten, hogy a közelgő november 7-i előléptetésemnek befellegzett, a rideg és kíméletlen bánásmód bántott a legjobban. Talán hibát követtem el?... Én lennék az oka, hogy nem sikerült elfognunk Csomóst?... Vétettem egyáltalában valamit?... Hiába akartam önkritikus lenni, nem találtam magamban hibát. A főnököt tartottam igazságtalannak.

Benyitottam a szobánkba. Valami rendkívüli történhetett, azt rögtön észrevettem. Csoportom tagjai, amint megláttak, szétrebbentek. Érdeklődésemre — miért a nagy izgalom? — egyikük sem felelt. Egymásra néztek, majd K. Jóska hozám lépett, s belém karolt. Azzal tessékelt a szomszédos szobába, hogy négyszemközt szeretne mondani valamit.

— Először is elnézésedet kérem. Engedélyed nélkül kihallgattam a nőt... Ne haragudj, János, de képtelen voltam várni. Gondoltam, szerencsém lesz vele.

— Nekem nem volt szerencsém. Sosem felejtem el, ami a főnöknél történt. Most kiegyenlíthetném rajtad, amit kaptam, de ehhez se kedvem, se erőm. Beszélj, mi történt?

— Minden ellenkezés nélkül vallott...

— Mit? Nyögd már ki!

— Csomós idehaza van!

— Hol? Te, ne ugrass engem, mert megjárod! — Előbb széket tolt alám, aztán szánakozóan barátságos lett.

— Jánoskám, ne izgasd magad. Kimerült vagy... Még nem tudom, hol a pasas. Rózsi sem ismeri a jelenlegi címét.

— Hozasd fel! Én is kihallgatom.

— Nem érdemes... Volna még mondanivalóm.

— A lényeget halljam!

— A házkutatás alatt Csomós a lakásban rejtőzködött!

Nem lehet visszaidézni, mit éreztem. Azt hiszem, ilyenkor kap az ember gutaütést. Akkor persze még fiatal és egészséges voltam, ma aligha úsznám meg szívtrombózis nélkül.

Tény az, hogy Bicegő Rózsi igazat vallott. Csomós Sándor nem menekült Nyugatra. Hogy hol lakik, mit dolgozik, azt állítólag neki sem árulta el. Egy év alatt körülbelül hétszer látogatta meg. Érkezését sose jelezte előre. Mindig meglepetésszerűen, sötétedéskor állított be, csak egyetlen éjszakát időzött, s amint világosodott, már távozott is. Bár minden alkalommal ittak és hemperegtek, látogatásainak célja nem ez volt. Pénzt, pénzt és újból csak pénzt követelt, ami a nyilasszajré eladogatásából tellett is. Az infláció miatt mindig ékszert és törtaranyat akart Rózsitól. Október 9-én,

amikor majdnem elfogtuk, egy nehéz arany karkötőt vett el Rózsitól.

Olykor milyen hajszálon múlnak a dolgok! Én éjszaka akartam rajtaütni, a főnök a hajnalt tartotta alkalmasabbnak. Ha akkor csapunk rá, amikor részegen hempergett a szeretőjével, nem maradt volna ideje elrejtőzni. Hajnali zörgetésünkkor már indulásra készen állt. Bicegő Rózsi időhúzása alatt könnyen bebújt a jól előkészített rejtekhelyre.

Most az egyszer nekem volt igazam a főnökkel szemben, de ez mit sem változtatott a helyzeten.

A rejtekhelyet — el kell ismerni — jól kigondolta, jól kiépítette Csomós. Már a piszok és a rendetlenség is azt célozta, hogy elvegye az esetleges házkutatók kedvét. A rutinos hekus saját tapasztalatból tudta, hogy ilyen visszataszító helyszínen mindenki kapkodva, felületesen dolgozik, hogy mielőbb szabadulhasson.

Másrészt a konyha és a mögéje kanyarodó jobboldali szoba közötti ajtót a szoba felől befalazással eltüntette. A konyha felől azonban meghagyta az ajtókeretet. Ez elé állította a hatalmas kredencet, amelyik úgy támaszkodott a falhoz, hogy eltakarta a kb. 20 centiméteres mélyedést.

Még arról is gondoskodott, hogy a kacatokkal teli nagy súlyú szekrény könnyen mozduljon: egy-egy acélgolyót szerelt a lábaira.

Amikor dörömböltem, Csomós kizavarta az ágyból Rózsit, s mögötte ő is kilopakodott a konyhába. Amíg a nővel vitáztam, Csomós gyorsan, zajtalanul eltolta a kredencet, és a mélyedésbe préselte magát.

A továbbiakat talán mondanom se kellene. Csomós számára a mi távozásunkkal szabaddá vált az út. Bicegő Rózsi megmentette őt. Pedig a házkutatás alatt hallatlan izgalmakat élt át, hiszen bármely percben felfedezhettük a szeretőjét. Később azt is elmondta, hogy csaknem elájult, amikor a kredenc alól víz szivárgott ki. Tudta, hogy az csak az összepréselődött Sándortól eredhet.

Sajnos, Bicegő Rózsi mindaddig hűségesen kitartott, amíg Csomósnak szüksége volt rá, jóllehet sejtette a szerencsétlen, hogy többé nem látja emberét. A menekülő többé nem térhet vissza oda, ahol egyszer már a nyomára bukkantak.

A Csomós-trükk — ahogy mondani szokták — pofonegyszerű volt. Pofonnak is tartottam. Csattanását az arcomon éreztem.

Éjszaka bezárkóztam a szobámba. Fájó szívvel, de nagy elszántsággal levelet írtam a főnöknek. Kimentettem magam, amiért kerülöm a személyes találkozást. Részletesen előadtam a történteket. S végül az állományból való leszerelésemet kértem.

Reggel hazamentem. Anyám sokszor elkérdezte, mi bajom. Az utóbbi időben ilyesmi nem fordult elő, még betegen sem maradtam otthon. Akkoriban nélkülözhetetlen embernek tartottam magam.

Másnap hajnali ötkor motorosfutár ébresztett. Levelet hozott a főnöktől, aki megértette, milyen kellemetlen lenne számomra a személyes találkozás. Tudott tehát tapintatos is lenni. Már ami a formát illeti, mert a tartalom az szigorú maradt. Emlékezetes, tőmondatos levelét máig sem felejtettem el. „Csak a kishitűek és a gyávák bújnak el az ellenség elől. Azt hittem, kommunista ifivel dolgozom együtt. Tévedtem. Úgy viselkedik, mint egy mimózalelkű úrifiú. Csomósért nem kár. Majd elfogjuk máskor. De magáért kár lenne. Vegyen hideg zuhanyt, és nyolckor jelentkezzen a helyettesemnél."

Jelentkeztem.

A helyettes egy szóval sem említette a Csomós-ügyet, viszont újabb feladatokkal jócskán megpakolt. Egynapos szünet után munkához kezdtem újra.

A főnökkel hetekig nem kerültem össze. Az incidens után csak a november 7-i ünnepségen talál-

koztunk először. Előbb messziről láttam egy társaság közepén jókedvűen koccintgatni, később ő jött oda hozzám, két teli pohárral.

— Hogy van?

— Köszönöm szépen, jól.

— Szóval használt a zuhany?... Erre iszunk — mondta tőle szokatlan vidámsággal.

Koccintottunk. Felhajtottuk a tovarisoktól kapott vodkát. Nekem könnybe lábadt a szemem, ő krákogott, de azért nem nyughatott.

— Most már naponta zuhanyozgat?

Nem válaszoltam.

— Döntsük el végre: maga haragszik rám, vagy én magára?

— Én nem haragszom — vágtam rá gyorsan.

— Én sem. Akkor mától fogva ne is kerüljük egymást. Rendben?

— Rendben.

— Hogy halad a Csomós-ügyben? — kérdezte váratlanul.

A lélegzetem is elakadt. Még mindig ugrat vagy komolyan gondolja? — szaladt végig az agyamon, aztán a vodka jutott eszembe. Most kellene felhajtani még egyet. Nehezen szedtem össze magam.

— Más ügyeket kaptam — nyögtem ki.

— Tudom. De a Csomós-akta nincs lezárva! A két bandita szabadon van.

— Nem kaptam parancsot — szóltam közbe.

— Micsoda? — kiáltott, s már ismét a régi volt. — Maga csak parancsra üldözi az ellenséget?

— Nem tudtam, mit tegyek — próbáltam mentegetőzni, de éreztem, hogy megint neki van igaza.

— Mit tegyek... mit tegyek? A pokolból is kerítse elő őket! Ha nem tudná, a barátai magát szimatkutyának titulálják. Nem akarom megbántani, csak a hasonlat kedvéért mondom: parancsra csak a szobakutyák várnak.

Az év hátralevő másfél hónapjában annyi ún.

aprómunka jött közbe, hogy Csomósékra nem sok időm maradt. Azért így is megszerveztem két dolgot. Bicegő Rózsit szabadlábra helyeztük, bár 2—3 évet kaphatott volna orgazdaság és bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt, de úgy gondoltuk, hasznosabb lesz csalétekként meghagyni. Arra számítottunk, hogy amikor Csomósnak pénzre vagy más segítségre lesz szüksége, kényszerhelyzetében felkeresi őt, bármennyire kockázatos is számára. A házkutatásnál segédkező néninek elmondtam, milyen gazembert üldözünk, s az elfogáshoz az ő éberségére is számítunk. A néni elvállalta, hogy amikor csak teheti, odafigyel Bicegő Rózsi lakására, és számon tartja, kik járnak hozzá. Megígérte, hogy azonnal értesíti az őrszobát, mihelyt Csomós Sándorra hasonlító férfit lát a közelben. Ugyanilyen figyelést szerveztem annak a házaspárnak a lakása körül is, ahol mint lakásügyis tisztviselő jártam. Abból a feltevésből indultam ki, hogy az előbb-utóbb segítségre szoruló Csomós régi ismerőseinél keres támogatást. Bérházról lévén szó, itt a házfelügyelővel beszéltem meg, hogy azonnal értesítsen, ha valami gyanúsat észlel.

Az új esztendő első napján, 1946. január 1-én rám jutott az ünnepnapi ügyelet. A szilveszteri mulatságból kicsit kapatosan indultam a reggel nyolckor kezdődő szolgálatba. Nem szerettem ügyeletes lenni. Egyedül és tétlenül eltölteni nyolc órát nagyon unalmas, nem nekem való dolog.

A kapuőrök jókedvűen fogadtak, minden jót kívántak, de egy kicsit gúnyolódtak is.

— Ez az év is jól kezdődik Kovács elvtársnak...

Ha jól nem is, de mindenesetre furcsán kezdődött. Szobámban épp az ajtóval szemben transzparens feszült a két ablak között:

'BOLDOG ÚJ ÉVET!
Csomós fivérek

Kösz! Ezt jól megkaptam. Átkozott haverok! Dühös lettem. Szerencséjük, hogy nem voltak ott!

Nyúltam a telefonhoz, hogy valamelyiknél törlesszek, de egy levelet pillantottam meg az íróasztalom közepén. Szóval még nincs vége az ugratásnak! „Jani, ne haragudj! Őszintén kívánjuk, hogy az új évben fogd el életed megkeserítőit. Szívesen segítünk. Utóirat: a jobboldali fiókban találsz egy üveget. Igyál belőle az egészségünkre! Isten bizony, nincs benne hashajtó. Igaz barátaid."

Valóban igaz barátok, remek fickók! Elérzékenyültem. Szerencsém, hogy nem voltak ott...

A házfelügyelő és a néni segítsége közel három hónap alatt sem hozott eredményt. Igaz, ez nem nagy idő, lehet még reménykedni, de az biztos, hogy a főnök hamarosan a szemembe veti: a tétlenség nem nyomozás.

Valamit tehát ki kellett már találnom.

A nyomozás — ha nincs helyszíni nyom vagy más kézzel fogható támpont — tulajdonképpen logikai játék. Következtetések láncolata az ismerttől az ismeretlenig. Így tanultam az első gyorstalpaló tanfolyamon.

Elkezdtem hát játszani.

Abból, hogy Csomós nem keres menedéket Bicegő Rózsinál, az következik, hogy egyelőre biztonságos lakhelye van.

Vajon hol? Vagy ismerősöknél, vagy rokonoknál. Bicegő Rózsi azonban egyetlen nevet sem árult el. Azt állította, hogy senkijét sem ismeri Csomósnak.

Persze Csomós — épp óvatosságból — olyannál is lakhat, aki sosem ismerte. Hamis iratokkal még biztonságosabb is. De az sem kizárt, hogy valódi nevén valahol vidéken él. A Csomós név gyakori, s ha régi foglalkozását eltüntette, bárki gyanútlanul befogadhatta.

Bármily hosszadalmas, sziszifuszi munka is, intézkednem kellett: összeíratni és ellenőrizni az ország valamennyi Csomósát.

Az áldozatok tanúvallomásaiból tudtam, hogy Csomós horribilis értéket rabolt össze. A Rózsihoz került holmi ennek a töredéke lehetett. Vállalva a kockázatot, Sándor időnként mégis felkereste a nőt. De miért? Feltehetően anyagi gondjai miatt. A nagyobb értéket bizonyára olyan helyre rejtette, ahová ez ideig nem mer nyúlni. Mi várható ezek után? Bizonyára más barátaitól is próbál anyagi segítséget kérni, végszükség esetén pedig felkeresi a rejtekhelyét.

Éppen ezért nagyon fontos volt Csomós baráti körének felderítése. És jó lett volna tudni, hogy a svábhegyi Gestapótól mikor, merre és kikkel menekült a két Csomós.

Elhatároztam, hogy a központi nyilvántartóból kiírom a már letartóztatott horthysta detektíveket, s kihallgatom közülük azokat, akik az utolsó időben Csomósékkal dolgoztak.

Más ötlet nem jutott eszembe. Gondolataimat papírra vetettem, és elküldtem a főnöknek, aki két óra múlva felhívott telefonon.

— Tetszik a terve. Engedélyezem. De egyedül képtelenség megvalósítani.

— Ha kapnék egy gépkocsit...

— Intézkedem. És K. Józsit is függetlenítem, hogy állandó segítőtársa legyen. Különben volna egy kiegészítő észrevételem... Minden erőt Sándorra összpontosít, mintha Csomós László, a nagyobbik gazember a világon se lenne. Pedig vele talán könnyebben boldogulna. Nem olyan eszes, mint az öccse. És a házaspárt se hagyja számításon kívül. Sok sikert!

Megszaporodtak a tennivalóim, de meglódultak az események is. Elintéztem az összes magyarországi Csomós nyilvántartási lapjának összegyűjtését. Ez ma nem okozna gondot, de akkor még fél-

esztendős sem volt az újjászervezett Országos Bejelentőhivatal. A két Csomósnak nem ismertem minden személyi adatát. Az anyjuk nevét sem, ami az azonosításhoz szinte elengedhetetlen.

Sorra vettem az őrizetben levő horthysta detektíveket. Ki Miskolcon, mások Szegeden, a többség Budapesten volt őrizetben. Kikérdezésük azonban nem sok eredménnyel járt.

Már csak a jó ideje őrizetben levő Hain Péter kormányfőtanácsos, detektívfelügyelő, dr. Koltai (Kundich) László detektívcsoport-vezető és Cser István detektív kihallgatásától reméltem fordulatot. Kényszerűségből hagytam őket utoljára. A saját gaztetteikkel kapcsolatos rendőri vizsgálat befejeződött, s már a bírósági tárgyalásuk is ki volt tűzve 1946. március 18-ra. Átkerültek tehát az ügyészség hatáskörébe, úgyhogy tanúkénti kihallgatásukra csak hosszas utánjárással kaptam engedélyt. Mint szakemberek jól tudták, hogy pótnyomozás elrendelése nélkül nem kötelesek újabb vizsgálatnak alávetni magukat. A vádiratot tanulmányozták, nem érdekelte őket más. Nem is volt könnyű dolgom velük. Azért nem utasítottak el teljesen, valamit csak mondtak a néhány csomag cigarettáért. Neveket és címeket kaptam tőlük.

Előbb szemrevételeztem az általuk megjelölt lakásokat, hogy melyik alkalmas rejtőzködésre. Egy mátyásföldi családi ház nagyon gyanúsnak látszott. Később mindenütt megbízható szomszédokat kerestem, akiktől megérdeklődtem, hogy tapasztalták-e az utóbbi időben valami gyanús mozgást, vendégjárást, ideiglenes albérlőt stb.

Közben persze rájöttem, hogy a három dörzsölt hekus alaposan becsapott.

Koltai két volt detektív címét adta meg. Az egyikről kiderült, hogy 1944-ben légitámadás áldozata lett. A másik a feleségével és a gyerekével együtt 1945 elején Nyugatra szökött.

Cser egy idős özvegyasszonyról tett említést, akinél állítólag albérletben lakott az idősebbik Csomós. Ez ugyan igaznak bizonyult, de László a kritikus időkben egy elhurcolt orvos megüresedett villájába költözött onnan. Különben sem fűzte olyan kapcsolat a lakásadóhoz, hogy a bajban menedéket kérhetett volna tőle.

A legravaszabb Hain akart lenni. Ő egy belvárosi zsidó szabómesterről beszélt, akinél a Csomós-fivérek évekig dolgoztattak. Az üldözött mestert és családját állítólag a Csomós-fiúk mentették meg a deportálástól. Hain ezért váltig állította, ha valaki, hát az öreg szabó biztos hajlandó volt menedéket adni a bujkáló Csomóséknak. Hain hasonló félrevezetési szándékkal nevezte meg S. Károly kocsmárost is.

S. Károly 15 évig mérte a bort a Főkapitányság melletti pincéjében. Mellesleg pénzkölcsönöket is folyósított uzsorakamatra a rendőrtiszteknek és detektíveknek. A felszabadulás után a régi rendőrök helyébe újak kerültek, és S. Károlynak éppen elég volt a füle mögött ahhoz, hogy eltűnjön a környékről. Egy évig visszavonultan élt biztonságos mátyásföldi villájában. Amikor úgy látta, hogy előmerészkedhet, villája nyári verandáját italbolttá alakította át, ahol méregdrágán árusította az akkoriban csak a feketepiacon kapható tokaji nedűt. Jobban élt, mint bármikor a múltban.

Mindezt az öt címen lefolytatott környezettanulmányból tudtam meg. Habár illegalitásban élő személyekre utaló adatra nem találtam, a biztonság kedvéért azért valamennyi lakásban razziát tartottam. Utolsónak hagytam S. Károlyt.

Megjelenésünket feltűnően idegesen fogadta, de hát sehol sem lelkesedtek értünk. Míg átnéztük három szobáját, mellettünk pattogott, udvariaskodott. Amikor a házkutatás befejezéséhez közeledtünk, borral kínált. Kiszáradt torkunknak jól is jött volna, de a szolgálat nem tűr ilyen lazítást.

Szabadkoztunk, s közben kértük, kísérjen le bennünket a pincébe.

A hátsó verandáról néhány betonlépcső vezetett a lemezajtós pincebejárathoz. Sötét előtérbe léptünk. Mögöttem K. Józsi világított a zseblámpájával. Szemben — a földtől a mennyezetig — hordók sorakoztak egymásra rakva. A kocsmáros mentegetőzni kezdett, hogy nincs tele minden hordó, az összkészlete nem több 15 hektónál, csak hát ő pedáns ember, szépen rendben tartja az üres hordókat is.

Beszélhetett nekem! Bicegő Rózsi esetéből megtanultam, hogy ezentúl senki és semmi sem terelheti el a figyelmemet. Még egy kredencügyem nem lesz! Intettem Jóskának, hogy emeljen csak le kétháróm hordót.

Lemelte az első sort, majd a másodikat. A hordók mögött egyméternyi hézag tátongott.

Bevilágítottam a zseblámpával.

Az erős fénycsóva elől hunyorgó, borotválatlan, tréningruhás férfi húzódott rémülten a sarokba. Magasra nyújtott kézzel, felszólítás nélkül megadta magát.

A kétméteres Jóska mint a pelyhet emelte át a hordósoron. Talán kicsit jobban is megszorongatta a kelleténél, mert a delikvens nyögött, nyelt, aztán bemutatkozott rémülten.

— N. Lajos vagyok.

— A Hain-csoportból?

— Nem! — tiltakozott. — Csak foglár voltam.

— Milyen rangban? — kérdezte Jóska.

— Felügyelőiben...

— Hol szolgált? — kérdeztük egyszerre.

— A hegyen.

— Hainéknál?

— Igenis.

— Akkor értem, miért bujkál, mint a patkány — robbant ki Jóskából haragosan.

— Bilincseld meg! Annyira nem sürgős, hogy

itt a pincében hallgassuk ki — mondtam Jóskának. Ezúttal vele is törődnöm kellett. Az apját Hainék betegre kínozták, és féltem, hogy lobbanékonyságában eljár a keze.

— Kérem szépen, én senkit sem bántottam — mentegetőzött csaknem sírva N. Lajos.

Amikor kifelé tereltük a pincéből, ismételt csalódásomban egy megjegyzés szaladt ki a számon.

— A „nagy" Csomóst kerestük, és egy kis foglárt találtunk.

— Én felkutatom Csomóst! — ajánlkozott N. Lajos.

— Na, csak nyomás kifelé! — parancsoltam, de már megszületett bennem az ötlet, s alig vártam, hogy megmérhessem realitását.

Egy óra múlva előttem ült a valamikor nagy hangú, most oly csendes, az áldozataival szemben bátor, most oly gyáva börtönfelügyelő. Kérlelt és fogadkozott, hogy előkeríti a pokolból is Csomósékat. Azt is megígérte, hogy akár isten előtti esküvel kötelezi magát az irántunk való hűségre. Leintettem, hogy ilyen megfoghatatlan biztosítékra nincs szükségünk. Ha netán próbát tennék vele, majd mellette maradok, és a körmére nézek.

Kihallgatása nem volt hosszadalmas. Bűnei jegyzőkönyvbe kerültek. Hat-nyolc év börtönt minimálisan megérdemelt az őrizetesek bántalmazása és zsarolása miatt. Ugyanakkor kiderült, hogy az összes Hain-detektív személyes ismerője, sőt többségükkel barátságot is tartott. Elképzelhetőnek látszott, hogy sikerül megnyernie volt kollégáinak vagy azok hozzátartozóinak bizalmát, s ily módon értékes adatokhoz juthatunk.

Úgy gondoltam, túl sokat nem kockáztatok, ha útjára bocsátom N. Lajost. Kis szerencsével az ő révén felgöngyölíthetem a Hain-csoport egy részét. Ha szabadlábra helyezése után két-három nyomozóval úgy figyeltetem, hogy ő is észrevegye, hogy a nyomában vagyunk, akkor aligha merészel szö-

kést kísérelni. Különben olyan gyenge akaratú fajtának ismertem meg, aki mindig az erősebb mellé csatlakozik.

Először csak egy jelentéktelen, ún. ellenőrző munkát kapott. Másodszor azonban már nehéz feladatot bíztam rá. A Csomósékkal rokonságban levő házaspárt — G.-ékat — kellett felkeresnie.

A legendát, amellyel beállíthatott hozzájuk, K. Jóskával kettesben költöttük. Abból kiindulva, hogy a legjobb hazugság az igazmondás, N.-nel a következőket tanultattam be:

Éppúgy illegalitásban él, mint Csomós Sándor, akivel negyedévenként egyszer szokott találkozni Bicegő Rózsi lakásán. Amikor nemrég megjelent a titkos randevún, arról értesült Rózsitól, hogy legutóbb majdnem elkapták a rendőrök Sanyit. Emiatt megszakadt a kapcsolatuk. Barátját azóta sem sikerült felkutatnia, pedig most már halaszthatatlanul fontos volna a találkozásuk. Végszükségből fordul tehát barátja unokahúgához, Erzsikéhez. A rokonságukról még a háború alatt szerzett tudomást. Néhányszor ő hozta ide gépkocsin Sanyit, aki sokat mesélt a „tündérszép" Erzsikéről. Nagyon reméli, hogy Erzsikének módjában áll összehozni őt Sanyival, vagy legalábbis segíthet megkeresni.

Egy márciusi reggelen figyelni kezdtük a házaspárt. A férj reggel hétkor indult munkába. Két nyomozó elkísérte a munkahelyére. Ott is maradtak vele, ha netán váratlanul hazaindulna, még időben értesíthessenek engem. Én a ház előtt tartózkodtam. Ügyeltem N.-re, s minden más eshetőségre is felkészültem. Délelőtt tízkor jeleztem az emberemnek, hogy indulhat. Még az udvarra is belopakodtam utána. Láttam, amikor G.-né beengedte.

Kínosan vánszorogtak a percek. Ahogy telt-múlt az idő, egyre inkább bizakodtam. Emberem nem kényszerült gyors távozásra. A nő tárgyal vele.

Nagy baj nem lehet. De vajon mit tárgyalnak olyan sokáig?

Másfél óra múlva ez is kiderült.

— Az igaz történettel hamarosan eloszlattam Erzsike bizalmatlanságát. Aggodalommal hallgatott. Úgy tudta, hogy Sándor és László szerencsésen kijutott az országból. Nem leplezte meghökkenését, s azt sem, hogy boldogan segítene bajba került rokonain.

Így kezdte beszámolóját N. Lajos.

— Úgy találtam, hogy az asszony őszinte, felhasználható — folytatta. — Közöltem vele, hogy személyes részvételét semmi szin alatt nem fogadom el. Minek kockáztatnia? Elég, ha felsorolja azokat az ismerősöket, akiknél nyugodtan érdeklődhetek . . .

Így tudtam meg, hogy az öreg Csomós nem jöhet számításba. Fiaival régóta haragban van, amiért azok akarata ellenére rendőrnek mentek. Elhagyható Erzsike apja, a fiúk anyai nagybátyja, mert az egyszer sem említette a lánya előtt, hogy tudna valamiről . . . Valakit azonban nagyon fontosnak tartott a fiatalasszony: vitéz Csomós Géza nyugdíjas főtörzsőrmestert, a fiúk keresztapját. A hetvenéves bácsi kispesti házában akár el is rejthette Csomósékat. Erzsike egy papírszalvétára felírta az öreg címét. Különben búcsúzáskor a lelkemre kötötte, hogy okvetlenül értesítsem unokabátyjai sorsáról.

N. értesüléseiből egyértelműen következett az újabb tennivaló: körül kell néznünk vitéz Csomós Géza háza táján.

A terep első látásra is nehéznek ígérkezett. A poros utca két oldalán téglalap alakú, magasföldszintes házak sorakoztak. Mindegyiket léckerítéses kert övezte. A 6—8 szobás házak 35—40 méter hosszúak lehettek, s általában három család lakott bennük. A kertek többségét ólak, fészerek, nyári

kést kísérelni. Különben olyan gyenge akaratú fajtának ismertem meg, aki mindig az erősebb mellé csatlakozik.

Először csak egy jelentéktelen, ún. ellenőrző munkát kapott. Másodszor azonban már nehéz feladatot bíztam rá. A Csomósékkal rokonságban levő házaspárt — G.-ékat — kellett felkeresnie.

A legendát, amellyel beállíthatott hozzájuk, K. Jóskával kettesben költöttük. Abból kiindulva, hogy a legjobb hazugság az igazmondás, N.-nel a következőket tanultattam be:

Éppúgy illegalitásban él, mint Csomós Sándor, akivel negyedévenként egyszer szokott találkozni Bicegő Rózsi lakásán. Amikor nemrég megjelent a titkos randevún, arról értesült Rózsitól, hogy legutóbb majdnem elkapták a rendőrök Sanyit. Emiatt megszakadt a kapcsolatuk. Barátját azóta sem sikerült felkutatnia, pedig most már halaszthatatlanul fontos volna a találkozásuk. Végszükségből fordul tehát barátja unokahúgához, Erzsikéhez. A rokonságukról még a háború alatt szerzett tudomást. Néhányszor ő hozta ide gépkocsin Sanyit, aki sokat mesélt a „tündérszép" Erzsikéről. Nagyon reméli, hogy Erzsikének módjában áll összehozni őt Sanyival, vagy legalábbis segíthet megkeresni.

Egy márciusi reggelen figyelni kezdtük a házaspárt. A férj reggel hétkor indult munkába. Két nyomozó elkísérte a munkahelyére. Ott is maradtak vele, ha netán váratlanul hazaindulna, még időben értesíthessenek engem. Én a ház előtt tartózkodtam. Ügyeltem N.-re, s minden más eshetőségre is felkészültem. Délelőtt tízkor jeleztem az emberemnek, hogy indulhat. Még az udvarra is belopakodtam utána. Láttam, amikor G.-né beengedte.

Kínosan vánszorogtak a percek. Ahogy telt-múlt az idő, egyre inkább bizakodtam. Emberem nem kényszerült gyors távozásra. A nő tárgyal vele.

Nagy baj nem lehet. De vajon mit tárgyalnak olyan sokáig?

Másfél óra múlva ez is kiderült.

— Az igaz történettel hamarosan eloszlattam Erzsike bizalmatlanságát. Aggodalommal hallgatott. Úgy tudta, hogy Sándor és László szerencsésen kijutott az országból. Nem leplezte meghökkenését, s azt sem, hogy boldogan segítene bajba került rokonain.

Így kezdte beszámolóját N. Lajos.

— Úgy találtam, hogy az asszony őszinte, felhasználható — folytatta. — Közöltem vele, hogy személyes részvételét semmi szín alatt nem fogadom el. Minek kockáztatnia? Elég, ha felsorolja azokat az ismerősöket, akiknél nyugodtan érdeklődhetek . . .

Így tudtam meg, hogy az öreg Csomós nem jöhet számításba. Fiaival régóta haragban van, amiért azok akarata ellenére rendőrnek mentek. Elhagyható Erzsike apja, a fiúk anyai nagybátyja, mert az egyszer sem említette a lánya előtt, hogy tudna valamiről . . . Valakit azonban nagyon fontosnak tartott a fiatalasszony: vitéz Csomós Géza nyugdíjas főtörzsőrmestert, a fiúk keresztapját. A hetvenéves bácsi kispesti házában akár el is rejthette Csomósékat. Erzsike egy papírszalvétára felírta az öreg címét. Különben búcsúzáskor a lelkemre kötötte, hogy okvetlenül értesítsem unokabátyjai sorsáról.

N. értesüléseiből egyértelműen következett az újabb tennivaló: körül kell néznünk vitéz Csomós Géza háza táján.

A terep első látásra is nehéznek ígérkezett. A poros utca két oldalán téglalap alakú, magasföldszintes házak sorakoztak. Mindegyiket léckerítéses kert övezte. A 6—8 szobás házak 35—40 méter hosszúak lehettek, s általában három család lakott bennük. A kertek többségét ólak, fészerek, nyári

konyhák tették áttekinthetetlenné s nehezen átkutathatóvá. Csomós háza a szomszédokén is túltett. Udvarán egy lemezekből összetákolt házikó roskadozott. Az öreg rengeteg albérlőt és ágyrajárót tartott.

Az illetékes rendőrőrstől bekértem a ház lakónyilvántartási könyvét, amelyből ha nem is teljes megbízhatósággal, de a következők derültek ki: Csomós Géza két szobát lakott, Malvin nevű házvezetőnőjével és annak ötéves kisfiával. Mellette jobbra, a szoba-konyhás részben egy nyugdíjas horthysta katonatiszt élt, ágyban fekvő 90 éves anyósával. A baloldali kis szobát F. Ilona 26 éves foglalkozás nélküli lány bérelte. Az utolsó két szoba egymást váltogató ágyrajárókkal volt tele. A pontatlanul vezetett nyilvántartásból nem derült ki, vajon ténylegesen kik tartózkodnak a házban. Például a bádogviskóról nem lehetett tudni, hogy lakik-e benne valaki.

Ilyen dzsungelben még a rajtaütésszerű razzia kimenetelét is kétségesnek tartottam. Annyi tapasztalatot szereztem már, hogy hasznosabb az előzetes felderítés, mint az azonnali akció. Csakhogy N. Lajost ide nem mertem beküldeni, hiszen ha belebotlik Sándorba vagy Lászlóba, azok rögtön rájönnek, ki küldhette és miért. Maradt a figyelés.

A szemben levő ház tulajdonosával sikerült megállapodnom. Rendelkezésünkre bocsátotta a padlását. Jóskával és Palival egy teljes hétre rendezkedtem be a dohos, poros figyelőhelyen. Jól emlékszem a napra: 1946. március 30. Az előtte való pénteki napon ugyanis a Markó utcai bíróságon jártam, Hain Péter tárgyalásán. A volt detektívfőnökkel akartam azonosíttatni a Csomós-fivérekről beszerzett igazolványképeket. Erre azonban nem kerülhetett sor. Déli tizenkettőkor Hain Péter vádlott kiugrott a börtön harmadik emeleti ablakából. (Nem halt meg, később végre is hajtották rajta a halálos ítéletet.)

De nemcsak a kezdés, az egész hét élményem maradt. Azt hittem, végre kipihenhetem magam. Kényelmesen elhelyezkedünk, váltogatjuk egymást. Beszélgetünk és alszunk. Ennivalót minden reggel hoznak utánunk. Szóval: paradicsomi életünk lesz. De hét napig szakadatlanul egyetlen házra összpontosítani a figyelmet: pokoli dolog!

Ami értelme mégis volt — az sem sok.

A kertben úgy járkáltak az emberek, mint a legforgalmasabb hetipiacon. Az infláció kellős közepét éltük. A pengő már felmászott a fára, ha még nem is a tetejére. Csak egy példa: amikor felköltözködtünk a padlásra 20 ezer (!) pengőbe került az *Új Szó* című hetilap. Amikor lejöttünk, már 50 ezret fizettünk érte. A feketézés virágkorát élte. Itt a Csomós-házban is. Malvinka lisztet, csirkét, pálinkát árusított. A csapatostul jövő asszonyokkal nem is törődtünk, minket a férfiak érdekeltek, hátha valamelyikben az egyik Csomós-fiúra ismerünk.

F. Ilona nyeszlett, 15—16 éves, törpe növésű lánynak látszott. Mégis vagy féltucat férfit fogadott naponta. De csak nappal. Éjszakánként egy kreolbőrű, fekete hajú, 30—40 év közötti férfi volt az állandó vendége. Erre úgy jöttünk rá, hogy az illető hajnalban kijárt a vécére. Hogy mikor ment be a lányhoz, hogy napközben hol tartózkodott — nem tudtuk megfigyelni. Így vált gyanússá, s ahogy a padlásról megállapíthattuk: hasonlított Csomós Lászlóra.

Még egy ilyen titokzatos férfit fedeztünk fel, aki ugyancsak mindig világosodáskor távozott. Gallérját feltűrte, kalapját a szemére húzta, s emiatt az arcát egyszer sem láttuk. Délután tért vissza, s vagy az ágyrajárók szobájában tartózkodott, vagy a sufniban. Rá azért gyanakodtunk, mert a tavaszias idő indokolatlanná tette bebugyolálkodását. Őt sem tudtuk jobban megnézni. A kertben egyáltalán

nem volt világítás, sőt, az utcai lámpa sem működött. Talán nem is véletlenül.

A nehézségek ellenére azért valamelyest megismertük a lakókat és szokásaikat. Felderítettük a közvetlen környéket abból a szempontból, hogy egy razzia esetén mennyire kell bekerítenünk a Csomós-házat. És ami a legfontosabb: találtunk két gyanúsan viselkedő férfit.

Jelentésemet a főnök elégedetten fogadta, ami nagy szó, bár razziajavaslatomat elutasította.

— A véletlenekből elég! Még többet kell tudnunk. Nem talált egy megkörnyékezhető lakót?

— Lumpen, alvilági társaság. Utálnak bennünket...

— Annál inkább!

— Nem lehet ezeket megnyerni — próbáltam magyarázni, de a főnök nem zavartatta magát.

— N. Lajos sem rajong értünk — nyomta meg gúnyosan a „rajong" szót.

— F. Ilonát talán meg lehetne ijeszteni. Ha mint erkölcsrendészet, beígérnénk neki pár hónap sittet, azt hiszem, mesélne.

— Hogy képzeli el?

— Tetten érnénk egy pasassal.

— Szó sem lehet róla! — háborodott fel a főnök egy pillanat alatt, majd szokása szerint hosszas oktatásba kezdett, aminek a végén kedvére való megállapodásra jutottunk.

Pár nap múlva ismét a padlásablakból leskelődhettem. Reggel hétkor elfoglaltam a már megszokott helyet. F. Ilonka közlekedési időpontjait és útvonalát jól ismertem. Tudtam, hogy kilenc és tíz között a két utcával arrább levő fűszereshez megy. Ő ráért ilyen későn is beváltani napi élelmiszerjegyeit, mert a segéd úr, akivel viszonya volt, félretette neki a kenyeret, zsírt és tejet. Kilenc után néhány perccel kijött a kertbe, egy bugyit és egy kombinét akasztott fel a szárítókötélre. Valamit beszélt Malvinnal, majd elindult. Amikor a kapunál balra kanyarodott, lesiettem én is. A saroknál utolértem és a nyomába szegődtem. Közben megnyugodva láttam, hogy a keresztutcában az öreg Mercedes felnyitott motorháza mögött Józsi „szerel".

Ilonka belépett az üzletbe.

Egészen az ajtóig követtem, és közelről lestem, mikor végez. Körülbelül öt perc múlva fizetett. Azonnal intettem Jóskának. A lány kilépett, de jelzésemre megindult a Mercedes is. Mire a lány a következő sarokhoz ért — vagyis elég távol volt az üzlettől is, meg a lakásától is — melléje léptem.

— Igazolja magát! — parancsoltam rá.

— Nem csináltam én semmit — rebbent ijedten.

— Feljelentették erkölcstelen magatartása miatt — közöltem hivatalos hangon.

— Mindenki belém rúghat? — mondta halkan, csak úgy önmagának. De szemei már a menekülést keresték.

— Ne csináljon csacsiságot. Velem kell jönnie. Szálljon be a kocsiba!

Nem ellenkezett.

Szótlanul beült a melléje guruló autóba. Az akció feltűnés nélkül, egy perc alatt játszódott le.

Gyorsan a kerületi kapitányságra hajtottunk. Kihallgatásával is nagyon igyekeztünk. Mielőbbi hazaengedésén múlhatott, hogy lakótársai gyanút fognak-e vagy sem. Délelőtti „kimaradása" nem tarthatott másfél óránál tovább.

Először Jóska foglalkozott vele. Közel egy óra telt el, mire Ilonka beismerte az „üzletszerű palizást". Csak ezután kerülhetett sor az előállítás tényleges céljára. Átvettem a kihallgatást, de az előre megtervezett fokozatos megközelítésre nem maradt idő. Nem vesztegethettem az értékes perceket arra, hogy a lány sorjában elmondja, mit tud az egyes lakókról. Azonnal a lényegre kellett térnem. Úgy gondoltam, ha már így alakult, a meglepetésre építek.

— Választás előtt áll! Innen orvoshoz visszük, s attól függően, hogy nemibeteg-e, rabkórházba vagy internálótáborba kerül. Ha viszont segít a rendőrségnek, jelentős kedvezményben részesülhet.

— Szívesen segítek... ha tudok — válaszolta szorongva.

— Ismeri őket? — kérdeztem, s eléje raktam a két fényképet.

— Az egyiket — közölte némi tétovázás után.

— Ki az?

— Csomós László.

— Most hol található?

— A városban... Valószínűleg — válaszolta akadozva, bizonytalanul.

— Hazudsz! — kiáltottam rá, önkéntelenül tegezve.

— Igazat mondtam — szepegte halkan.

— Hol bujkál? Arra vagyok kíváncsi!

— Nálunk a házban.

— Pontosan hol?

— A bádogfészerben.

— Most is?

— Nem! Nincs ott! — heveskedett váratlanul, majd ismét lecsendesedett.

— Isten bizony, nincs ott.

— Hanem?

— Nem tudom.

Kapcsoltam. A kép láttán meglepetésében még elárulta magát, de lassan lecsillapodott. Már ravaszkodik. Védi Csomóst. Előbb is eszembe juthatott volna, hogy egy prostituáltnak is lehetnek érzelmei.

— A szeretőd? — támadtam újból.

— Igen.

— Akkor se állj meg félúton! Ne legyél gyilkosok cinkosa.

— Sosem mondta, mit követett el. Nem néz ki bűnözőnek.

— Szereted?

— Félek tőle — válaszolta inkább kitérően, mint meggyőzően.

— Bánt? Megfenyegetett?

— Ver... Sebes a testem. Úgy élvez csak, ha véresre harapdál... Egyszer majdnem megfojtott!

— És mégis szereted, ugye? — kérdeztem, mire szótlanul lehajtotta a fejét. Felemeltem az állát, hogy kénytelen legyen a szemembe nézni.

— Nem akarod elárulni?

— Hát... Nem szeretnék bajt csinálni.

— Már késő. Vagy te, vagy ő! — zártam le a túlságosan elhúzódó párbeszédet. Különben is láttam az arckifejezésén, hogy érti a helyzetet, és csak egy hajszál választja el az őszinteségtől. Előbbre hajoltam. Az orra alá toltam karórámat.

— Egy perc gondolkodási időd van!

Ösztönösen az órára pillantott. A ketyegését is hallhatta, annyira visszafojtotta a lélegzetét. Majd meredten rám nézett. Éreztem, azt mérlegeli, komoly-e a fenyegetés, és hihető-e az ígéretem? Gyorsan közbeszóltam, de mellékes hangsúllyal, hogy az utolsó segítséget is megadjam.

— Nélküled is elfogjuk.

— Háromkor találkám van vele az FTC-pályánál. Moziba készülünk, a *Dalol a flotta* című filmhez van jegyünk a Corvinba — magyarázta fontoskodva, hogy talán egy kicsit önmagát is feloldja. Aztán könyörgőn rám nézett, s bátortalanul megkérdezte:

— Elmehetek?

— Ne félj, nem csaplak be! De egy kis ideig még vigyázunk rád, hogy te se csaphass be minket.

Rémült tekintetéből megértettem csalódását. Igyekeztem megnyugtatni, már amennyire lehetséges, hogy azonnali szabadulás helyett maradnia kell.

— Csak délután háromig tartalak vissza. Együtt megyünk a randevúra.

Kényszerűségből kellett így tennem. Értelmetlen kockáztatás lett volna a hazaengedése, Még egy módon bebiztosítottam magam. Rövid üzenetet diktáltam, amit Ilonka gyerekes betűkkel egy irkalapra körmölt: „Malvin néni, drága. Most tudtam meg, hogy a nővérem tegnap lebabázott. Szaladok hozzá Budára, utána sietek haza. Csókolom. Ila."

Kioktattam a kapuőr kislányát, hova menjen, és hogyan viselkedjen, amikor átadja a levélüzenetet Malvinnak. A tízéves Évike ügyesen teljesítette a megbízást.

Alig vártam az indulást, Ilonka közben újból és újból megkérdezte, hogy ha megmutatta Csomós Lacit, valóban elmehet-e a sarokról? Csak akkor csendesült el, amikor ebédet hozattam neki.

Pontban kettőkor kocsiba ültünk. Ilonka útközben megkért, csináljuk úgy, hogy Laci ne lássa meg őt. Nem tudhatta, hogy én is így akarom.

Az egyik gépkocsi balról, a másik jobbról zárta le a randevú helyét. A Népliget sarkán Ilonka velem együtt egy fa mögül figyelte a romos klubházat.

Vártuk Csomóst.

Végre megjelent a feltűrt galléros férfi. Megállt, cigarettára gyújtott, majd fel-alá sétált. A hang beleszorult Ilonkába, csak mutogatott: ő az.

Elfogása — vagy, ahogy magunk közt mondjuk: a kapdova — pompásan sikerült. Ketten a férfi háta mögé kerültünk, Jóska jobbról, én balról. Egyszerre ragadtuk meg a karját, hátrafeszítettük, s már kattant is a bilincs. Az utca emberei észre sem vették, mi történt. Egyik oldalról a házfal, a másikról a mellettünk stoppoló Mercedes mindent eltakart. A sofőr kilökte az ajtót, Jóska pedig egyetlen lendülettel a kocsiba taszította Csomóst.

Azonnal indultak.

Visszamentem Ilonkához, aki földbegyökerezetten bámulta a villámjelenetet. Sietve közöltem, hogy ezzel túl van a nehezén, már csak egy órányira veszem igénybe, aztán mehet. Erre megint nem számított. Tulajdonképpen én sem, mert csak késve jutott eszembe, hogy azonosítás végett szembesítenem kell Csomóssal. Megmagyaráztam, miről van szó. Könyörgött, hogy ne tegyek ilyet. Nyilván félt a találkozástól. Megígértem, hogy ha csak egy mód van rá, elkerülöm a kellemetlen helyzetet. Beletörődött sorsába. Sírva ült mellém. Egész úton a könnyeit maszatolta.

Mire beértem a kispesti kapitányságra, már javában folyt a kihallgatás. Jóska szokása szerint üvöltött!

— Szórakozzon a nénikéjével!

Amint meglátott, azonnal elcsendesedett. Tudta, mennyire haragszom minden handabandázásért. Palival kivezettette az őrizetest.

— Ülj le, mielőtt meglepetésedben tennéd! — közölte, és széket tolt felém.

Fogalmam sem volt, mit akar már megint, de nem is hagyott töprengeni.

— Hallgass végig! Ne szólj közbe! Becsületszavamra a lehető legudvariasabban kezdtem. Levettem a bilincset. Hellyel és cigarettával kínáltam, s csak amikor már füstölt, akkor tértem a lényegre.

Hirtelen közelebb hajolt, s a hatást lesve a fülembe súgta:

— Egyből letagadta, hogy ő Csomós!

— Miért vagy ezen meglepődve? — válaszoltam még nyugodtan. — Talán azt vártad, hogy a nyakadba borul?

— Nem érted?! — csattant rám indulattal.

— Nem.

— Ez nem Csomós!... Az imént azt állította, hogy ő D. I. autóbuszsofőr!

— És?

— Elébe dobtam az igazolványképet, és rákérdeztem: hát akkor ez ki? Megnézte és elismerte, hogy ő az, ő van a képen. Erre begurultam, akkor

kiabáltam rá, hogy szórakozzon a nénikéjével... De ezt már te is hallottad.

— Nyugalom! — szóltam közbe, pedig valami már bizsergett a gyomrom táján. — Könnyen segíthetünk magunkon.

— Beülsz a kocsiba, elmész Csomós, vagy ha úgy tetszik, D. I. munkahelyére, és beszélsz néhány megbízható emberrel. Mondjuk a párttitkárral, az üzemi bizottság elnökével, és ellenőrzöd, hogy D. I. a háború alatt és előtt is ott dolgozott-e...

— Értem, csak félek, hogy a pasinak lesz igaza — válaszolta Jóska, s már szedelőzködött.

— Várj! — szóltam rá. Eszembe jutott a folyosón ülő Ilonka. Szembesítem, ahogy eredetileg is akartam. Ez gyors és biztos megoldás.

— Csak vigyázz! — szólt utánam Jóska. — Hazug kis ringyó az...

Nem válaszoltam az örökös gyanakvónak, kiléptem a folyosóra.

Amint megláttam a padra görnyedt, zokogó lányt, megértettem Jóskát: Ilonka csakugyan becsapott. Szólnom sem kellett, azonnal vallani kezdett:

— D. Imre is a szeretőm. De nem az igazi. Csak pénzért szoktam vele... Nagyon hasonlít Lacira, azért engedte Csomós bácsi nálunk lakni. Én is azért mertem ráfogni, hogy ő a Laci. Ne tessék haragudni...

Szinte eszemet vesztettem. Ahogy társaimtól utólag megtudtam, percekig hisztériásan viselkedtem. Állítólag mindent összevissza kiabáltam. Tíz évre lecsukatom... összetöröm a csontjait... Gyilkos... Szidtam, mint a bokrot...

Jóska és Pali egyesült erővel fogott le, nehogy felképeljem Ilonkát.

Mindenesetre úgy megijesztettem, hogy azonnal kibökte Csomós rejtekhelyét.

Mindezt a főnöknek már csak jelentettem, amikor elkészültem az újabb akció tervével. Legkésőbb besötétedéskor körül akartam zárni a Csomós-házat. Tovább nem várhattunk. Félő volt, hogy a lány hosszú kimaradása amúgy is gyanút kelt a tapasztalt volt detektívben.

Javaslatomat a főnök elfogadta. Tizenkét nyomozótisztet és öt egyenruhás rendőrt vezényelt hozzám, hogy elegen legyünk a környék szoros lezárásához.

Végül sok szerencsét kívánt. Különös ember. Amikor dicséretet várok, letol, amikor szidást érdemlek, szerencsét kíván. Rám is férne. Amióta elkezdtem a Csomós-ügyet, semmi sem sikerül. Na majd este!

A vezetésem alatt álló nyomozócsoport velem együtt hat főből állt. Ketten vidéken tartózkodtak. K. Jóska, B. Pali és én voltunk ezen a kispesti akción, de még időben utánunk jött a Jóskához hasonló erejű, csak kisebb termetű Misi. Egymásra néztünk, és tudtuk, hogy kevesen vagyunk. Az erősítésként várt bajtársakra nem számíthatunk úgy, mint magunkra. Az összeszokottság nagy előny az ilyen munkánál.

Úgy döntöttünk, hogy mindegyikünk maga mellé vesz egy-egy segítségül érkező nyomozót. Adott jelre párosával, négy irányból egyszerre hatolunk be a Csomós-házba, illetve Ilonka szobájába, László állandó éjszakai rejtekhelyére. Mint Ilonka elmondta, csak ha ő férfit fogadott, vagy ha gyanús zaj hallatszott, akkor bújt László a padlózat alatti kis odúba. A rejtekhelyet László ásta, és úgy fűrészelte ki a parkettát, hogy semmit se lehessen észrevenni, ha visszatette a helyére.

A tizenhét emberből tehát négy hozzánk csatlakozott. A kertet kellett csatárláncban körülzárnunk. Az öt egyenruhásnak az utcán jelöltem ki őrhelyeket.

Felkészültünk, amennyire csak lehetett. Este

hétkor valamennyien együtt voltunk. Szóban és rajzban elmagyaráztam a feladatokat.

Negyed kilenckor négy gépkocsival, négy irányból megközelítettük a házat. Háromszori dudálásra mindenki megindult a számára kijelölt pontra.

Akkoriban, főként a külvárosokban, korán lefeküdtek az emberek. Teljes csend és koromsötét fogadott bennünket. A zseblámpák használatát megtiltottam, nehogy eláruljuk vele érkezésünket. A kapunál még láttunk valamelyest, de a kertben már csak botorkálni lehetett. Inkább csak hallottam, mint láttam, hogy Paliék bementek az öreg háztulajdonoshoz.

Óvatosan lépkedtem előre, mire elértem Ilonka ajtaját. Zsebemben megmarkoltam a pisztolyt. Egy pillanatig még hallgatóztam, nincs-e neszezés, aztán bal kézzel lenyomtam a kilincset.

Zajtalanul engedett.

Belöktem az ajtót, s villámgyorsan beléptem; én balra, a társam jobbra, s abban a pillanatban felkattintotta a villanyt.

A régimódi, selyemhuzatú lámpaernyő alól furcsa, mikulásszínű fény áradt szét. Semeddig se tartott a 4 × 5-ös szoba áttekintése. Az ablaknál bevetetlen rézágy, szemben nyitott tükrösszekrény, jobbra kopott öntöttvas mosdó. A lavórban víz helyett cigaretta és hamu. Vékony füstcsík kígyózott belőle.

Valaki tehát nemrég még dohányzott itt...

— Stop! — súgtam, amikor az Ilonka által leírt padlórészhez közelítettem. Társam mögém került, fegyverrel fedezett.

Lábammal óvatosan elkotortam a koszos rongyszőnyeget. Előtűnt a rejtekhely alig észrevehető bevágása.

Akárhogy is vigyáztam, lehajlás közben megreccsent a padló. Most már nem vacakoltam. Körmeimmel a rések közé nyúltam, s egyetlen mozdulattal felrántottam a padlókockát.

Azonnal hátralódultam, nehogy lövés érjen. Már villant is társam zseblámpája, bele a föld alatti üregbe.

— Üres!... Itt nincs! — szakadt ki belőlünk, csaknem egyszerre.

— Szólni kell a többieknek — mondtam. Társam kinyitotta az ajtót. Gyorsan lekapcsoltam a villanyt, s mentem utána. Elhatároztam, hogy minden erőt bevonok a gyűrűből, és felforgattatom az egész házat. Az udvar közepén Paliba ütköztem. Alig léptünk kettőt-hármat, kiáltás harsant az utca felől.

— Állj vagy lövök!

De már dörrent is a lövés. Aztán felugatott egy géppisztoly...

— Erre! Erre gyertek! — kiáltott az iménti hang.

Kirohantunk az utcára. A sarki lámpa alatt eszeveszetten rohant valaki. Villant és dörrent kezében a fegyver. Futottak utána többen is. A Csomóskerten túl, egy zseblámpa fényében hason fekvő, vérző rendőrbe botlottam. Halott? Sebesült? Valakire ráparancsoltam, hogy segítsen neki. Rohantam tovább. A második saroknál azonban nyilvánvalóvá vált, hogy hiába igyekszünk.

És én, az akció parancsnoka, még mindig nem tudtam, mi történt tulajdonképpen.

Visszafelé Palival találkoztam megint. Pocakos, kicsit, rövidlátó társunk nem bírt követni bennünket. Így is nagyon lihegett. Neki panaszoltam el, hogy megint pórul jártam. S tőle kérdeztem — választ sem várva —, vajon miféle végzet üldöz?

— Most én — mondta.

Nem értettem, mit akar ezzel. Feltételeztem, hogy nincs kedve viccelni.

— Kijöttem a kertbe, vártam, hogy hozod az ürgét a lyukból... Akkor szökött meg az az átkozott bandita...

— Mit beszélsz!?

— Jánoskám, nagyon szégyellem magam...

— Ki vele, a szentségit! Ne nyafogj — támadtam rá türelmetlenül.

— Surranó lépteket hallottam. Megfordultam. Te éppen kinyithattad az ajtót. A kiszűrődő fényben pisztollyal a kezében egy ismeretlen férfit pillantottam meg. Ösztönösen rászóltam, de csak súgva: Állj! Ki vagy? Kapásból válaszolt: „Na ne izélj ki velem! Közétek tartozom..."

— Rettenetes! — szakadt ki belőlem.

— Felgyújtottad a villanyt, és én vaksi szemem miatt megtorpantam. Akkor szólítottál meg. Aztán..,

— Innen már ismerem — intettem le keserűen.

— Fogadkozzam, hogy jóvá teszem?... Mit mondhatnék?...

— Semmit!

— Beugrottam. Hülye vagyok...

— Én is! Máskor maradj az íróasztal mellett. Neked csak az való...

Az egyik Csomós már órákat töltött velem, 70 centiméterre tőlem. A másik meg úgy sétált el az orrom előtt, mintha a kollégám lenne.

Az egész testület rajtam röhöghet. Pokoli!

Most hogyan tovább? Egyrészt a főnök, másrészt Csomósék! Haj, haj! — töprengtem a sokadik féldeci mellett a Keleti pályaudvar restijében.

Teljes csőd. Ott tartok, ahol fél évvel ezelőtt. És egy épkézláb ötletem sincs. Akinek még nem volt incidense a főnökkel, az nem is értheti, milyen szerencsétlennek éreztem magam. József Attila egyik sora jutott eszembe: „a semmi ágán ül szívem".

Hónapok teltek el eredménytelenül. A rendőrtizedes felgyógyult a haslövésből. Ilonka kiszabadult az internálótáborból. Bicegő Rózsinál és vitéz Csomósnál — bár állandóan ellenőriztettem mindkét helyet — semmi figyelemre méltó nem történt.

A Csomós-nevekkel kapcsolatos bejelentő adatok használhatatlanoknak bizonyultak. Rengeteg Csomós él az országban.

Újabb detektíveket tartóztattunk le. Bánhegyi (Brannauer) Róbert, Sasvári (Subich) István, Lábodi Gyula és mások súlyosan terhelő vallomásokat tettek ugyan a Csomós-fivérekre, de támpontot csak egyiküktől kaptunk. Így tudtam meg, hogy Csomós László még 1944-ben, ha csak ideje engedte, Egerbe utazott, ahol egy feltűnően csinos hadiözvegy volt a szeretője. Elrendeltem az összes 20 és 40 év közötti egri hadiözvegy összeírását. Türelmetlenül vártam a jegyzéket.

Közben N. Lajos hűségesen és fáradhatatlanul dolgozott nekünk. Az ő segítségével indíthattunk eljárást Gémes (Göczinger) István már-már elfelejtett detektív ellen. Gémest ugyanis még a háború alatt nyugdíjazták zsidó származású felesége miatt, ezért nem került forgalomba a neve. Elfelejtődött. Senki sem nyomozott utána. Pedig éppen ellenforradalmi érdemei alapján került 1920-ban a rendőrséghez, és 1924-ben már a főkapitányság politikai osztályán dolgozott Hain Péterrel együtt. Többek közt részt vett a Sallai—Fürst-ügy vizsgálatában és általában a baloldali mozgalmak nyomozásában. Később, 1937-től a kormányzó biztonságára ügyelő detektívcsoport tagja lett. 1946 július közepén tartóztatta le K. Jóska és B. Pali.

N. a Csomós-ügyben is minden tőle telhetőt megtett. Olyan megnyerően viselkedett Csomósék unokahúgával, Erzsikével, hogy a fiatalasszony beleszeretett. Kérésére felújította rokoni kapcsolatát a keresztpapával, az öreg Csomóssal. Kijárt hozzá Kispestre. Ajándékokat vitt neki, hátha elfecseg valamit. Az öreg végre karácsony első napján szigorú titoktartás mellett megmutatta a Lászlótól előző nap érkezett képeslapot és jókívánságokat. A lapról Erzsinek sikerült leolvasnia a hatvani postabélyegzőt.

Az 1947-es új esztendő küszöbén tehát két támpont állt rendelkezésünkre. Eger és Hatvan.

A kispesti hírt még aznap az egri kapitányság „karácsonyi ajándéka” követte. Táviratban közölték, hogy több tucat özvegyasszonyt kerestek fel, rátaláltak köztük arra, akit mi keresünk. Kérték, ha lehet, induljunk azonnal.

Persze, hogy lehet. Mit nekünk a kétnapos ünnep! Elrontjuk feleségünk, menyasszonyunk, anyánk kedvét — és kész. Nem akartam mindenkivel kitolni. Palit büntetésből, a csoport két nős tagját kíméletből itthon hagytam. Jóska, Misi és én mint nőtlenek csak anyáinkat szomorítottuk el. Délután indultunk. A sofőr dühöngött, és úgy taposta a gázt, hogy rozoga Mercink széteséssel fenyegetett.

Szó se róla, viszolyogtunk az ünnephez nem méltó munkától. De hát az volt a dolgunk, hogy elfogjuk a gyilkost, akinek a szenteste sem lehet menedéke. Aki pedig banditát rejteget, az se háboroghat nagyon, bármikor zaklatják is miatta. Ilyesmiről beszélgettünk útközben. Egyszer csak a pilótánk is megszólalt.

— Ne lelkizzenek az elvtársak. Kapjuk el minél előbb, és én garantálom, hogy egy óra alatt hazarepítem magukat.

Az egri kapitányságon megtudtuk a legszükségesebbeket. Adtak mellénk négy segítőtársat, és indulhattunk.

Mint mennyből az angyal, úgy jelentünk meg az özvegynél. Még jóval gyertyagyújtás előtt.

Hát bizony nem nagyon örült nekünk. Viszont, amint kiejtettem a bűvös szót: államrendőrség, nem titkolta, hogy régóta vár bennünket. Talán az ünnep hatására, úgy vallotta, mintha gyónna. Csomós Lászlónak — bár ismerte a múltját, s gyanította, hogy körözik — nem mert ellenszegülni. Kényszerűségből befogadta.

A vártnál jobban alakult az egri kiruccanás, legalábbis abból a szempontból, hogy okkal-joggal zavartuk meg az ünnepet, és elég gyorsan végeztünk. Igaz, Csomós László elfogása ismét elmaradt, de az özvegy vallomása szorosabbra zárta a kört.

A Kispestről elriasztott László először nem ide menekült. Jóval később, október 26-án, egy szombat estén állított be. Virággal, borral, s látszólag nyugodtan. A nő nagyon meglepődött, ölelés helyett dermedten fogadta a most kellemetlen régi szeretőt. De László marasztalás nélkül is magabiztosan telepedett le. Azonnal a borosüveget nyitotta, hogy megünnepeljék szerelmük negyedik évfordulóját. Mit tehetett az asszony védtelenül? Ímmel-ámmal koccintott, az ölelés elől azonban ismét kitért. De nagyon félt. Tudta, hogy nem lehet bírni Lászlóval, ha nekivadul. Néhány pohár után most is gyilkos tekintettel, szinte eszelősen megfenyegette, hogy megöli, ha nem segít rajta.

Az életveszélyes fenyegetés — amit Csomós esetében komolyan kellett vennie — megtette a magáét. Az özvegy megengedte hát, hogy átmenetileg nála maradhasson. Ebből 55 nap lett.

Ekkor eredménytelen könyörgések után az özvegy mégiscsak összeszedte minden bátorságát, és meg merte mondani Csomósnak, hogy ha nem megy el azonnal, feljelenti. Az idegösszeomlás küszöbén állt. A vadember Csomós László elsápadt, eleinte szólni sem tudott, aztán térdre rogyva, valódi könnyeket sírva kérlelte, hogy ne űzze a biztos halálba. Ő azonban nem engedett. Még aznap sötétedéskor ajtót mutatott Csomósnak.

Mindez érkezésünk előtt öt nappal, december 19-én történt.

Szóval balszerencsém még nem múlt el.

Átkutattuk az özvegy otthonát, de csak formálisan. Őszinteségét nem vontam kétségbe. Ahogy a történteket előadta, úgy nem lehet színészkedni. Bár tettéért törvényes következményekkel számolhatott, mégis szinte örült, hogy beállítottunk, és el-

panaszolhatta baját. Tulajdonképpen védelmet remélt tőlünk, mert mióta Csomóst elzavarta, halálos félelemben élt, hogy mikor jön vissza bosszút állni. Azzal az érzéssel száguldottunk hazafelé, hogy egy szerencsétlen, megzsarolt asszonnyal embertelenül bántunk. Mi is megérdemeljük az otthoni szeretetet és az ünnepi vacsorát. Elhatároztuk, hogy 27-én reggel indulunk el újra azon a nyomon, amelyet az özvegyasszonytól, illetve az öreg Csomóstól kaptunk.

Végre pihenéssel, olvasással, szórakozással tölthettem két napot. Tamás Aladár *Megsebzett ifjúság* című regényébe ástam bele magam. Az izgalmas, önnön sorsomhoz oly közelálló történet emlékeket és gondolatokat ébresztett bennem. Három karácsony jutott eszembe.

1944. december 23.: bezártak a mozik, színházak, kávéházak. Másnap délután megszűnt a villamosközlekedés is. Délben Hidegkútra indultam, de a mai Moszkva térnél nyilasok állították meg a szerelvényt. Tilos tovább menni — közölték —, arrafelé már bent vannak az oroszok. Az ünnep első napján, 25-én reggel falragaszon olvastam, hogy halálbüntetés vár arra, aki megszegi a kijárási tilalmat, este öt és reggel kilenc között. És 26-án a város lakossága végérvényesen leköltözött az óvóhelyeknek nevezett betonkoporsókba.

1945. december 23.: működtek a mozik, a színházak, a szórakozóhelyek. És Budapestnek már volt egy dunai hídja is. Igaz, az ünnepnapon legtöbben csak babot ettünk, de a munkahelyeken osztott lisztből, olajból már valami szerény süteményfélére is tellett. Ajándékra még nem, bár az üzletek roskadoztak az árutól, de egy pár cipő négyhavi fizetésembe került volna. Mégis igazi karácsony volt ez, mert akik túléltük a háborút, most együtt ülhettünk asztalhoz.

S a mostani: 1946. december 24. Anyám ajándékkal várt. Flanell-inget és bőrtalpú cipőt kaptam. Beigli és bor is volt. Az új pénzért, a forintért mindent lehetett vásárolni. Másnap, 25-én este moziba mentem; a *Tarzan titkos kincse* című filmet néztem meg. Már három híd ívelte át a Dunát. Szólt a rádió! Münnich Ferenc rendőraltábornagy a főváros közbiztonságának időszerű kérdéseiről nyilatkozott a Budapest I. adón. Az emberek érdeklődéssel tanulmányozták a magyar újjáépítés hároméves tervéről megjelent ünnepi újságcikkeket. Megnéztem a SZAC Barátság—Kispest mecscset, amely Deák, illetve Budai góljával 1:1-es döntetlenre végződött. Jó foci volt.

A kétoldalú jelzés, hogy Csomós László december 19-e óta Hatvanban tartózkodik — minden bizonnyal álnéven —, ismét unalmas munkát adott. Meg kellett nézni az összes új lakót és a hatvani üzemek új alkalmazottait. Jóska a bejelentőben görnyedt a nyilvántartási kartotékok fölött, Misi az üzemeket, műhelyeket járta egy helybeli nyomozóval. Én pedig a kapitányságon vártam bajtársaim telefonhívásait. Természetesen még tartott a háború utáni nagy népvándorlás. Csengett is a telefon szakadatlanul. Mihelyt összegyűlt 4—5 cím, kimentem a városba, és személyleírás alapján egyeztettem az új férfilakókat. Végül is vagy nyolcvan helyen megfordultam. De mindhiába. Beletörődve az eredménytelenségbe, ismét feljöttünk Pestre. Összeszokott kis nyomozócsoportunk szilveszter éjszaka arra koccintott, hogy az új esztendőben végre sikerüljön elfogni Csomósékat.

1947. január 2-án hatfős csoportunk Hatvanba költözött, és egyesült erővel „szálltunk rá” a Csomós-ügyre.

Az első jó hírt Misi hozta a hatvani cukorgyárból. A múlt év december 21-én belépett oda egy Nagy László nevű segédmunkás. Az illető akkor váltotta ki a munkakönyvét is. Személyleírása fel-

tűnően megegyezett Csomós Lászlóéval. A bejelentő alapján nem találhattuk meg, mert állandóan költözött, egyik albérletből a másikba. Közben pedig napokig be se jelentkezett. Az is feltűnt Misinek, hogy a „vándormadár" ez idáig csak magányos asszonyoknál bérelt lakást. Nagy László lakcímét a cukorgyár személyzetise adta meg, méghozzá emlékezetből, mert a gyanús segédmunkás néhány napja éppen a mellette levő házban lakott.

Vasárnap reggel hétkor elindultunk a városszéli falusi ház felé. Most már hatunkon kívül nem vettem igénybe idegen nyomozót, egyenruhás rendőrt. Sőt, a nehézkes B. Palit is kb. négyszáz méterre a helyszíntől a gépkocsiban hagytam. Egyetlen feladatot adtam neki: ha kiáltok, induljon felénk az autóval.

A terep ideálisnak ígérkezett. A nádfedeles, egybejáratos házikó mögött teljesen áttekinthető rét húzódott. Jobbra és balra egy-egy hasonló kis házikó állt. Örömmel állapítottuk meg: innen nem menekülhet senki, ha csak szárnyai nincsenek.

Egy nagymama formájú néni és hat év körüli unokája fával rakott talicskát húzott az úton. Kíváncsian vizsgálgatták a kora reggeli idegeneket. Átellenben párnákat és dunnákat rakott ki levegőzni egy énekelgető kamaszlány. Még arrább fekete ruhás, ünneplő csizmás, töpörödött parasztbácsi ácsorgott mozdulatlanul, mint egy szobor.

Igyekeztünk természetesen mozogni ebben a nyugodt és barátságos környezetben.

A szokásos váratlan fordulat azonban ezúttal sem maradt el. Jóska és Misi nem vehette észre, hogy alig valamivel a hátuk mögött egyenruhás rendőr lépked. Pedig mennyire ügyeltem, hogy egyenruhás ne legyen közöttünk.

Rákapcsoltam, hogy megelőzzem a rendőrt. Emiatt előbb értem a célhoz, a drótsövényes házhoz, mint Jóskáék. Két méter választott el a lassan aranyszira kinyíló ajtótól. A résben egy papucsos lábfej azon ügyeskedett, hogy szélesre tárja a nyílást.

Megálltam. Az illető nem láthatott meg. Lökött egyet a lábával, s az ajtó kitárult.

Szürke nadrágban, atlétatrikóban, kezében lavórt egyensúlyozva, izmos, fekete hajú férfi jelent meg. Kilódította a mosdóvizet, s csak ezután nézett fel.

Összevillant a tekintetünk.

És szavak nélkül is tudtuk, hogy ki a másik.

— Letartóztatom! — szólaltam meg elsőnek.

— Így szokott ez lenni — válaszolta egykedvűen.

— Öltözzön fel rendesen.

Megfordult, hogy bemenjen a házba.

— Várjon csak! — szóltam utána. — ketten bekísérik. Azt hiszem, nem árt egy kis segítség az öltözködéshez.

Jóska és Misi közrefogták, és indultak.

— Szökéssel ne kísérletezzen! Reménytelen — kiáltottam utánuk.

Kint maradtam a kertben. Zoli megállt az ajtó előtt. Kimentem az útra, és intettem Palinak. Felbúgott a motor, és a göröngyös úttesten óvatosan közeledett a Mercedes. Ekkor mintha ajtócsapódást hallottam volna bentről. Aztán durva szitkozódás hallatszott. Azonnal a ház mögé rohantam.

Csomós épp akkor ugrott ki az ablakon.

Még földet sem ért, amikor rávetettem magam. Dühödtem tepertem le. Pisztolylövése célt tévesztett. Teljes erőmből a jobb csuklójára sújtottam, úgyhogy elejtette a fegyvert. Ekkorra már Zoli is mellettem termett, és ketten pillanatok alatt teljesen megfékeztük. Közben Jóska is kitántorgott. A homlokából dőlt a vér.

— Misi a házinénit ápolja, csúnyán elbánt vele ez a bandita. Orvost kell hívni — közölte látszólag nyugodtan, aztán Csomóshoz ugrott. Egyenlíteni akart. Megértettem, de nem engedhettem. Ám nem

is kellett közbelépnem. Jóska súlyosabban megsérült, mint gondolta, s a heves mozdulattól összeesett.

Csomóssal nem törődtem. Megbilincselve feküdt a földön. Rázta a zokogás. A bujkálás idegfeszültsége, a lebukás máris megtette a magáét. Összeroppant.

Az eszméletlen Jóskát becipeltem a szobába. A rendőr is befutott a pisztolydörrenésre. Ő hívta a mentőket. Azonnal elvitték a nénit és Jóskát.

Palira és Zolira bíztam Csomóst. Nem volt hajlandó felállni, úgy kellett a kocsiba cipelni. Egyenest Pestre vitték. Misit magam mellett tartottam, hogy összeszedjük és átnézzük Csomós holmiját. Kutatás közben mesélte el, mi történt a szobában.

— Amikor beléptünk, a háziasszony, idős parasztnéni éppen takarított. Nagyon meglepődött. Megmagyaráztam neki, hogy rendőrök vagyunk, és elvisszük a lakóját. Csomós közben a bevetetlen ágyhoz lépett, oda volt készítve a tiszta inge. Természetes mozdulattal nyúlt érte, de aztán villámgyorsan revolvert rántott elő a párnája alól. Nem lőtt. Teljes erővel Jóska fejére sújtott. Mire felocsúdtam, a pisztoly már rám szegeződött. Még így is támadni akartam, de abban a pillanatban Csomós maga elé rántotta a nénit, és vele fedezte magát. Így hátrált a nyitott ablakhoz. Tehetetlenné váltam. Közben feldöntötte az éjjeliszekrényt. Ez csattant olyan nagyot. Reméltem, hogy odakint meghallod a zajt. Óvatosan közelítettem feléje. Ekkor ráütött a néni hátára, és teljes erővel hozzám taszította. Ezzel is időt nyert, s már ugrott is. Szerencsére te odaértél.

— Rosszabbul is végződhetett volna — jegyeztem meg.

— Elbíztuk magunkat. A félmeztelen Csomósnál nem láttunk fegyvert, arra nem gondoltunk, hogy a párnája alól rántja elő.

Mindent átnéztünk a lakásban. Nem sok olyan tárgy, ruhanemű akadt, ami az övé lehetett. Asztalhoz ültem, és kiraktam tömött levéltárcája tartalmát. Előkerültek a kitűnően hamisított, Nagy névre szóló iratok. Az ágy alatt a cipősdobozban huszonhárom darab arany karikagyűrűt, két vastag arany nyakláncot, tíz Napóleon-érmét és hatezer új forintot találtam. De a legnagyobb érték ezek alatt volt. Egy összehajtott, közönséges postai levelezőlap: Címzettje: Nagy László. Szövege: Jól vagyok. Ha muszáj, akkor gyere. Előbb táviratozz. Aláírója: Sanyi. Feladója: Ósomós Sándor, Felsőgöd, Vörösmarty utca 11.

— Misi! Megvan a másik! — kiáltottam fel örömömben.

— A bepisilős?

— Az.

— Biztos? — kételkedett a történtek miatt még kicsit szégyenkező barátom.

— Csomós nincs, de Ósomós az van, és nekem ő is jó . . .

— Nem értem.

— Nézd ezt a lapot! Feladója Ósomós úr Felsőgödről. Világos? Neve C betűjét minden iratán Ó betűre javította, és szabályosan bejelentve, valódi okmányokkal, zavartalanul él.

— Ha hagyjuk! — vágott közbe most már örömmel Misi.

— De nem hagyjuk! Innen egyenest Felsőgödre megyünk. A központot nem értesítjük.

— Na ne, ezt ne csináljuk. Van elég bajunk a főnökkel úgyis.

— Éppen azért. Az öreg először gratulál, hogy végre elfogtuk legalább az egyiket, aztán nyomban belebújik az ördög, hogy miért csak az egyiket. Hát nem! Legyen mindkettő.

— Jó, benne vagyok — lelkesedett nyomozócsoportom maradék tagja.

Most minden úgy alakult, ahogy szerettem volna, ahogy elképzeltem. Oly sok balszerencse után Fortuna mellém állt. (Persze az is lehet, hogy a szerencse istennőjének nem az én szép szemem tetszett meg. Az igaz ügyet karolta fel.)

A tény az, hogy délre Felsőgödön voltam. Délután háromkor letartóztattam Csomós Sándort. És este hatkor már átadtam a foglárnak — Budapesten.

Éjfélkor pedig — ahogy számítottam — a főnök félsikernek minősítette az eddigi munkát.

Türelmesen végighallgattam szokásos „hegyi beszédét" és „szempontjait", aztán engedélyt kértem, hogy telefonálhassak. Leszóltam a fogdaügyeletre, hogy a 7-es zárkából Csomós László őrizetest, a 10-esből pedig Csomós Sándor őrizetest kísértesse fel.

Nyelni sem tudott. Szemei kidülledtek, megijedtem, hogy valami baja esik. Aztán elmosolyodott. Nyertem!

Még Hatvanban előbb a kórházba mentünk, ahol az orvos megnyugtatott bennünket, hogy barátunk koponyája kemény, mint a konok embereké általában. Ne aggódjunk, egy hét múlva hazaengedik. Bementünk Jóskához is, aki turbánnal a fején a szomszéd beteggel sakkozott, és bosszús volt egy elnézett lépés miatt. Közöltem vele a nagy újságot, hogy máris indulok Sándorért, és a főnököt kegyetlenül átejtem. Mondanom sem kell, könyörgött, hogy vigyük magunkkal, neki már semmi baja.

A hatvaniaktól kaptunk egy gépkocsit, és vidáman vágtáztunk Felsőgödre. A rendőrőrsön nagyon jól ismerték Csomós Sándort, a község köztiszteletben álló kéményseprőmesterét. Elmondták, hogy 1945 márciusában telepedett le náluk. Feleségül vett egy odavalósi, 38 éves öreglányt.

Rendes, szerény, dolgos ember. Nem politizál, egyik pártba sem lépett be. Kezdettől fogva kéményseprő, és szépen keres. Ritkán megy el a községből. Kicsit zárkózott, baráti köre nincs, vendégeket is alig fogad.

Misi barátommal, ha nem is kedves vendégként, de meglátogattuk otthonában, a Duna-parti szép villában. Már lemosta a délelőtti kormot, és ingujjban, teát szürcsölgetve, újságot olvasott, amikor beállítottunk.

— Jó napot kívánok — köszöntem udvariasan.

— Ne fáradjon, uram. Ismerem önt Újpestről — válaszolta, nem kis meglepetésemre.

— Maga nem láthatott engem, de én egy kis nyíláson kiláttam a kredenc mögül — magyarázta némi gúnnyal, miközben felvette a zakóját, engedelmesen, indulásra készen.

— Hogy találtak rám? — kérdezte szinte mellékesen.

Nem árultam el a lapot. A későbbi kihallgatás előkészítéséhez, úgy gondoltam, jobb, ha mást válaszolok.

— A bátyja köpte be magát... Na, de menjünk! Búcsúzzon el a feleségétől! Megengedem.

Meglepődött. Nem is állhattam meg megjegyzés nélkül.

— Maga ilyet sose engedélyezett, ugye?

Hallgatott. Aztán kiszólt a feleségének. Megmondta, mi történt, de egyikük sem érzékenykedett. Amint később megtudtam, mindketten örültek, hogy megválhatnak egymástól. Persze Sándor azért ezt nem így képzelte el. Az asszonynak azonban így is megfelelt. Még csak kezet sem fogtak.

A vizsgálati időszakról nincs sok mondanivalóm. László minden felelősséget detektívtársaira és az öccsére igyekezett áthárítani. Sándor elég nyugodtan, László annál hisztériásabban viselkedett. Sándor legalább Bicegő Rózsit kímélte. László mindenkibe belerúgott, többet vallott a rovásukra, mint amennyit elkövettek. A testvérek csak abban

hasonlítottak egymásra, hogy szadisták voltak a rendőri munkában éppúgy, mint szexuális életükben. Sándor alkoholista, László szifiliszes volt.

Bűncselekményeik bizonyítása nem okozott gondot. Részben számos tanú vallott ellenük, részben detektívtársaik szolgáltattak adatokat. Az 1944-es rablások tárgyi bizonyítékai is előkerültek. Tulajdonképpen ez a magyarázata, hogy miért nem szöktek Nyugatra.

Jóval Budapest körülzárása előtt már egész vagyont raboltak össze. Elrejtették, az utolsó pillanatban azonban, amikor menekülniük kellett volna, nem fértek hozzá. Lemondani pedig egyikük sem akart róla. Inkább itthon maradtak azzal a szándékkal, hogy később előveszik a lopott értékeket, s aztán hagyják el az országot.

Hét kiló ékszert, aranyat és briliánsokat, vaskazettába zárva, viaszosvászonba csomagolva egy Váci úti ház pincéjében ástak el. Nagyanyjuk lakott a házban, és az ő szeneskamráját találták a legjobb rejtekhelynek. A házat 1944. november elején bombatalálat érte, a földig leomlott. A nagymama meghalt. Csak a romeltakarítás után juthattak az értékekhez. Várniuk kellett.

Amikor 1946-ban valamelyest rendbe hozták a ház viszonylag épen maradt felét, a másik részről pedig elhordták a törmeléket, a honvédség bekerítette az üres telket, és garázst létesített rajta. Éjjel-nappal katonák őrizték a honvédségi objektumot. Csomósék nem juthattak be pincét ásni. Szeretőik a kisebb ékszereket részben eladogatták, vagy vissza sem adták, kivéve Bicegő Rózsit.

(Egyébként a megtalált értékeket később a bíróság elkobozta.)

A vizsgálat sokáig elhúzódott. László idegösszeroppanása két hónapig késleltetett bennünket. A tanúk kihallgatása is sok időt vett igénybe. Aztán Csomós László a rabkórházban öngyilkosságot kísérelt meg. Alumínium csajkáját, evőeszközeit összetörte és lenyelte. Az orvos gyorsan és hatásosan intézkedett. Két kiló kenyérbelet tömött bele, s az így beágyazott fémdarabkák — az emésztés rendje szerint — baj nélkül távoztak.

A Népbíróság Csomós Sándort életfogytiglani börtönbüntetésre, Csomós Lászlót halálra ítélte.

(Később az akkori köztársasági elnök az idősebb Csomós halálos ítéletét — kegyelemből — életfogytiglani börtönre változtatta.)

Aztán jöttek az újabb, ugyancsak váltakozó szerencsével folyó nyomozások, és én elfelejtettem a végérvényesen lezárt Csomós-ügyet.

Pedig a párharc nem ért véget.

A Csomós-fivérek megjártak néhány börtönt, s 1950-ben a Gyűjtőfogházba kerültek. A két volt detektív, aki oly sok embert juttatott börtönbe, jól ismerte a börtönrendet, szokásokat. Tudták, hogy a jó magaviselet némi előnyökkel jár. Hát igyekeztek. Katonásan, tisztelettudóan viselkedtek az őrökkel szemben. A gombüzemben szorgalmasan dolgoztak. László ún. önkéntes vamzer, besúgó volt. Beárulta zárkatársait, hátha azért valamilyen előnyben részesül. 1950 őszén házimunkás lett. Hogy mi ez? Börtönbuli. A házimunkás szabadon járhat-kelhet a börtönben. Az ennivalóból a javát veheti magának, úgyszintén az olvasnivalóból. Börtönkeresetéből többet „spejzolhat", azaz édességet, cigarettát, gyümölcsöt stb. vásárolhat. A többieknél gyakrabban írhat és kaphat levelet. Zárkájában késő estig éghet a villany, vagyis olvashat. Ilyen és hasonló előnyöket jelent a börtönbuli.

A Csomós-ügy után három évvel, 1950 októberében a Gyűjtőfogházban találkoztam előbb Sándorral, később Lászlóval.

Félreértés ne essék: nem börtönellenőrzésen voltam.

A személyi kultusz törvénysértései, koncepciós perei éppúgy nem kímélték az államvédelmi tiszte-

ket, mint bárki mást. Sokunkat — köztük B. Palit, K. Jóska barátomat és engem is — letartóztattak. Így kerültem előbb Vácra, aztán a Gyűjtőbe.

Hosszú ideig váltakozó szerencsével nyomoztam a két Csomós ügyében. Eleinte balszerencsém volt, aztán fordult a kocka, és sikerült elkapnom őket. De a balszerencse — bár letartóztatásom okát ez nem magyarázza — visszatért. Három évig nem is távozott mellőlem. Aztán persze minden rendeződött. Rehabilitáltak, visszakerültem a Belügyminisztériumba.

Ültem tehát az íróasztal mindkét oldalán. No, de nem erről akarok mesélni.

Amikor átvittek a Gyűjtőbe, külön büntetésből magánzárkába kerültem. Nem láthattam senkit és nem beszélhettem senkivel. Egyetlen ember jelentette — nem a külvilággal — csak a zárkán kívüli élettel való kapcsolatot: a házimunkás.

Gyűjtőfogházi első napomon kinyílt zárkám kis ablaka, és Csomós Sándor kukucskált be rajta. Előzőleg a leselkedőn már megnézett, ki lehet az új ember? Felismert. Ezért nyitotta ki a csak kívülről kezelhető ablakot.

— Ugye, ismerjük mi egymást?

— Nem tudom.

— Mutatom magam — közölte, és valóban úgy tartotta fejét a nyíláshoz, hogy megnézhessem. Én is felismertem. Cseppet sem változott. Talán kicsit meghízott. Kikerekedett a pofája. Fásultabb voltam annál, hogy törődjek vele.

— Igen, ismerjük egymást.

— Sose búsuljon! A mi szakmánkban előbb-utóbb mindenki idekerül — jegyezte meg gúnyos cinkossággal.

Nem válaszoltam sem akkor, sem később. Pedig Sándor — a házimunkás — értékelte, hogy a vizsgálat alatt nem esett bántódása. Nem úgy hallgattuk ki, ahogy a Horthy-rendőrségnél dívott, vagy ahogy ő bánt az emberekkel. Értékelte, mert ettől

fogva megpúpozta ennivalóval a csajkámat. A magánzárkásoknak ő osztotta az ebédet és a vacsorát. Később azonban másik folyosóra tették át, és László jött a helyére. A személycsere előtt még utoljára beszólt:

— A bátyám olyan, mint volt. Nagyon vigyázzon! Ott fog ártani magának, ahol csak tud.

Ártott is. Csomós Lászlótól csak alibikaját kaptam. A csajka alján egy kis maradékot. Formálisan éheztem, de hallgattam. A börtönévek alatt soha senkitől nem kértem semmit.

Ahogy Csomós megértette, hogy nem törődöm vele, hogy még az éheztetés sem zavar, újabb bosszút forralt. Hetenként egyszer kaptam tiszta inget, alsónadrágot, kapcát, törülközőt és ágyneműt. Ezeket is a házimunkás dobálta be a kis ablakon, a kiadott szennyes ellenében.

Az egyik délelőtt Csomós László bekiabált, hogy adjam ki a piszkos holmit. Levetkőztem, aztán amikor újból jött, kidobtam az összegyűrt ruhaneműt. Ő pedig belökte a frisset. Kezdtem öltözni, de olyan rongyos alsóruhát adott be, hogy egyáltalán nem lehetett felvenni, és gyanútlanul kiszóltam, hogy cserélje ki használhatóra.

A fűtetlen zárkában tornázgatva vártam a fehérneműt. Telt-múlt az idő. Gondoltam: a szokásos kitolás.

Dörömbölő lépések közeledtek. Ez csak tiszt vagy nyomozó lehetett. Az őrök és a házimunkások filcpapucsban jártak, hogy ne zajongjon minden léptük.

Már fordult is a kulcs. A főfoglár és egy civilruhás fiatalember lépett be. Szabályos vizsgálatba kezdtek, amiért én még a börtönben is kártevéssel foglalkozom.

Nagyon meglepődött, hogy se igent, se nemet, egyetlen szó választ sem kapott tőlem. Kijelentette, hogy hallgatásomat beismerésnek tekinti.

Erre sem feleltem.

Még egyszer nekirugaszkodott, de nem mukkantam. Végül konok gazembernek nevezett, és szigorú fenyítést helyezett kilátásba.

Csomós kárörvendően vigyorgott a folyosón.

Röviddel később feljött a börtönparancsnok helyettese. Régről ismertük egymást. Egy ideig a beosztottam is volt. Belépett a zárkába. Kiküldte az őrt, és behúzta maga után az ajtót.

— János, nekem semmi közöm ehhez — kezdte barátságosan. — Ilyen marhaságot nem hiszek el rólad. Mi történt?

Elmondtam neki röviden a Csomós-ügy kezdetét és végét.

1954-es rehabilitálásom után visszakerültem a Belügyminisztériumba, s újabb küzdelmes esztendők következtek. Ellenforradalom és annak leverése, konszolidáció... Rohant az idő, és én — bevallom — elfáradtam. 1966 nyarán nyugállományba vonultam.

A Csomós-fivérekről csupán annyit tudok, hogy 1956-ban sikerült megszökniük. Azóta szabadon élnek a „szabad Nyugaton", ha meg nem haltak — ahogy a mesében szokták mondani.

Bányászököl

A következő történet hősét, dr. B. J. rendőrőrnagyot Kovács János elvtárs mutatta be. A huszonhárom esztendeje szogálatot teljesítő, de ma is fiatal — 44 éves — tiszt rendőri pályafutása során csaknem valamennyi szakterületen dolgozott már. Éppen ezért sokoldalúan képzett, és rengeteg élménye van, számos tanulmányt is írt a fiatal nyomozók okulására. Könnyed, szellemes mesélő. Több érdekes történetet is elmondott. Közülük az 1946-os állapotokra leginkább jellemző esetet választottam ki és írtam le.

A ma már történelmi nevezetességű széncsata idején az egyik nógrádi bányából távirati jelentés érkezett a központba: leállt a munka!

Akkoriban ez rendkívül ijesztő hírnek számított. Lett is nagy izgalom, s az intézkedés sem késlekedett.

Azonnal parancsot kaptam, hogy operatív nyomozócsoportommal menjek a helyszínre, vizsgáljam ki a sztrájk okát, és sürgősen teremtsek rendet.

Romokból talpraálló iparunknak 1946-ban szénre, egyre több szénre volt szüksége. A bányászok, megértve a kommunisták érveit és felhívását, korgó gyomorral és szinte puszta kézzel olyan tempóban dolgoztak, hogy az egész ország figyelme feléjük fordult. Bármennyire hihetetlen is, de akkoriban valóban úgy olvastuk a széncsata napijelentéseit, mint manapság a sporthíreket. Tudtuk:

minden mázsa szén egy lépés előbbre a boldogulás útján.

Tudta ezt az ellenség is. Volt is rendkívüli eseményben részünk nap mint nap. Hol életveszélyes vízbetörés, hol áramszünet vagy géphiba, de szakadatlanul történt valami, ami akadályozta, illetve lassította a termelést.

A kezdeti ijedtség után a hazai reakció magához tért, sőt elszemtelenedett. Aknamunkája elsősorban a létfontosságú szénbányászat ellen irányult. Időben felismertük ezt a veszélyt, s már 1946 elején megalakult a bányák védelmével foglalkozó központi alosztály.

Amikor a távirat Nógrád megyébe szólított, már háromhónapos „múltam" volt. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy már értettem a bányászmesterséget, de a bányászok gondolkodásmódját, emberségét igen. Egy nyelven beszéltünk, egyet akartunk. Közel kerültem hozzájuk, s ez nem kis dolog. A bányászok zárkózott emberek, sokáig tart, míg valakit barátságukba fogadnak.

Társaimmal együtt siettem hozzájuk. Azaz csak siettünk volna, mert vonatunk csak vánszorgott. A mindig türelmetlen Gazsi bácsi, csoportunk legidősebb, örökmozgó tagja bosszankodott is miatta eleget. S mert a lassú utazást mi, fiatalabbak is nehezen viseltük, ellenkezés nélkül elfogadtuk a javaslatát: menetközben leugráltunk a döcögő szerelvényről, remélve, hogy az országúton sikerül egy teherautóra felkéredzkedni. Szerencsére hamarosan egy szovjet hadtápkaraván mind az ötünket felvett, és „házhoz" szállított. De bármily gyorsan értünk is célhoz, alaposan megkéstünk.

A termelés már negyedik napja szünetelt.

A bányászok közül sokan otthon fusiztak, mások a kocsmában vitatták az eseményeket, néhányan elutaztak csereberélni, vagy ahogy asszonyaik mondták: batyuzni. Kevesen, talán tizen-tizenöten a bányairodán tanakodtak, mit is tegyenek? Hogy már negyedik napja nem kerestek, semmit sem számított. 1946 tavaszán az inflációs pengőért nem érdekből dolgoztak. Most felháborodásukban hagyták abba a munkát. Vagyis nem arról volt szó, amit a szűkszavú távirat közölt: „leállt a munka". Súlyosabb helyzet fogadott bennünket. Sztrájk. Méghozzá politikai sztrájk.

A bányászfalu dühös népe a helybeli rendőrőrmester, a szociáldemokrata és a kommunista párt titkárainak együttes baklövésétől bolydult meg. A három „kiskirály" egy rendkívüli eseménnyel kapcsolatban önállóan intézkedett, s csak akkor fordultak végre vezetőikhez, amikor már körmükre égett a baj, amikor személyes biztonságuk is veszélybe került.

A bonyolult helyzetben Gazsi bácsi találta meg az első lehetséges tennivalót: kihallgatta a megrémült rendőrőrmestert.

Kiderült, hogy a pillanatnyi feszültség oka a múltból származik. R. Sándor bányamérnököt évtizedes kormánypárti és nácibarát beállítottsága és hajcsároskodása tette hírhedtté a bányászok előtt. Aki szembeszegült vele, aki nem tűrte gorombaságait, aki tiltakozott az életveszélyes munkakörülmények miatt, aki a krajcáros béreket kifogásolta, vagy csak nem köszönt neki előre, az hamarosan megkapta a magáét. A horthysta katonai parancsnok — egy alkoholista tartalékos százados — úgy táncolt, ahogy a bányamérnök fütyült. Nem egy családapa ilyen „füttyentésre" kapta meg katonai behívóját, mások fogdába kerültek, ketten pedig mint kommunistagyanúsak előbb a csepeli internálótáborba, majd Mauthausenbe.

1944-ben — mielőtt a front elérte volna a falut — az éjszaka leple alatt egy vállalati teherautóval együtt eltűnt a mérnök úr. Azután 1945 novemberében, mintha mi sem történt volna, hazatért, persze nem az eltulajdonított teherautóval, csak hátizsákkal és bőrönddel. Kihízott képe mosoly-

gós, magatartása barátságos lett, mintha kicserélték volna, de ezzel sem téveszthette meg régi munkásait. Tucatnyian jelentkeztek a megyei igazolóbizottságnál, és sorolták R. Sándor bűneit. A sok adat miatt hónapokig húzódott az eljárás. Közben a mérnök nem dolgozhatott, de otthon is ritkán tartózkodott. Állítólag a pártfogóit látogatta meg. Végre 1946. február 1-én megszületett a meglepő döntés: igazolták R. Sándort, s visszahelyezték régi beosztásába.

Az intézkedés ugyan hideg zuhanyként érte a bányászokat, de aki csak egy kicsit is ismeri őket, tudja, hogy a bányász nem olyan fajta, akivel könnyen el lehet bánni. Annak idején merték az életüket is kockáztatni a németekkel szemben, akik vízzel akarták elárasztani a bányát. A felszabadulás után pedig az áldozatok egész sorát vállalták a jobb jövő reményében, hát hogy is tűrték volna a gyűlölt ellenség, a munkásnyúzó mérnök újbóli nyakukraültetését!

Eleinte a helyi vezetőknél tiltakoztak, később küldöttségeket menesztettek Pestre, de az igazságtevés késlekedett. Közben a mérnök úr olyan magabiztosan kezdett utasítgatni, mint a régi világban. A bányászok haragja lassan a tetőpontjára hágott.

A helybeli funkcionáriusok egy ideig azzal intették türelemre az embereket, hogy várjanak, míg odafentről megjön a fellebbviteli fórum határozata. Meg is jött, méghozzá éppen azon a napon, amikor Béres Ferenc, az egyik Mauthausenbe hurcolt bányász is hazatért.

A határozat megerősítette R. Sándor igazolását. Az indokolás szerint a mérnöknek tulajdonított cselekményekre nincsenek bizonyítékok. A bányászok csak feltételezik, hogy a katonai parancsnok fenyítéseit és büntetéseit a mérnök sugalmazta. Minthogy a százados ismeretlen helyen tartózkodik, kikérdezése nem lehetséges. Különben R. Sándort a felszabadulás előtti durva modoráért írás-

ban figyelmeztették, és felszólították az új rendbe való beilleszkedésre.

Ha ehhez még hozzávesszük Béres Ferenc iszonyú kálváriáját, amit most elsőkézből hallhattak a barátai és munkatársai, akkor nincs mit csodálkozni a bányászok egyöntetű elhatározásán.

Másnap reggel a műszakba indulók nem szálltak le az aknába, a bejárat előtt gyülekeztek, s amikor együtt volt a három csapat, rendezett sorokban az irodához vonultak. Nem tülekedtek, nem zajongtak. Álltak mozdulatlanul. Szószólójuk, az ősz hajú, görnyedt hátú, fáradt szemű Gerendás Józsi bácsi közölte R. Sándorral, hogy nincs közöttük egyetlen ember sem, aki hajlandó lenne dolgozni vele, menjen hát saját szántából, amíg lehet!

A mérnök az első pillanatban ellenkezni akart, de csak rá kellett néznie az emberekre, és megértette, jobb, ha önként távozik.

A bányászok addig nem mozdultak, míg el nem tűnt az irodából. Aztán felszabadultan nevettek, mint akik becsülettel elintézték az igazságot a föld felett, és indultak az aknához, hogy még több szenet küldjenek a föld mélyéről.

Idáig jutottak a dolgok március elejére.

A mérnök lelakatolta a házát, s elutazott, senki sem tudta, hová. Napok teltek el, a szenzáció elült. A bányászok újabb termelési csúcsokat produkáltak. Béres is hamarosan munkába állt. Minden visszazökkent a megszokott kerékvágásba. Egyetlen dolog izgatta a bányászokat: a közelgő április 4-ére, a felszabadulás első évfordulójára, olyan eredményt akartak elérni, hogy országos elsők lehessenek. Ennek érdekében átcsoportosították a munkacsapatokat, s újabb vájat megnyitásáról tanácskoztak.

Március 10-e és 20-a között már nemcsak a megyei sajtó, de az országos napilapok is felfigyeltek termelési eredményeikre. Joggal bizakodtak a győzelemben.

És amikor a hajrából már csak 12 nap volt hátra, váratlanul megérkezett R. Sándor mérnök. Március 22-én a késő esti vonat hozta. Késő lévén, az állomáson egy teremtett lélek sem tartózkodott. Beköszönt a forgalmistához, de választ sem várva, sietősen a falu felé indult.

A patikus becslése szerint éjféltájban zörgettek az ablakán. Ágyban feküdt már, de még nem aludt. Gyorsan villanyt gyújtott, felhúzta a redőnyt. Legnagyobb megdöbbenésére a földön elterülve egy magatehetetlen férfi nyöszörgött.

Azonnal kirohant hozzá. Kíméletesen oldalára fordította, s ekkor újabb meglepetés érte. R. Sándorra ismert a férfiban. Éppen segítséget akart hívni, amikor a mérnök megmozdult, riadtan körülnézett, fájdalmasan a bal vállához nyúlt, s csak azt súgta: „valaki rám lőtt!".

Innen már lavinaszerűen peregtek az események és torkolltak a negyedik napja tartó sztrájkba. Sőt, a felkorbácsolódott indulatok egyéb veszéllyel is fenyegettek.

A helybeli vezetők ugyanis nagyszabású nyomozásba kezdtek a „szenzációs" revolveres támadás ismeretlen tettese ellen. A két párttitkár és a rendőrőrmester úgy határozott, hogy a kínos esetet saját hatáskörben, gyorsan tisztázzák, s nem verik nagydobra a történteket, amíg a merénylőt el nem fogják. Ezért sem a megyei kapitányságtól, sem a központtól nem kértek szakértői segítséget.

Az őrmester, akit a patikus az elsősegélynyújtás után értesített, még az éjszaka folyamán kihallgatta a végül is szerencsésen sérült mérnököt. Abból, hogy az ismeretlen tettes nem tett kísérletet áldozata kirablására, az őrmester megállapította: „személyes bosszú tényállása forog fenn". S noha a mérnök a sötétben természetesen nem ismerhette fel támadóját, annyi támpontot azért tudott adni, hogy a magas termetű férfialak gumicsizmát és

pufajkaszerű kabátot viselt, vagyis feltehetően bányász volt.

Másnap reggel elkezdődött az alibiigazolás sértő folyamata. Az őrmester kiindulási alapja lényegében logikus volt. A bányászok többsége gyűlölte, kidobta a mérnököt, aki bosszúságukra mégis visszatért, nem kizárt tehát, hogy valaki elragadtatta magát és önbíráskodott.

A helyi szokás szerint a faluban korán csinálták estét, s a kérdéses időpontban — az éjszakai műszakosok kivételével — már mindenki ágyban lehetett. Így az alibik megállapítása végett házról házra kellett járni, és tisztázni, ki hol tartózkodott este tíz és éjfél között.

Csakhogy ez a módszer egyúttal azt is jelentette, hogy mindenki gyanús, és egy nemrég kiebrudalt fasiszta miatt minden bányásznak igazolnia kell magát. Márpedig ez nagyon felingerelte a közismerten önérzetes, sőt kicsit érzékeny bányászokat.

Már az első család sértésnek vette az őrmester kérdéseit, és szaladtak a közeli és távoli szomszédokhoz, hogy mit képzel ez a rendőr! Tetézte a bajt, hogy harmadikként az öreg Gerencsér bácsi került sorra, akit már arról is faggatott az őrmester, hogy annak idején, amikor elzavarta a mérnököt, miért fenyegette meg azzal, hogy „menjen, amíg lehet"!

No, ez betette az ajtót az őrmesternek. Méghozzá nem is képletesen, hanem formálisan, mert mihelyt híre terjedt, hogyan bánt Józsi bácsival, a következő családok már nem engedték be a lakásukba.

De az őrmester nem nyughatott. Szabályos írásos idézésekkel az irodájába citálta a renitenseket. És persze az idézésen az is rajta állt, hogy meg nem jelenés esetén elővezettetik a megidézettet.

A bányászok azonnal válaszoltak a kihívásra: megszólaltatták a bányaszirénát.

Az ijesztő jelzésre mindenki az irodához tódult,

és néhány perc múlva megszületett az egyöntetű határozat: sztrájk!

Nagy indulat kellett ehhez, hiszen ez a munkaverseny feladását is jelentette. Emiatt még inkább a rendőrség ellen fordult a hangulat. A harmadik napon arról suttogtak, hogy a mérnököt másodszorra már az őrmesterrel együtt kellene elzavarni.

Ilyen előzmények után érkeztünk meg mi. Mondanom sem kell: a kis lélekszámú helységben nem maradt titokban ötünk jelenléte. Márpedig ezzel, ha akaratlanul is, de újabb nyugtalanságot okoztunk.

Mire déltájban véget ért az őrmester beszámolója, egy csoport bányász vette körül az őrszobát, szótlanul várták, vajon mit akarnak a pesti nyomozók?

Azt talán túlzás volna állítani, hogy fenyegetően viselkedtek, de abban biztos lehettem, hogy ha mi is ügyetlenkedünk, abból csúnya baj lesz.

Az adott helyzetben egyetlen ésszerű megoldás kínálkozott: beszélni az emberekkel. Ha sikerül megnyugtatnom őket, és időt szerezni a vizsgálatra, nyert ügyem van — gondoltam.

Kiléptem az irodából, s bátran a bányászok elé álltam. Tudomásukra hoztam, hogy R. Sándor megsebesülésének körülményeit — szakítva a rendőri titkolódzással — velük együtt szeretném tisztázni. Felkértem a jelenlevőket, hogy saját soraikból válasszák ki azt a megbízottjukat, aki mint alkalmi nyomozó velem együtt kezdi el és fejezi majd be a vizsgálatot.

A szokatlan ötlet olyan meglepetést váltott ki, hogy percekig senki sem szólt, aztán valaki bátortalanul tapsolni kezdett.

Felderültek az arcok, az iménti harag barátsággá oldódott.

Ilyen siker után már gyerekjáték volt a munka beindítása. Örültek, hogy végre dolgozni mehettek.

Persze előbb kijelölték a „segédnyomozót", Gál István fiatal bányász személyében.

S miközben az irodán haditanácsot tartottam öt régi és egy szál új bajtársammal, odakint felvisítottak a bányaszirénák. Ezúttal azonban sztrájk helyett munkába szólítottak. S nem is csak a bányászokat, hanem engem is.

Elindultam hát Gál Istvánnal a mérnökhöz, aki otthon gyógyítgatta magát.

A felkötött karú, magas, ősz hajú, 50—60 közötti férfi számított ránk. Házvezetőnőjétől már hallott a pesti rendőrök érkezéséről. Biztosra vette, hogy felkeressük. Kisebb fájdalmakra panaszkodott, de készségesen rendelkezésünkre állt. Félkézzel ügyetlenkedve egy csatos üveg bort, poharakat vett elő. Töltött és kínált. Gál dühösen visszautasította, én nem akartam megsérteni, koccintottam vele a mielőbbi gyógyulására. Ezzel befejeződött a kétoldalú udvariaskodás, és feltehettem első kérdésemet: hogyan érte a lövés?

— Meglepetésszerűen — válaszolta azonnal és tömören, de amikor látta rajtam, hogy erről azért többet szeretnék hallani, megtoldotta a mondatot. — Annál többet, mint amit az őrmester úrnak mondtam, nem tudok. Koromsötét volt . . .

Elmondtam neki, hogy pótnyomozást indítottunk, ami gyakorlatilag a vizsgálat újrakezdését jelenti, és a sértettnek, a koronatanúnak meg kell ismételnie vallomását, sőt, ha lehet, részletesebben a korábbinál. Szavaimat szabadkozással fogadta, mondván, hogy csak az átélt izgalmak miatti kimerültsége az oka, ha netán túlságosan röviden válaszolt. Megígérte, igyekezni fog, csak kérdezzem, azzal nagyon megkönnyíteném a helyzetét. Nem tértem ki kívánsága elől.

— Milyen irányban, milyen távolságból észlelte a torkolattüzet?

— Gyanútlanul mentem hazafelé, a legrosszabb álmomban sem gondoltam volna, hogy valaki rám

lő. Eltöprengtem az úton. Bevallom, azt latolgattam magamban, vajon haragszanak-e még az emberek? Ha beszélek velük, visszafogadnak-e?... Nagyon váratlanul ért. Nem tudnék perdöntően pontos választ adni. Az utolsó pillanatban, a nyilalló fájdalommal egy időben egy pirinyó kis villanást láttam! Még annyi sem volt, mint egy gyufa lobbanása... A távolság lehetett 4—5 méter... Nem tudom! És a pukkanás sem volt több, mint egy palackból kirántott dugó hangja...

Nem szóltam közbe, hagytam az akadozó mondatokat.

— Az útszéli padkán mentem, közel az árokhoz, és a lövés szemből ért, ebben csaknem biztos vagyok! Ha behunyom a szemem, és újból felidézem azt a szörnyű pillanatot, akkor úgy érzem, úgy látom: a gyomrom magasságában villant a revolver.

— De kit látott? — kiáltott rá Gál, mielőtt ugyanezt én kérdeztem volna, nyugodtan. Meg is rökönyödött a mérnök. Nem válaszolt, kérdőn felém fordult. Megmagyaráztam neki, hogy a vizsgálatban a bányászok is képviseltetik magukat, amin semmi megütköznivaló nincs; számukra legalább olyan fontos a tettes felkutatása, mint neki vagy nekem, hiszen a merénylet a bányászbecsületen is csorbát ejtett. Érvelésem nem nagyon győzte meg, ép kezével legalábbis legyintett, de azért válaszolt a kérdésre.

— Lehet, hogy nem is láttam senkit abban a feldúlt állapotban, s csak utólag képzeltem támadómat bányászruhásnak... Visszavonom... Nem láttam senkit! Képzelődtem! És kérem, ha lehetséges, most hagyjuk abba... Rosszul érzem magam.

Ez a visszavonás persze felért egy megerősítéssel is. A „képzelődés" olyan hangsúlyt kapott, mintha sértődésből, kényszerűségből vagy legalábbis a bányászbecsület mentségére mondta volna. Máskor ilyesmibe szoktam belekötni, de most

tekintettel kellett lennem sebesült állapotára. További kérdéseimet későbbre halasztottam. Javulást kívánva azzal búcsúztam, hogy hamarosan visszatérünk hozzá.

Az őrszobára menet Gál alaposan lehordott, amiért „bedőltem a szimuláló csibésznek", és megszakítottam kihallgatását. Én sem maradtam adós, alaposan megmostam a kéretlen kritikus fejét a felesleges hangoskodás miatt.

De útközben hamarosan megittuk a békepoharat, amitől mindketten beláttuk, hogy jobb, ha előre megbeszéljük kihallgatásaink célját, fontosabb kérdéseit és magatartásunk taktikáját.

Következő „ügyfelünknél" már nem is volt baj. A vasútállomás forgalmistája, aki a merénylet időpontjában éppen szolgálatot teljesített, a foglalkozásával járó pontossággal számolt be az általa tapasztaltakról. Sajnos, főként a mellékes körülményekről: hogy enyhe, tavaszias időjárás volt, hogy segítőtársát jóval előbb hazaengedte, mert szülési görcsök jöttek a feleségére, hogy a szerelvény legfeljebb 30—40 másodpercig állt stb.

Kérdésemre határozottan kijelentette: sem revolverdörrenést, sem segélykiáltást nem hallott. Szolgálata a vonat távozása után befejeződött, és rövid idő múlva már az igazak álmát aludta.

Arra is könnyen választ adott, hogy a nap folyamán kik jártak az állomáson, illetve közvetlen környékén. Délelőtt két pályamunkás a tolatóvágány váltóját javította, a patikusné csomagot vett át, egy másik asszony vágott baromfit adott fel. A déli vonattal többen jöttek-mentek, de akkor is gyorsan lebonyolódott a forgalom. Úgy 5 óra tájban Béres Ferenc és kamaszlánya járt nála, megtudakolni, hogy mikor érkezik az utolsó vonat, és mennyit szokott késni. Este kilenc felé egy szerelmespár néhányszor elandalgott a házikója előtt. Nevettek, csókolóztak. A fiú valószínűleg kicsit pityókás volt. A vonat érkezése előtt 10—15 perccel

is látta őket, egymást kergetve szaladtak a sötét felé, abba az irányba, ahol később baj érte a mérnököt.

A tanúvallomás két kötelező feladattal járt. Meg kellett kérdeznünk Bérest, miért érdeklődött a vonat érkezési időpontja iránt, a szerelmespártól pedig, hogy hol voltak a merénylet pillanatában, és észleltek-e valami gyanúsat.

Béres barátságosan fogadott bennünket, nem háborodott fel kérdésünk miatt. Kislánya másnap Pestre utazott, és tudni akarta, hogy mikor érkezhet vissza. Egyébként teljesen önként alibit igazolt. A kritikus napon öttagú családja együtt hallgatta a rádió tízórás híreit.

A fiatalemberrel már nehezebben ment a dolog. Egyből letagadta nemcsak azt, hogy az állomáson járt, de még a kislány létezését is. Gál barátom arca, nyaka erre nyomban kivörösödött. Mielőtt még robbant volna, gyorsan közbevágtam. Figyelmeztettem a fiút, hogy 17 éves felnőtt létére ne keveredjen gyerekes hazugságokba. Megszeppent, de nem válaszolt. Persze Gál sem hagyta annyiban, szigorúan rászólt, hogy ha magától nem beszél, majd mond egy-két keresetlen szót az apjának, aki egykettőre megoldja a nyelvét.

Ez hatott.

Azonnal beismerte, hogy a kérdéses estét valóban kislány ismerősével töltötte, amit azért akart eltitkolni, mert szüleik régi haragosok, s ha kiderülne a szerelmük, csúnya botrány kerekedne belőle. Megnyugtattuk az ifjú Romeót, hogy mi semmi esetre sem áruljuk el őket, úgyhogy bátran megmondhatja: látott-e, hallott-e valamit az állomás körül.

Felhúzta a szemöldökét, olyasféle grimaszt csinált, mint aki nem nagyon hisz nekünk, aztán meglepetésünkre kijelentette: ha becsületszavunkat adjuk, akkor elárul valamit, amit mostanáig elhallgatott.

Gált újból meg kellett előznöm. Ő nem tűrte volna, hogy bárki is kételkedjen az ígéretében, én azonban a viszonylag rövid nyomozói gyakorlatban már megtanultam, hogy jobb megnyerőnek, megnyugtatónak lenni, mint erélyeskedni. Kezet adtam a kételkedőnek, hogy állom a szavam. A fiú felbátorodott. Kérte, hogy menjünk vele a helyszínre.

A bakterháznál alig nagyobb állomásépületet 30 méter hosszú betonkorlát választja el a községbe vezető gidres-gödrös földúttól, amelyet kétoldalt vizesárok szegélyez. A vasúttól a lakott részek felé menet legalább 800 méteren egyetlen ház sincs. Az út egyik oldalán legelő, a másikon fiatal erdő húzódik. Az egyetlen világítás az állomásépület padlásmagasságában elhelyezett lámpa, amelyik jó, ha elpislákol a korlát végéig. Onnantól aztán koromsötét van a helybeli ifjúság legnagyobb örömére. Kora tavasztól késő őszig a szerelmesek paradicsoma a kiserdő, vagy ahogy a felszabadulás óta nevezik: Bányász-park.

Sötétség és erdő: valóban ideális helyszín a szerelmeskedésre, de a merényletre is. Az ismeretlen tettes jól választott.

Mindezt azalatt mértem fel és gondoltam át, míg hármasban ahhoz a ponthoz értünk, ahol az ifjú Romeo a 16 éves Juliával csókolózott. Nem véletlenül mondom, hogy ponton, mert a fiú teljes precizitással mutatta meg randevúinak állandó színhelyét. A hepehupás talajú erdőcskében ugyanis egy kellemes kis mélyedést talált, ahová még nappal sem lehetett belátni az útról. Nos, ezt a kb. kétszer három méteres erdőrészt annyira „magánterületnek" tekintette, hogy az egyik nyárfába beváste a nevét, alája pedig odakarcolta: „idegeneknek tilos a bemenet"!

Bizony Gál is, én is igencsak erőlködtünk, hogy ki ne nevessük az amúgy is zavarban levő fiút.

A merénylet napján kora estétől a kiserdőben

enyelgett a partnerével; amikor a dörrenés hallatszott, éppen szedelőzködtek. Háttal álltak az útnak, s csak a váratlan zajra fordultak meg. Így aztán torkolattüzet nem láttak. Nem messze tőlük kis idő múlva a bányamérnök haladt el. Jellegzetes gólyajárásáról, fedetlen ősz hajáról és bilgeri csizmájáról ismerték fel a sötétben. Amint észrevették, pisszenni sem mertek, nehogy felfedezze őket. Csendben vártak, amíg el nem tűnt a falu irányában.

A fiú csak másnap reggel munkába menet — a vasútállomáson várakozók beszélgetéséből — értesült róla, hogy este tíz tájban valaki pisztolylövéssel megsebesítette R. Sándort. Nagyon meglepődött, s nyomban kíváncsiskodni kezdett. Megtudta a pontos időt és helyszínt. Azt is, hogy a lövéstől kissé eszméletét vesztette a mérnök, s ezért nem tudott érdemlegeset mondani a tettesről. Csak nagy nehezen vánszorgott el a patikus házáig.

A hallottakat könnyen összefüggésbe hozta az este látottakkal. Most már bizonyossá vált, hogy a dörrenés lövés volt. Csakhogy ő semmi gyanúsat nem észlelt. A sötétség látóhatárán belül egy teremtett lelket sem vett észre. Lépteket, zörgést, zajt nem hallott. Az pedig, hogy a mérnök elájult, nem lehet igaz. A dörrenés után nem sokkal már meglátta őt. És egyáltalán nem látszott rajta, hogy megsebesült volna. Legfeljebb a szokottnál kissé görbébben tartotta felsőtestét.

Nem tudtam mire vélni a szenvedő fél és a szemtanú vallomása közötti nem lényeges, de mégis érthetetlen ellentmondást. Mindenesetre elraktároztam magamban, bár Gál alaposan leegyszerűsítette a dolgot. Szerinte az olyan „szemét alak", mint a mérnök, akkor is hazudik, ha nem kell. Én persze ilyen elfogult álláspontra nem helyezkedhettem, mert hiszen a mégoly szimpatikus fickót sem hagyhattam figyelmen kívül. Akár ő is rálőhetett a mérnökre. Ezt nem mertem elmondani Gálnak.

Ügyesen rávettem, hogy következőnek a kislányt kérdezzük ki.

Nem buktathattuk le az anyukája előtt, s ezért az iskolánál vártunk rá. Gál ment oda hozzá, és együtt átsétáltunk a bányairodába. Én távolról követtem őket. Kamaszlányra számítottam, és egy fejlett, csuda-csinos nő lépkedett előttem.

Különben jóformán ugyanazt mondta el, mint a fiú, s ezzel kettőjük alibije is rendben volt. Személyes benyomásom szerint őszintén beszéltek, ami persze a rendőri gyanakvást nem altatta el bennem. Hiszen össze is beszélhettek. De ezt nem gondoltam komolyan.

Az őrsön ebédeltünk, s közben társaimtól kaptam néhány felvilágosítást. Kitűnt, hogy fegyverviselési engedélye mindössze két személynek van, nekik is vadászpuskára. A fiúról kiderült, hogy ha nem is a falurossza, de elég féktelen legény. Goromba, iszákos, verekedős. A bányában zavartalanul folyt a munka, de már hírek érkeztek a két titkár acsarkodásáról, hogy a sztrájk miatti felelősséget egymásra hárítsák. A szomszédos község tisztelendője meglátogatta a mérnököt. A helybeli orvos délután vár bennünket, hogy megadja szakvéleményét R. Sándor sebéről.

Mialatt hozzá igyekeztünk, Gál elismerő szavakkal illette az öreget, aki fogász, belgyógyász, sebész és szülész volt egy személyben. Kitűnő orvosnak és derék embernek tartotta.

Barátságosan fogadott bennünket, hellyel és pálinkával kínált, majd kérdés nélkül röviden, pattogósan előadta, hogy a patikus támogatta be hozzá a bal vállán sebesült mérnököt. A pici, 6,35-ös kaliberű lövedék a zakó-, illetve a tavaszi kabát válltömésében erejét vesztve fúródott a húspárnás izomzatba. Nemesebb részt nem érintett. Ún. nyolc napon belül gyógyuló sérülést okozott. A kis ólmot egyetlen csipeszmozdulattal ki lehetett emelni. Aztán csak fertőtleníteni és kötözni kellett a pará-

nyi sebet. Ennyiből állt az éjszakai elsősegély a doktor szakszerű leírása szerint. Kérdésemre, hogy elájulhat-e valaki ilyen csekélységtől, nevetve válaszolta, hogy a szúnyogcsípésnyi sebtől aligha, de az ijedtségtől annál inkább.

Később ismét R. Sándor mérnökhöz kopogtattunk be. A fogadtatás közel sem volt oly szívélyes, mint első ízben, ezúttal már borocska sem került az asztalra. Először azokat a ruhákat kértem megtekintésre, amelyben a revolverlövés érte. Csodálkozva nézett rám, de a szekrényhez lépett és sorra-másra kiadogatta a holmikat. Tüzetesen megnéztem mindent. Érdeklődtem, hogy nem jutott-e eszébe valami újabb mozzanat, ami esetleg fontos lehet. A nemleges válasz után mérnöki precizitással lerajzoltattam vele a helyszínt. Bejelölte az útvonalat, s rajta egy ponttal a saját helyzetét, a támadójáét pedig egy kis kereszttel tüntette fel. Beírattam vele a becslése szerinti távolságokat is. Azt állította, hogy a merénylő kb. 5 méterre lehetett tőle. Emiatt vita kerekedett. Gál kétségbe vonta, hogy ilyen közelről nem látta a tettest. A mérnök azonban indulatosan visszautasította Gált, mondván, hogy ha majd őbelé eresztenek egyet váratlanul, koromsötétben, kíváncsi lesz: megjegyzi-e a támadója fizimiskáját?

Bajtársaim az őrsön újabb adatokról számoltak be. A legmeglepőbb a fiatalemberre vonatkozott. Az apjától kitudódott, hogy csak hajnalban tért haza a kiserdei légyottról. Őszinte ábrázatával jól átejtett bennünket. Ha néhány órával ezelőtt még azt gondoltam, hogy jobb lesz nem említeni Gál előtt a fiúval kapcsolatos gyanúmat, most meggyőződhettem alkalmi nyomozótársam éberségéről. A bosszantó hír hallatán már ment is volna „kipofozni a hazug stricibőľ" a beismerő vallomást.

A mérnöktől egy alakuló elképzelésem miatt jöttem el oly hirtelen, ez az újabb fordulat azonban eltérített eredeti szándékomtól. A most már egyértelműen gyanússá vált fickót minél előbb szóra kellett bírni. Méghozzá a dühös Gál nélkül. Gondoltam, félórára felfüggeszthetem a bányászokkal való együttműködést.

De annyi időbe se tellett. Váratlan és cseppet sem barátságos megjelenésem úgy megijesztette a fiút, hogy egy percen belül már mondta is — szégyenkezve — az igazat. A csak csókolózó kislány túlságosan felajzotta. Elment hát a faluszéli cigányasszonyhoz lecsillapodni.

Még egy út, újabb öt perc, s az előkerített borzasfejű igazolta is éjszakai vendégét.

A cigányviskótól az őrsig tartó tízperces portaposás közben visszatértem eredeti tervemhez. Arra gondoltam — a kockázatot is mérlegelve —, hogy ha az érkezéskor egy békés ötlettel másztunk ki a pácból, most miért ne segíthetne rajtunk egy merész ötlet? Amikor másodszor jártunk a mérnöknél, különös gyanúm támadt. R. Sándor ugyanis azt állította, hogy 4—5 méterről lőttek rá, viszont a lövés nyoma a kabáton sokkal közelebbi, legfeljebb egyméteres távolságról árulkodott. Ha nem is voltam olyan képzett, mint a régi detektívek, azt az első alapfokú tanfolyamon megtanultam, hogy közeli lövésnél a bemeneti nyílás körül lőporszemcsék, füstcsapadék, lánghatás okozta elváltozások találhatók. És mindezt fel is fedeztem a mérnök úr tavaszi kabátján. Közeli lövésnél látnia kellett volna a merénylőt. Erről makacsul hallgatott, nem tudni, miért. Tehát fura módon épp a sértett fél nem mondta el a teljes igazságot.

Döntöttem.

A mérnök úr szemben ült velem, óvatosan alátámasztotta sérült karját, tekintetével pedig értésemre adta, hogy elege van a zaklatásból, fáj a sebe, és hagyjuk már békén. Csakhogy az orvostól tudtam: a jelentéktelen seb, különösen öt nap után, nem fájhat. Az egész színészkedés csak arra jó, hogy minél előbb kint lásson bennünket. Tulajdon-

képpen ez a magatartás önmagában is érthetetlen. Ki ne igyekezne leleplezni és elfogatni a merénylőjét? Ezzel is kezdtem. Magyarázatot kértem, hogy miért nem segítőkész.

— Nem akarok kellemetlenkedni — válaszolta.

— Kinek?

— A bányászoknak. Amúgy is elég bajom van miattuk. Még azt is visszavontam, hogy a támadóm esetleg bányász...

— Tehát látta?

— Nem...

— Nem igaz!

— De kérem! Sötét volt... Messze volt...

— Hazudik! — kiáltottam rá.

— Tiltakozom! Igazat mondtam!... Nem vagyok vádlott, hogy jön maga ahhoz, hogy így beszéljen velem? — háborgott volna még tovább, de hallgatásra parancsoltam.

Felálltam és elővettem a szekrényből a tavaszi kabátját. Megmutattam neki a megpörkölődött, szénszemcsés lyukat.

— Erről mi a véleménye?

Nem válaszolt.

— Egy bányamérnöknek tudnia kellene, hogy mi lehet az égési nyomok oka?

Hallgatott.

— Nézze, öt perce van még, hogy meggondolja magát, hogy őszinte, felderítő jellegű vallomást tegyen, aztán jönnek a kollégáim, és a vizsgálat egészen más mederbe terelődik.

— Most már végképp nem értem, mit akarnak — kérdezett vissza alig palástolt ijedtséggel. — Ellenem dolgoznak, vagy a merénylő ellen?

— Attól tartok, hogy mindkettőjük ellen, de az igazán csak magától függ.

— Kérdezzen.

— Maga szerint mitől pörkölődött meg a szövet a lyuk körül?

— Gondolom, a kilövellő lángtól...

— Tartalékos főhadnagy volt, ugye?

— Igen.

— Akkor már sütött el pisztolyt. Tudja, mekkora a torkolattűz?

— Hát, körülbelül.

— Érti most már, mire gondolok?

— Igen. Maga szerint közelebbről lőttek.

— Na végre! Csakhogy kapiskálja, s talán most már könnyebb lesz azt is megmondani, hogyan történt.

— Úgy, ahogy eddig is mondtam. Nyilván rosszul becsültem meg a távolságot, az adott helyzetben nem méricskéltem, de azzal együtt, hogy közelebb lehetett a tettes, mint feltételeztem, nem tudom, hogy ki volt az illető. Ezt higgye el nekem!

— Ne vegye rossznéven, de nem hiszem! Meggyőződésem, hogy maga ismeri a tettest!

— Nem! Már honnan ismerném, és miért ne mondanám meg akkor?

— Pedig egy csomó felesleges kellemetlenséget elkerülhetnénk, de hát...

Nem fejezhettem be, erőteljes kopogás után Gállal az élen bevonult a nyomozócsoport.

— Házkutatást tartunk! — közöltem a meglepetésében mukkanni sem tudó mérnökkel, miközben a többiek már huzigálták a fiókokat, rámolták a könyveket, nyitogatták a szekrényeket. Én a mérnök mellett maradtam, de nem volt idegem faggatni. Ha nem is látszott rajtam, szinte szétfeszített az izgalom. Vajon beigazolódik-e feltevésem? Mi lesz az eredménye vagy az ára vakmerőségemnek? Dicséret vagy fegyelmi?

Egyik cigarettáról a másikra gyújtottam, de hát nagy lakásban élt a mérnök úr, sok mindent meg kellett nézni. Az idő vánszorgott, már villanyt gyújtottam, és egyre jobban féltem a kudarctól, amikor egyszer csak Gazsi bácsi áthívott a másik szobába.

Ott aztán volt öröm.

Ravasz helyen, egy hatalmas virágváza fenekén 6,35-ös belga gyártmányú pisztolyt talált az egyik bajtárs. A mesterien elrejtett fegyvert művészet volt megtalálni. Mert azt hihetné az ember, hogy a kutatáskor mi sem természetesebb, mint a vázákba is belenézni. Igenám, de arra is gondol, hogy a vázába beleillesztenek egy kisebbet, tele vízzel és virággal, csak azért, hogy a két váza közötti résben biztos helye legyen a pisztolynak?!

A hatlövetűből egyetlen töltény hiányzott, s belőlem az utolsó kétség is elröppent. A nehezén túljutottunk. A mérnök úr hazudozhat, de a szakértők a fegyver, a megpörkölődött szövet és a seb alapján százszázalékosan bizonyítani fognak.

Erre azonban nem került sor. Amikor egy mellékes mozdulattal a mérnök elé tettem a pisztolyát, mindent megértett, s ha letörten is, de önként szólalt meg.

— Jegyzőkönyvbe mondom, mi történt...

Mindössze nyolc óra alatt végeztünk a bonyolult üggyel.

A későbbi kihallgatások során — már Pesten a Központban — nem fogadtam el R. Sándor védekezését. Sokáig azt állította, hogy visszakerülése érdekében sebezte meg saját magát, remélve, hogy a bányászok megsajnálják, és letelepedhet, dolgozhat. Arra nem gondolt — állította váltig —, hogy a szerencsés kimenetelű „merénylet" sztrájkig fajuló nagy port ver fel.

Barátaim szerint élénk a fantáziám, de ilyen „megoldást" én sem tudtam volna kieszelni. Nem hittem R. Sándornak. A tanult, erős fizikumú, jó idegzetű emberről nem feltételeztem, hogy pusztán az állásáért a testi épségét veszélyezteti. Újból és újból visszatértem tettének indítóokára.

Vagy megunta szívósságomat, vagy úgy érezte, hogy tudom a valóságos okot, mindenesetre egyheti konokság után bevallotta tettének mozgatórugóját

is. Még a húszas évek elején belépett egy fajvédő társaságba. Kezdetben sűrűn eljárt az összejöveteleikre, később azonban lassan elmaradt, sőt, a háború alatt teljesen megszakadt velük a kapcsolata. Aztán összeomlás, menekülés, lágerélet következett. Az ausztriai fogolytáborban két úriember kereste fel, akiknek biztatására — pillanatnyi elkeseredett hangulatában — vállalta az újjáélesztett titkos szervezetben való részvételt. Azt gondolta, ugyanolyan lesz, amilyen Horthyék alatt volt. Hamarosan hazatért, s csak akkor kereste fel titkos barátait, amikor a bányászok elzavarták. Azonnali segítség helyett feladatot kapott, hogy bizonyítsa elkötelezettségét. Tanácsukra csinálta az álmerényletet. Megbízói biztosra vették, hogy a rendőri vizsgálat a bányászokra tereli a gyanút, és teljes lesz a zűrzavar, az emberek két pártra szakadnak, a rendőrség ellen fordulnak, s ami a legfontosabb: szünetelni fog a széncsata. Nyíltan megmondták: számukra mindennél fontosabb a bomlasztás és a kártevés. Megeskették R. Sándort, hogy soha senkinek nem árulja el tettét és társait.

Hát nem így történt!

A letartóztatottak száma persze növekedett, de ez már történetünk szempontjából nem érdekes. R. Sándor végül is őszinte vallomására való tekintettel csak 30 hónap börtönbüntetést kapott.

Szálasiról néhány szót

Elsőként szólaljon meg az a nyomozó, aki mint Szálasi őrzője jelen volt a legelső kérdések feltevésénél. Így emlékszik a tragikomikus párbeszédre:

Szálasival természetesen a vezetők foglalkoztak. Azonkívül, hogy jöjjön, menjen, álljon fel, üljön le, egyen, mosakodjon stb. egyebet sosem beszéltem vele. Mint fiatal, 24 éves nyomozónak kizárólag azzal kellett törődnöm, hogy ne tehessen kárt magában. Vigyáztam rá, olyan lelkiismeretesen, hogy — ha hiszik, ha nem — hetekig jóformán a szememet sem hunytam le. Csak akkor kaptam váltótársat, amikor valaki észrevette, hogy alig állok a lábamon. És még ezért a nehéz és alárendelt szolgálatért is sok barátom irigyelt, hiszen ha szótlanul is, de jelen lehettem a kihallgatásokon. Döbbenetes volt nézni és hallani a kezdetben öntelt és cinikus, ám hamarosan elgyávuló, hazudozó, könyörgő hóhért.

Vizsgáló: Neve?
Őrizetes: Szálasi Ferenc, magyar nemzetvezető.
Vizsgáló: Itt csak neve van, rangja nincs! A nemzet sosem választotta magát nemzetvezetővé. Hitler tette azzá! A nemzet gyilkosnak, a nemzet sírásójának tartja ... Mondja, gondolt-e arra, hogy mi lesz a sorsa?
Szálasi: Gondoltam. Kérem, én kilenc évvel ezelőtt, amikor eljegyeztem a menyasszonyomat, megmondtam neki: vagy egy golyó vet véget az életemnek, s akkor századokon át én leszek a magyarok bálványa, vagy egy új világot alkotok Magyarországon ...
Vizsgáló: De előbb mindenesetre porig lerombolta az országot!
Szálasi: Erélyes vezér keze alatt minden újra építhető.
Vizsgáló: Eszelős, ördögi nézet!
Szálasi: Én globális szemekkel nézem a világot ...
Vizsgáló: Hogyan?
Szálasi: Városok, gyárak, házak — nem számítanak. Azokat le lehet rombolni és újjá lehet építeni. Globális szempontból az a fő, hogy nemzetiszocialista szellemben átszervezzük a világot ...
Vizsgáló: És ezt pont Magyarországon akarta?!
Szálasi: A Német Birodalom és Magyarország Európában, Japán Ázsiában ...
Vizsgáló: A kis Magyarország a világ ellen — elképesztő kísérlet ... Maga vezérkari tiszt volt korábban, ugye?
Szálasi: Igen.
Vizsgáló: Hát mint szakember nem volt tisztában azzal, hogy a háborút menthetetlenül elvesztették? Hogy 1944-ben már a végnapokhoz jutottak?
Szálasi: Szó sem lehetett biztos vereségről, ellenkezőleg, joggal reméltem a győzelmet.
Vizsgáló: Milyen alapon?
Szálasi: Sokat szenvedett nemzetem végre nemzeti vezetéshez jutott, s ez döntő hatással volt a küzdőszellemre, lelkesedésre ...
Vizsgáló: Annyira, hogy rendeleteit mindig azzal fejezte be: „aki nem engedelmeskedik, az felkoncoltatik". Igaz?
Szálasi: Igaz, de az országos anarchia miatt drákói szigorra volt szükség.
Vizsgáló: S ezt nevezi lelkesedésnek.
Szálasi: Nagyobb lelkesedésre, népszerűségre, mint amilyen beiktatásomat fogadta, igazán nem volt

szükségem, annál inkább a fegyelem gyors és hatásos helyreállítására.

Vizsgáló: Értem. Visszatérve a győzelmi reményekre, mire számított még?

Szálasi: A Führer — a birodalmi kormány budapesti követe útján — biztosított az új csodafegyverek időben való bevetéséről. Veesenmayer azt állította, hogy ezen fegyverek birtokában 50 000 katona kiveri az oroszokat Magyarországról.

Vizsgáló: Csodafegyverek persze nem jöttek — magának viszont hamarosan mennie kellett. Szöknie kellett...

Szálasi: Kérem, én és kormányom nem szöktünk! Meghívott bennünket a Führer. Áttelepítettük az egész kormányapparátust, és Németország vendégei voltunk. Én elfogadtam a Birodalom szívességét, mert meg voltam róla győződve, hogy hazámat vissza fogom foglalni. Az adott helyzetet átmenetinek tekintettem, és szilárd elhatározásom volt, hogy visszajövök.

Vizsgáló: És vissza is jött! Lám, valami mégis megvalósult a terveiből. Különben, milyennek találta a náci vendégszeretetet?

Szálasi: Sajnos, nem olyannak, mint reméltem. Kormányom hivatali helyiségeinek kijelölését és átadását állandóan halogatták. Élelmezési nehézségeinken nem segítettek. Mozgásunkat korlátozták. A hadvezetés terveibe még engem sem avattak be. Nem fékezték meg a lakosságot, amely a magunkkal vitt értékeket szünet nélkül dézsmálta...

Vizsgáló: Nemzetvezető létére miért nem parancsolta meg katonai egységének, hogy védjék meg a kihurcolt magyar javakat?

Szálasi: Szövetségesünk területén nem az én hatáskörömbe tartozott a civilek elleni eljárás.

Vizsgáló: Szóval a gazda belerúgott a kutyájába.

Szálasi: Tiltakozom!

Vizsgáló: Megengedem, de hát nem tény-e, hogy a hatalmat a Magyarországot megszállva tartó németek adták át magának? Az ő bizalmi emberük volt.

Szálasi: Nem álltam idegen szolgálatban, egyenrangú nemzetvezető voltam a Birodalom Führerjével.

Vizsgáló: Ezt Hitler is kikérné magának. Egyébként a hatalomátvétel előtti napokban hol tartózkodott?

Szálasi: Veesenmayer vendége voltam.

Vizsgáló: Így igaz! Három hétig a birodalmi követ úr hálószobájába volt bezárva.

Szálasi: Tiltakozom a kétértelműség ellen!

Vizsgáló: Félreért. Nem arra gondoltam. A hálószoba ezúttal politikai menedékhely volt. Innen már csak abba a várbeli fürdőszobába kellett átmennie, ahol — különösebb ceremónia nélkül — nemzetvezetővé avatták.

Szálasi: A Parlamentben — méltó keretek közt — törvényesen lettem a nemzet első embere.

Vizsgáló: Magára kétszeresen illik a mondás: utolsóból lett első, s elsőből utolsó!... Kihallgatását megszakítom. Elvezetni!...

A parancs nekem szólt. Szálasi mellé léptem, fejemmel intettem neki, s ő katonásan megindult. Csak úgy döngött a padló bilgeri csizmája alatt. Az ajtó előtt két őr várakozott. Közrefogták Szálasit, és a fogdába kísérték.

Következő „tanúm" tagja volt annak a nyomozócsoportnak, amely Szálasi bűncselekményeinek írásos dokumentumait gyűjtötte össze:

Hónapokig tartó munkával a Parlament, a Hűség-háza (a nyilasok központi épülete), a német követség és a különböző minisztériumok poros archívumaiból bányásztuk elő — töméntelen mennyiségben — azokat a tervezeteket, parancsokat és

rendeleteket, feljegyzéseket és leveleket, amelyek Szálasi személyes tevékenységére vonatkoztak. Ezt a sziszifuszi munkát már 1945 nyarán megkezdtük, vagyis jó előre készültünk a nemzetvezető perbefogására. Később, amikor az amerikaiak kiadták Szálasit és cinkostársait, egyúttal több láda Nyugatra hurcolt, illetve ott készített okmányt is átadtak a magyar hatóságoknak. Bőven volt mit tanulmányoznunk és rendszereznünk.

Csak ámultunk és bámultunk azokon az eszelős, embertelen elképzeléseken és tetteken, amelyekről az átnézett dokumentumok tanúskodtak. Ennyi idő múltán nagyon nehéz visszaidézni a zavaros hungarista „eszméket". A memória, úgy látszik, képtelen tartósan tárolni az értelmetlenségeket. Ezért hát elnézést kérek a töredékes és csapongó idézetekért.

Szálasi nagyzási hóbortjában a nyilas miniszterek értekezletét koronatanácsnak nevezte, és maga fogalmazta rendelettel kötelezte társait:

a) Ki, hol üljön.

b) A tanácskozás időpontja előtt 15 perccel némán várakozzanak rá.

c) Megjelenését felállással üdvözöljék, s mindaddig maradjanak állva, míg ő jelt nem ad a leülésre.

d) Jelentésüket az előzetes ülési sorrendben tegyék meg.

e) A jelentésekhez kizárólag ő szólhat hozzá. Vitának helye nincs.

f) Jelenlétében dohányozni tilos.

g) Távozni csak akkor lehet, ha ő felállt, palástját a szárnysegéde a vállára terítette, és ő fejbólintással a koronatanács befejezését jelzi.

h) Utolsóként mindig a nemzetvezető távozik.

Persze ez a kiscserkészes, nevetséges ceremónia a Szálasi-féle bonyolult mondatokkal íródott, s csak én tömörítettem ilyen „egyszerűvé". De azt máris hozzáteszem, hogy ez a cirkusz-rendelet nem volt csak írott malaszt. Ezt be is tartották! Mert koronatanácsot csaknem naponta játszott a nemzetvezető testvér. Hogy ez mennyire igaz, példa rá egy koronatanácsi jegyzőkönyv, amelynek keltezési időpontja 1945. május 4. (!) Négy nappal a németek fegyverletétele előtt Szálasi és társai még virtuskodtak egy ausztriai kis faluban. Idézem az egyik jellemző mondatot:

„A nemzetvezető testvér elrendeli: a külügyminiszter testvér haladéktalanul küldjön táviratot a japán császárnak, akit biztosítson arról, hogy a nemzetvezető és kormánya nem köt külön békét!"

Igazán nem Szálasin, csupán a földrajzi helyzeten múlott, hogy maradék fegyvereseivel nem vonult Németországból Japánba.

Az amerikaiaktól kapott irathalmazban találtam egy dossziét. Az agyonjavítgatott gépelt anyagról csakhamar kiderült, hogy Szálasi készülő „életművének" kézirata. Hitler *Mein Kampf*jához hasonlóan ő is papírra vetette küzdelmeit és „eszméit". Elképzelhető, micsoda zagyvaságot hordott össze. Íme, egy kis ízelítő:

„Elvitathatatlan tény, hogy minden közösségi élet kivétel nélkül három alapsejtnek a funkciójára vezethető vissza. A három alapsejt: Család, Telephely, Üzem. Napjainkban alakítja ki a gyakorlati élet a negyedik alapsejtet: a Laktanyát. Előző fejezetemben — a Nagytér, Élettér, Vezető nép alapvető tételekben — már rögzítettem a Család szerepét és helyét az emberiség közösségében, a földgömbrendszerben. A Családnak és az Üzemnek összességéből áll a Telephely ténye. A Telephelyen kell összehangolni az önösséget a társközösséggel, a nacionalizmust a szocializmussal."

Talán ennyi is elég a Szálasi-ideológiából. A kézirat külön érdekessége, hogy keltezése szerint Szálasi 1945 márciusában vetette papírra. Véderői még az ország nyugati részében vívták reménytelen csatájukat, ő viszont már túl volt a magyar határon, távol a csatazajtól. „Alkotott"!

Az életrajzi könyvből persze sok minden kimaradt. Az átvizsgált iratok között találtunk egy ún. párbajjegyzőkönyvet is. A pontos dátumra már nem emlékszem, de bizonyos, hogy a harmincas évek elején íródott, és igazán hozzátartozott Szálasi küzdelmeihez. A párbajfelek segédei ugyanis megállapították:

„Rainiss Ferenc újságíró, tartalékos tiszt nem köteles lovagias elégtételt adni a kihívó Szálasi Ferenc honvédszázadosnak, mert a sértésnek minősített újságcikk — miszerint Szálasi arcát, száját kirúzsozva jelenik meg a nyilaskeresztes gyűléseken — megfelel a valóságnak."

Arról viszont bőven írt a nemzetvezető, hogy mennyien és mennyire üldözték hungarista nézetei miatt. Mint fiatal vezérkari századosnak állandóan kellemetlenségei voltak a tábornokokkal. Többek közt megemlít — kivételesen kellő iróniával — egy esetet:

„Mert hivatottnak éreztem magam az ország megmentésére, egyes tábornokok azzal fenyegettek, hogy elmegyógyintézetbe záratnak. De semmiféle fenyítéstől sem hátráltam meg. Még a miniszterelnök, Gömbös Gyula is magához rendelt, hogy megfélemlítsen. Magabiztos fölénnyel közölte velem: »a mi hadseregünkben csak egyszer fordult elő, hogy valaki századosból rögtön tábornokká lépett elő. Ez pedig én vagyok! Ilyen eset többé nem lesz!« Nem is lett. Én nem tábornokká — nemzetvezetővé léptem elő."

És ez a nemzetvezető — a korabeli újságok tanúsága szerint — naponta üzent a magyar népnek. Az első napon — 1944. október 15-én — így:

„Most a jóságos gondviselés megengedte nekem, hogy magyar népem ellenségeit elsöpörjem."

Alig öt hónappal később, 1945. március 10-én — az országból való elmenekülése előtt 17 nappal — pedig így:

„Meggyőződésem, hogy az 1945-ös esztendő fordulatot jelent a Duna-medencében is."

Hogy Szálasi valójában mire gondolt, a csodafegyverekkel való végső győzelemre-e, vagy voltaképpen tudta, hogy az ígért fordulat már a teljes vereség — az ő dolga. De hogy „jövendölése" beteljesült, az biztos. Beszéde után 25 nappal, azaz 1945. április 4-én a Vörös Hadsereg kiadta történelmi jelentőségű hadijelentését:

„A 2. és 3. Ukrán Hadseregcsoportok csapatai befejezték Magyarország egész területének felszabadítását a német megszállóktól."

Harmadik interjúalanyom a BM központi nyilvántartójának egyik fiatal beosztottja:

Szálasit én nem ismertem. Hétéves voltam 1945-ben. Részben a szüleimtől, részben a gimnázium történelemóráján hallottam róla. 1961-ben a munkámmal kapcsolatban kezembe került egy — az Amerikai Egyesült Államokban megjelent — könyv, amely a magyarországi fasizmus néhány vonatkozását elemezte. Főként olyan emberek nyilatkoztak, mint Jackson, a nürnbergi perek amerikai bírája, és mások, akik részt vettek a háborús és népellenes bűnök vizsgálatában. A könyvben sok szó esett Szálasiról. Az egyik amerikai titkosszolgálati tiszt, aki az elsők között beszélt a letartóztatott Szálasival, a következőket mondta:

„Ha nem láttam volna az első szembenézéskor, hogy az őrület ott imbolyog a szemeiben, akkor az első kérdésekre adott válaszaiból rájöttem volna. Nem valami klinikai esetre gondolok, hanem megalomániára meg cezaromániára. Az önimádat egy beteges változatára. Persze ez az őrült — fasiszta volt. A magyar nemzet sírásója, százezrek gyilkosa."

Az idézett könyvben érdekesen nyilatkozott Granville György magyar származású amerikai

hadnagy, aki egy ideig Szálasi őrzésével volt megbízva:

„Állandóan papot kért, de amikor egy fiatal magyar papot vittem be hozzá, nem volt hálás a találkozásért, mert Benkő István a szemébe vágta: maga tette tönkre Magyarországot!... Pár nap múlva egy másik magyar katolikus papot vittem be hozzá: Lányi Gézát. Amikor kettőjükkel közöltem, hogy gyónásra egyelőre nem adhatok engedélyt, nehogy valami is kiszivárogjon az éppen csak elkezdett kihallgatásokról — Lányi indulatosan közbeszólt, hogy Szálasit nem gyóntatná meg, ha engedélyezném, akkor sem, mert nincs olyan magyar pap, aki Szálasinak akármilyen penitencia mellett feloldozást adhatna. Neki úgy kell a Teremtő széke elé állni, ahogy most itt áll, bűnterhelt lélekkel és véres kezekkel. Ha nekem jutna a privilégium, hogy a vesztőhelyre kísérjem, ott nem arra kérném az Örök Istent, hogy legyen kegyelmes, hanem arra, hogy legyen igazságos, ítélkezzék Szálasi felett szigorúan — érdeme szerint."

Tudom, rengeteget lehetne még írni — önálló kötetet is — Szálasiról. Még sok embert megszólaltatnék azok közül, akik foglalkoztak vele, meg azok közül, akik megszenvedték viszonylag rövid, ám annál kegyetlenebb nemzetvezetői korszakát. De úgy vélem, hogy Szálasi ma már annyira a múlté, hogy kár lenne több papírt pocsékolni rá.

Drámai szembesítés

M. Lajos nyomozó rendőr alezredes vagyok. Akkoriban, amikor elmondandó történetem játszódott, még rendfokozat nélküli próbaszolgálatos, nyomozógyakornok voltam. Függetlenül attól, hogy a történet drámaisága örök nyomot hagyott bennem, talán azért is erre emlékszem vissza a legszívesebben, mert első önálló ügyem volt.

Vezetőm utasítására 1946. szeptember 2-án reggel az óbudai közkórházba siettem, hogy ha lehetséges, kihallgassam azt a 13 éves kislányt, aki előző éjszaka öngyilkossági szándékkal felvágta az ütőereit.

Politikai nyomozó létemre azért kellett ezzel a nem rám tartozó esettel foglalkoznom, mert az öngyilkossági kísérlet hátterében az orvos politikai ügyet gyanított.

Mire a helyszínre értem, a szőke hajú, babaarcú, szép kislány már túl volt a vérátömlesztésen és az életveszélyen. Engedélyt kaptam a beszélgetésre.

Mit szól ahhoz, hogy rendőr keresi? Miféle politikai ügye lehet egy 13 éves gyereknek? Egyáltalában, hogy kezdjek a kihallgatásához? Ilyen gondolatokkal küszködtem, és zavartan ültem az ágy szélén. Tartós hallgatásom miatt ő szólalt meg előbb. Megnyugtatott, hogy jól érzi magát, és a társálgástól nem lesz semmi baja. Nagyon érdekelte, ki vagyok és honnan jöttem.

Tegezett.

Nem is ok nélkül. Mindössze hat évvel voltam

idősebb nála, és ráadásul jóval fiatalabbnak látszottam koromnál.

Bájos természetességgel rögtön a barátjának tekintett. Biztosra vette, hogy a kerületi ifiktől keresem.

Ebben maradtunk. Minek magyarázkodtam volna, így könnyebben megkérdezhettem, hogy miért követte el értelmetlen tettét.

A következőket tudtam meg:

Az apja jóformán sosem volt józan. Különböző cimboráival olykor napokig duhajkodott. A kislány, ha csak tehette, a szomszédoknál húzódott meg, amikor azok megengedték, ha nem — mert féltek az apjától —, a Flórián téri padokon éjszakázott. Az ilyen magányos órákban gyakran felidézte édesanyja emlékét, aki alig egy éve, hogy a Dunának ment. Ő maga is sokszor gondolt már a halálra. Először akkor, amikor a könyvespolc mögött megtalálta apja pisztolyát, de nem tudta, mit kell vele csinálni. Másodszorra már ő is a Dunát választotta, de nem mert beleugrani. Végső elhatározásra az elmúlt éjszaka jutott.

Beállított hozzájuk a részeges, félszemű Béla bácsi. Megkezdődött a szokásos ivászat és zsugázás, majd egy hirtelen szóváltás következett. A sokkal erősebb Béla bácsi eszméletlenre verte az apját. A botrányos jelenet alatt ő félelmében a sarokba húzódott és sírt. Amikor a részeg férfi ezt észrevette, rátámadt. Nem ütlegekkel, szavakkal. Azt kiáltozta, hogy kár egyetlen könnyet is ejtenie, mert az apja sötét gonosztevő, elvetemült gyilkos, aki gyávaságában olyan korú gyerekeket mészárolt le, mint amilyen ő.

Ez a brutalitás összeroppantotta az egyébként is érzékeny lelkű kislányt. Annyi ereje még volt, hogy elszökjön a félelmetesen feléje közeledő félszemű elől. Felindultan, sírva, szinte magánkívül járta az utcákat. Így vergődött el valahogy a Flórián térre, a szokott helyre. Ahogy áthaladt a kocsiúton, a

járda szélénél csillogó üvegdarabokat vett észre. Felkapott egyet, és a kötényébe dugta.

Először félve nyúlt az éles üvegcserépért, sokáig nem mert a bőréhez érni vele. Aztán egyet húzott a bal csuklóján...

Nem fájt, pedig rögtön kibuggyant a vére.

Felbátorodott. Csúnyán összekaszabolta magát.

Szörnyű históriát mesélt, miközben már mosolygott, már játszott volna. Igazi gyerek volt. Felelőtlen gyerek.

Így vélekedtem én, de nem így az orvosa. Szerinte a serdülő lányt a viharos élet érettebbé tette koránál, s nem felelőtlenül, hanem nagyon is megfontoltan, tudatosan lett öngyilkos. Legfeljebb egy ideig halogatta elhatározását, hátha megjavul az apja, de amikor megtudta, és el is hitte, hogy ráadásul gyilkossal él egy fedél alatt — végleg értelmetlenné vált az élete.

Elfogadtam az orvos véleményét, bár őszintén szólva nem győzött meg teljesen. Egy szerencsétlen sorsú, kicsit butus, csintalan gyereket ismertem meg, aki az éjféli érvágást reggelre már el is felejtette. Ilyesminek a politikai hátterét kutatni — enyhén szólva — nevetségesnek tartottam. Egy idült alkoholista gyalázatos életmódja és hasonszőrű barátja gyerekijesztgető rémmeséje nem politikai ügy. Hogy mégis nyomozást kezdtem, annak egyetlen oka a könyvespolc mögötti pisztoly volt.

Az orvos azt is elmondta, hogy a gyerek érdekében nem értesítették az apát. Ennek elintézését magamra vállaltam, a házkutatás előtt úgyis körül akartam nézni.

Kimentem hát a Bécsi úti öreg bérházba. A házfelügyelő és a házbizalmi eleinte csak annyit említett, hogy az a „részeges disznó" állandóan kellemetlenkedik a lakóknak. Kérték, hogy a rendőrség kényszerítse munkára.

Amikor megmondtam, hogy voltaképpen mi tör-

tént a kislánnyal, őszintén felháborodtak, és most már teljes indulattal az apa ellen fordultak.

A házmegbizott közölte, hogy a férfi 1943—44-ben karpaszományos szakaszvezető volt, és olyan szélsőséges németbarátnak ismerték, aki előtt senki sem mert beszélni. Az ostrom alatt karszalagos nyilasok jártak hozzá, már akkor is nagy ivászatokra.

Közben a házfelügyelő hívott, hogy menjek, nézzem meg a lakónyilvántartást, de nem kapcsoltam hirtelen, hogy miért olyan fontos az neki. Végül a fülembe súgta: „négyszemközt szeretnék beszélni az elvtárssal".

Háromszor is megfogadtatta velem, hogy szigorúan titokban tartom, amit mond. Álltam is a szavam. Huszonkét évi hallgatás után csak most árulom el, mit tudtam meg tőle.

Június elején diákok jártak a házban, talicskával. Papírt, rongyot, ócskavasat gyűjtöttek. Távozóban az egyik fiú panaszkodott, hogy a földszint négyes lakó meg akarta verni, amiért felébresztette. A legkisebbik fiúcska rávágta: „ismerem azt a részegest, az lövöldözött az Otthonban".

A házfelügyelő ezt a különös megjegyzést gyerekes lódításnak tartotta, de a mostani nyomozás miatt mégis elmondta, hátha jelent valamit. Magyarázatként még hozzátette: annak idején beszélték a környéken, hogy a Szent Alajos Otthonban szörnyű dolgokat műveltek a nyilasok. S lehet, hogy a kisfiú erre célzott.

Komolyan vettem a házmester szavait. A házkutatás várhat. Azonnal a Kiscelli utcai Otthonba siettem. Az egyik paptanár segítségével sikerült megállapítani, melyik csoport járt nyár elején a Bécsi úton. Az előkerített négy fiú közül kettő nem tudott semmit, őket csak 1945 után vette gondozásba az árvaház. Maradt egy hórihorgas, tizenöt év körüli fiú, meg a tizenkét éves kis vasgyúró: a Csöpi. Ők 1944-ben is az Otthonban laktak.

Elmesélték, hogy 1944 telén egyik este, már jóval a takarodó után bakancsdobogásra, ajtócsapkodásra, kiabálásra lettek figyelmesek. Katonák és nyilasok törtek be a hálóterembe.

Mindenkiről lerángatták a takarót, az alsónadrágot.

Az első elemista új fiút, Robit kizavarták az ágyból és úgy félmeztelenül elvitték.

Másnap minden gyerek kapott egy-egy szál krizantémot, amit a délutáni misére menet a Jézus-szobor lábához kellett helyezniük. Az igazgató prédikációjából tudták meg, hogy Robi és társai már nem élnek.

A két gyerek vallomását a paptanár is megerősítette. Az ő elbeszéléséből tudtam meg, hogy a nagy múltú Szent Alajos Otthon nevelőtestülete — annak idején, amikor hazánkban is elszabadult a pokol — eleget tett néhány kétségbeesett szülő kérésének, és befogadott kilenc zsidó fiúcskát. Azon a bizonyos éjszakán — tiltakozása és könyörgése ellenére — ezeket a gyerekeket hurcolták el. A meztelen, mezítlábas, szerencsétlen kis csoportot lopakodva a Duna-partig követte az Otthon azóta elhunyt pedellusa. Hajnalban a bácsi húsz évet öregedve vánszorgott az igazgatóhoz, és sírva számolt be a barbár sortűzről, amely a Dunába temette a kilenc ártatlant.

1944-ben, míg az ostrom miatt abba nem maradt az oktatás, az óbudai Árpád Gimnázium hetedik osztályába jártam. Ettől kezdve viszont jóformán az utcára sem mehettem ki, nehogy bajom essen. Anyám nagyon féltett és mesterien vigyázott rám. Karácsonytól, amikor levente korosztályok bevonulása is sorra került, egészen elrejtett. Senki sem tudta, hol vagyok. Ilyen elszigeteltségben nem tudtam, milyen iszonyú népirtás folyik a világban, az országban, sőt, alig három utcányira tőlünk is.

Ha nem gyerekszájból, nem közvetlenül hallom a rémséges történetet, talán el sem hiszem, hogy

Gyanúsítottam kitartóan ellenkezett, hallani sem akart a Duna-parti történtekről. Tehát nekem kellett bizonyítanom.

Közel egy napot fordítottam az előkészületekre. Két bajtársam az 1944-es állapotoknak megfelelően rendezte be a Szent Alajos Otthon egyik hálótermét, majd kiválasztott hét olyan fiút, aki annak idején tanúja volt a nyilas razziának. Ezalatt én négy rendőrt nyilasnak, hármat katonának öltöztettem, az őrizetesre pedig karpaszományos szakaszvezetői mundért húztam.

A nevetséges és mégis félelmetes öltözetű társaság este tízkor gépkocsikba ült, másképp aligha vonulhattunk volna végig — feltűnés nélkül — Óbudán.

A csoport úgy nyomult be a hálóterembe, ahogy annak idején a nyilasok. Fegyvereikkel fenyegetőztek, ordítoztak, takarókat cibáltak — felidézték a két év előtti éjszakát. A szakaszvezető úr, ha ímmel-ámmal is, de főszereplője volt a rekonstruálásnak. Az álmukból ébredt gyerekek olyan váratlan helyzetbe kerültek, hogy önkéntelenül emlékezni kezdtek.

Hamarosan véget vetettem a drámai tetemrehívásnak. Elmondtam a gyerekeknek, hogy azért játszottuk el a múlt oly rossz emlékű epizódját, mert a segítségükre lenne szükségem. Közöltem velük, hogy a négy nyilasruhás és a négy katona egyike 1944-ben is itt járt, válasszák ki, melyik volt az.

A tanári szobában felsorakoztattam a nyolc embert. A fiúk egyenként nézték meg őket. Ezzel elejét vettem, hogy esetleg befolyásolják egymást.

Viselkedésük meglepett. A gyerekek a felnőtteknél is nagyobb felelősséggel nyilatkoztak. Egyszer sem fordult elő olyan kijelentés, hogy „azt hiszem", „talán", lehetséges", „nem vagyok benne biztos". Ám szerény eredményt értünk el Egyedül csak Csöpi mutatott a karpaszományosra, de ő aztán

egyből és határozottan. A többiek nem emlékeztek rá, nem választották ki.

Ezek után következett az utoljára tartogatott tanú, az, aki maga sem számított a szembesítésre. Bajtársaim a tisztelendőt vezették be.

Lassú léptekkel, szinte szertartásos nyugalommal vonult el a felsorakozottak előtt. Mindenkinek a szemébe nézett. Egy arcizma se rándult. Végül szótlanul, kérdőn felém fordult. Intettem, jöjjön ki velem a folyosóra. Követett, de hallgatott. Nekem kellett kérdeznem: felismert-e valakit? Nem szólt, csak a feje biccentésével jelezte, hogy nem. Újabb kérdést nem várt, köszönés nélkül távozott.

Ezzel az utolsó reményem is szertefoszlott. A szavahihető és koronatanúnak remélt pap nem ismerte fel a gyilkost.

Tévedtem. Túlságosan komolyan vettem egy kisfiú megjegyzését és makacskodását. Bajtársaim hazafelé úgy igyekeztek elűzni rossz kedvemet, hogy szakadatlanul ugrattak, amiért nyilas bohócruhába öltöztettem őket.

Aztán egy kis időre ismét elővettem az őrizetest. Jegyzőkönyveztem a fegyverrejtegetést, és megpróbáltam még egyszer beismerő vallomásra bírni, de az éjszakai kudarc felbátorította, s még inkább tagadott. Alighogy visszavitettem a fogdába, a kapuőr jelentkezett, hogy egy pap keres. Utasítottam, hogy azonnal engedje fel.

Az éjszakai ismerős, a furcsa magaviseletű tisztelendő lépett a szobámba, elég bátortalanul. Szabadkozott a váratlan látogatásért. Bár jól láttam zavarát, nem udvariaskodtam, nem könnyítettem helyzetét, bizonyosra vettem, hogy nekem is, de saját magának is fontos okból keresett fel. Leült, várt, s mert én is csak vártam, megszólalt.

Azzal kezdte, hogy a felidézett borzalmak miatt egész éjjel nem aludt. Ugyanolyan kínokat élt át, mint 1944-ben azon a bizonyos éjszakán. Akkor a tehetetlenség, most a felelősség érzése viselte meg.

Az esti szembesítéskor ugyanis teljes bizonyossággal felismerte a gyermekgyilkos nyilast, aki annak idején a razziát vezette, s aki őrá is rálőtt, mégsem vállalta a döntőbíró szerepét, mert hivatásával összeegyeztethetetlennek tartotta az ítélkezést. Mint lelkész a bibliai vezeklés és megbocsátás híve, de a gyilkossal szemben ő sem mentes az emberi indulatoktól. Mi a helyes? Mi volna istennek tetsző? — töprengett és imádkozott egész éjszaka, de megnyugtató válaszra nem lelt. Nem tudta, mit tegyen. Lelkitusája csak akkor ért véget, amikor a délelőtt folyamán öreg gyóntatóatyja meghallgatta és tanácsot adott neki.

A bölcs öreg meggyőzte őt arról, hogy a földi rend törvényei is isten kegyelméből valók, az egyháznak és szolgáinak tehát tisztelniük kell őket. Ezért jelentkezett önként — büntetőjogi felelőssége tudatában — tanúvallomást tenni.

A szembesítést azonnal megismételtem.

A pap sápadtan, de elszántan állt a szoba közepén. A gyilkos kétségbeesetten.

A nyomozók a lélegzetüket is visszafojtották. A kivételes csendben a pap kissé monoton szavai úgy hangzottak, mint a szószékről hirdetett ige.

Az hiszem, a pillanat drámaisága lehetetlenné tette a hazugságot. A pap nem vádolt, csak emlékezett, de úgy pergette annak az iszonyatos éjszakának az eseményeit, hogy akik jelen voltunk, beleborzongtunk.

A gyilkos is.

A szemünk láttára — mondatról mondatra — roppant össze.

Mindent beismert.

Aztán már nem sok dolgom volt az üggyel. A háromoldalas jegyzőkönyvet egy óra alatt elkészítettem. Másnap pedig már vittem is az őrizetest és iratait a Népbíróságra.

Halálra ítélték.

Álom és valóság

N. István rendőrőrnagy középtermetű, kissé pocakosodó bácsitípusú férfi. Senki sem gondolná róla, hogy fegyveres testület tagja, pedig már 23 éve rendőr.

Megismerkedésünkkor egyenruhát viselt. A mellén sorakozó kitüntetésekből láttam, hogy nem is akármilyen rendőr: kitűnő eredményeket ért el a bűnüldözői munkában.

Őt is Kovács elvtárs ajánlotta, bár rögtön előrebocsátotta, hogy nem lesz könnyű szóra bírni az élményekben gazdag, ám annál szerényebb N. Istvánt.

Az már az én újságírói leleményemtől függ, hogy valóban sikerül-e rávennem egy érdekes történet elmesélésére.

Különben, mióta sorra-másra készítem az interjúkat a rendőrtisztekkel, rájöttem, hogy eléggé közeli a rokonság a rendőri és az újságírói hivatás között: mindkettőnknek jól kell kérdeznünk.

Hogy melyikünk helyzete előnyösebb? A rendőr erélyesebb lehet. Az újságíró viszont rendel egykét üveg tokaji furmintot, s azzal talán hamarabb megoldódik partnere nyelve. Így tettem N. Istvánnal, aki mellesleg szereti is a jó bort. (Na persze, csak mértékkel! Főnökei ne aggódjanak miatta.)

Az első poharak mellett még kérdés-felelet alapon beszélgettünk.

— Hány éves, N. elvtárs?

— Negyvenhat.

— Mi az eredeti foglalkozása?

— Textilmunkás.
— Iskolai végzettsége?
— A felszabadulás előtt négy polgári. Csak 1949-ben érettségiztem. Amikor 1950-ben átmenetileg elkerültem az állományból, vissza a gép mellé, a műszaki egyetemen elvégeztem a textilgépész szakot.
— Ha már szóba került, megtudhatnák az olvasók annak a bizonyos „átmeneti elkerülésnek" az okát?
— Idejét múlt dolog... Egyébként nem államtitok. Egy túl éber személyzetis kispolgárnak minősített.
— A textilmunkást?!
— A származásommal nem volt baj. A viselkedésem, gondolkodásom méretett meg és találtatott könnyűnek.
— Ez mit jelent?
— Például öltözködésben kész ruha helyett csináltatott öltönyt. Ez egyesek szemében 1950-ben kispolgári allűrnek számított... Velem azzal kezdődött a dolog, hogy a feleségem nyakában egy „szentes" érmét látott a káderes. Egy Szent György-tallért. Nem tudta róla, hogy az régi pénz, s nem vallási ereklye. Persze engem eszébe sem jutott megkérdezni. Így aztán elkönyvelte magában, hogy klerikális befolyás alá kerültem. Ettől fogva árgus szemmel figyeltek. Az például, hogy én az államvédelmi elhárítást kifejezetten szellemi munkának tartottam, és a hozzám vezényelt új bajtársakat aszerint szelektáltam, hogy mennyire észlények, már egyértelműen kispolgárinak számított. Hosszan sorolhatnám az efféle „apróságokat", és csak szerencsémnek tartom, hogy megúsztam a sima leszereléssel. Voltak, akik rosszabbul jártak az ötvenes évek gyanakvó, bizalmatlan légkörében. A személyzetist alig hibáztatom, legfeljebb felületessége, butasága marasztalható el. Tette összefügg az említett légkörrel.

— Akkor átélt néhány nehéz esztendőt N. elvtárs is!?
— Nyicsevó!... Elmúlt... Legalább közben egyetemre jártam. Igaz, emiatt később sokat töprengtem, amikor visszahívtak a BM-be. Maradjak-e mérnökként a gyárban? Megszerettem a munkát, a környezetet. Vagy ismét nyomozó legyek? Döntött helyettem az ellenforradalom. Azonnal jelentkeztem fegyveres szolgálatra. Aztán maradtam a konszolidálás idejére, s amikor már minden rendben volt, hagytam magam rábeszélni a végleges maradásra. Bevallom, nem esett nehezemre... De most már csakugyan kifaggatott. Rég nem adtam ilyen hosszú önéletrajzot.
— Ígérem, több személyes kérdést nem teszek fel. Inkább azt kérdezném, hogy mi volt élete legemlékezetesebb bűnügye?
— Nem könnyű választani és válaszolni... Talán a múlt évi nyilas per. Részt vettem a felderítésében. Mondhatom, roppant nehéz körülmények közt dolgoztunk, hiszen több mint két évtized takarta már a nyomokat. Mégis kivételes alapossággal nyert bebizonyítást az elvetemült zuglói nyilas banditák valamennyi gaztette.
— Szenzációként is hatott! De gondolom, hogy ezt a pert már ismerik az emberek, úgyhogy már csak ismétlésekbe bocsátkoznánk. Arra kérném inkább N. elvtársat, hogy az 1946/47-es időkből elevenítsen fel egy érdekesebb nyomozást.
— Megpróbálom... Az sem lesz baj, ha nem a nyomozás érdekes, hanem inkább az eset meg a főszereplői?
— Persze, hogy nem.

A Vadász utcai kapitányság ősrégi épületének szobáiban összezsúfolva, kényelmetlenül dolgoztunk, ami a kánikula miatt szinte elviselhetetlen volt. Gyakran emlegettük sóvárogva, hogy jobb lenne a fogdában, ott legalább hűsölhetnénk. Ten-

nivalónk közben arra még gondolni sem mertünk, hogy kiugorjunk a Duna-partra, ahol akkoriban még működött az ingyenes uszoda.

A véletlen úgy hozta, hogy amikor leginkább kellett volna izgalmas ügy a hőség és unalom ellen, éppen akkor csupa viszonylag egyszerű esettel bíbelődtem. A nyomozók többsége — beleértve magamat is — a területi munkát szerette. Azt, amikor nem az íróasztal mellett kínlódtunk az össze-vissza hazudozó gyanúsítottal, hanem amikor nyomozni lehetett, mondjuk, szökésben levő fasiszta után.

Három őrizetessel foglalkoztam egymástól független ügyekben. Pechemre kész tanúvallomások alapján, vagyis az íróasztalhoz szögezve. Az egyik, mint házfelügyelő visszaélt az üldözöttek súlyos helyzetével. Pénzt zsarolt ki tőlük. Megőrzésre átvett értékeket, s a felszabadulás után nem adta vissza őket stb. A másik — egy borzalmasan csúf némber —, amikor zsidó férfival vagy fiúval akadt dolga, feljelentéssel fenyegette őket, ha az előre kialkudott 2—3 pengőt nem emelték a tízszeresére. A harmadik őrizetesem egy 36 éves bel- és ideggyógyász orvos volt, aki azért került elém, mert a munkáskörzet, ahol rendelt, feljelentette embertelen viselkedéséért. Legalább százötvenen írták alá, hogy OTI-tagokat is csak külön pénzért gyógyított. A szegényeket gorombán elzavarta. Beteg gyerekhez nem ment ki. Gyógyszereket sem írt fel. Gonoszságai miatt nem egy megmenthető munkás életét vesztette.

Rendben haladt mindhárom ügy, amikor a foglár felkeresett, és jelentette, hogy az orvosnak beadott élelmiszercsomagban — pontosabban: a kenyérbe belesütve — egy fémdobozkát talált.

A krómozott dobozkáról rögtön látszott, hogy injekciós felszerelés. Tucatnyi morfiumfiola került elő belőle. Naivul azt hittem, hogy az orvos valamiért öngyilkosságot készül elkövetni. Bizonyára

olyan bűn is van a rovásán, amiről nem tudok. Azonnal felhozattam kihallgatásra.

Ahogy riadt, beesett szemekkel, csapzottan és görnyedten belépett, az igazi okot is megértettem. Most már látszott rajta, hogy morfinista. A kábítószer hiánya, a váratlan elvonás beteggé tette. Első kérdésre beismerte súlyos szenvedélyét, és könyörgött, tegyem lehetővé, hogy legalább minimális adagot kaphasson, mert az ilyen kényszerű, de hirtelen megvonás az életébe kerülhet. A rendőrorvossal való konzultálás után végül is adtunk neki kis adag morfiumot. A mennyiséget azonban napról napra csökkentettük, ahogy elvonókúrán szokás.

Közben sűrítettem a kihallgatását. Ha azt mondanám, hogy megsajnáltam, túloznék, de szánalmas viselkedésével elnyerte jóindulatomat. Az ügyétől független magánbeszélgetésekre is rászántam magam.

Feltárult előttem egy fiatal, tehetséges orvos fokozatos lezüllése. Nagy lelkesedéssel kezdett. Betegeit gondosan és szeretettel látta el. Egyáltalában nem törekedett a kizsebelésükre.

Aztán véletlenül megismerkedett egy divatos színésznővel. Szerelmes lett. A csinos, nagy igényű pesti sztár s a jelentéktelen külsejű, kis keresetű orvos viszonya nagyon egyenlőtlenül alakult. Pénz, sok pénz kellett ehhez a kalandhoz. Szerezni akart. Dolgozott látástól vakulásig, de már tartotta a markát. Gyorsan eljutott odáig, hogy aki nem fizet, az ne is „rabolja el" az idejét. Márpedig az OTI munkás tagjai nem tudtak borravalót adni. A hajszában kimerült, a harácsolás idegesítette. Indulatait az egyszerű embereken vezette le: durvaságokkal, gorombaságokkal, felületes kezelésekkel.

Közben a színésznő csak játszadozott vele. Autót követelt: hozzá méltatlan a gyaloglás. Bezzeg ha nem kötötte volna magát egy kódishoz, ha gyáros

meg földbirtokos kérőit nem utasítja el miatta, már palotája, autója, ékszerei lennének...

Világosan látta az érdekszerelmet, mégsem tudott lemondani róla. Az idegösszeroppanás határára jutott. Ekkor nyúlt először morfiumhoz. Kéznél volt. És orvos létére olyan szenvedély rabja lett, ami ellen éppen hivatásánál fogva küzdenie kellett volna. Elengedte magát, és nem törődött a jövővel. Megalázottan élt, és megváltásnak számított, amikor a nő az ostrom közeledtekor — egy magas rangú német tiszt szeretőjeként — elhagyta az országot. A felszabadulás után sem jött vissza. Nem is tud róla azóta sem. A nőt kiheverte tulajdonképpen, de a kábítószerről nem tudott lemondani.

Egyébként jogosnak tartotta a feljelentők panaszát. Beismerte, hogy elveszítve önérzetét, akaratában megtörve, gyalázatosan és bűnösen bánt az emberekkel. Elmondta, hogy maga sem talál mentséget embertelen viselkedésére; sorsa legfeljebb némi magyarázat a tragédiájára.

Most már nem unatkoztam. Eredeti és érdekes egyéniséggel ismerkedtem meg. Nincs két egyforma sors, minden ember életében van valami rendkívüli. A kíváncsiság, a megismerés vágya alaptermészetemhez tartozik. Ezért foglalkoztam a kelleténél jóval hosszasabban az orvos viszontagságos életútjával. A legnehezebben a morfiumrabságot értettem meg. Az ember óhatatlanul mindig önmagából indul ki, s én, aki egy műtétnél három napig morfiumálomban vészeltem át a fájdalmakat, jól aludtam, de mámort, csodálatos gyönyörűséget nem éreztem. Az orvos azonban az élvezet csúcsának, a szellemi aktivitás serkentőjének, a szorongások feloldójának tartotta. Nyilván igazat mondott. Tény, hogy egy-egy adag után mintha kicserélték volna. A karikás szemű, esett tartású, zavaros beszédű férfi egy csapásra vidám lett. Élénken és szórakoztatóan társalgott. Félelemérzete

elmúlt. Egyenrangú félként viselkedett. Aztán néhány óra múltán még súlyosabban összeroppant. Elmúlt a hatás. Pusztító szenvedély, szörnyű betegség. Sajnáltam.

Pedig micsoda adottságai voltak! Kivételes felfogóképességével elképesztő könnyedséggel tanult, különösen idegen nyelveket. A kötelező latin mellett perfekt volt az olaszban, franciában és a németben. Hatéves korától kezdve zongorázott, s mint kiderült, felnőtt korában már olyan művészi fokon, hogy akár pódiumon is hangversenyezhetett volna. Kitűnően rajzolt és festegetett is, csak úgy műkedvelőként, de profikkal is vetekedve. Legkedvesebb hobbyjának az amatőr bűvészkedést tartotta. Ezt is gyerekkorban kezdte. Kipróbáltam. Lakásáról behozattam az elmaradhatatlan varázsvesszőt, cilindert, kártyapaklikat, selyemkendőket stb. Alkalmi közönségként a nyomozócsoport tagjai foglalták el a sorba rakott székeket. Az orvosból bűvésszé vedlett „mester" remek produkciókkal rukkolt ki. Bámultuk ügyességét, és egyetértettünk abban, hogy az akkoriban világhírű Potassit is felülmúlta.

A kedvezményes bánásmód eredményeként egy hét alatt eléggé összeszedte magát. Hálás volt érte. Őszintén beszélt, bizalommal fordult felém. Hittem megbánásában, és bíztam jó útra térésében. Ez a rendőri munkában szokatlan bensőséges viszony hozta magával, hogy egy igencsak titkolt, különös adottságát is elmondta. Belgyógyász praxist folytatott, de közben az ideggyógyászatból is szakvizsgázott. A barátnője által beajánlott érzékeny idegzetű művészeket hipnózissal kezelte.

Azt hiszem, még ma is sokan idegenkednek ettől a gyógymódtól, negyedszázaddal ezelőtt pedig tiltották, sőt üldözték ezt a kétes értékű beavatkozást. Az orvos váltig kérlelt, hogy ne higgyem kuruzslásnak az akaratátvitelt. Sajátos, érzékeny idegzete teszi lehetővé, hogy másokra hatással legyen. A hipnózis rendkívüli lehetőség az olyan lel-

ki sérültek gyógyítására, akiknek emlékezetéből kiesett régi — esetleg gyerekkori — sérülésének oka. Az álmában megszólaló páciens tudattalan emlékeit is felidézheti, amelyek közt általában megtalálható a baj gyökere. Márpedig ha az előkerült, félig már meg is gyógyult a beteg.

A gyónás sem más — magyarázta —, az is a legtitkosabb gondolatok kibeszélése. A beszéd old! Hasonlóan a gyónáshoz, a lelki görcsök kibeszéltetése is feloldozás. Annyiban több, hogy az ismeretlent, a tudattalant is felszínre hozza.

Egy s másban ellenkeztem, s így aztán vitánk odáig jutott, hogy az orvos felajánlotta: tegyem próbára.

Miért ne? — gondoltam. S ha már rendőrségen kísérletezünk, az alany legyen valamelyik őrizetes. Az orvos feladata pedig az, hogy hipnózis alatt tisztázza: az illető őszinte volt-e vagy sem?

Kíváncsiság? Unalomūző játék? Kalandorság? Máig sem tudom biztosan, miért mentem bele. Valószínűleg kíváncsiságból. Én ugyanis cirkuszi csalásnak tartottam a hipnotizálást. Kizártnak tartottam, hogy például engem — bármilyen szemekkel — szuggerálni lehessen. Biztosra vettem orvos-őrizetesem kudarcát.

Azt mondhatnánk, hogy ha ilyen nagyon biztos voltam a dolgomban, miért nem magam ültem a hipnotizőr elé? Nem félelemből, szavamra mondom. De mint nyomozó meg kellett őrizzem tekintélyemet. Utólag még hozzátehetem: 1946-ban nem tudtam, hogy a hipnotizálás megengedhetetlen a rendőri munkában. Gondolom, bocsánatos bűn az a régmúlt, alig 15 perces játék.

Ámbár nagyon érdekes fordulatot adott egy folyamatban levő vizsgálatnak.

Estefelé kezdődött a ceremónia a félhomályos irodában. A szoba közepén, kényelmes karosszékben a kijelölt őrizetes-páciens ült. Vele szemben az orvos.

Előzetesen megállapodtunk: mindössze 15 percig folyhat a kísérlet.

Olyan őrizetest választottam médiumnak, akinek már csak a zárójegyzőkönyvét kellett elkészíteni. Olyan banditát, akit valamennyien megvetettünk. Hetekkel korábban a kapitányság bűnügyi osztálya vette őrizetbe szándékos emberölés bűntette miatt. A csupa izom, hústorony méretű, 30 éves K. F. butaságánál csak brutalitása volt nagyobb. Cselekményét a köztörvényes bűnügyesek vizsgálták, de néhány napig mi, „politikások" is foglalkoztunk vele, mert a háború alatti magatartását is tisztázni kellett.

Szűkszavúan, bambán beszélt. Nem emlékezett szolgálati helyeire, sem azokra a városokra és falvakra, ahol szovjet földön megfordult. Különösebb terhelő adat nem merült fel ellene. Hamar meguntuk a vele való kínlódást.

A bűnügyesektől tudtam meg, hogy 1945 végén jött haza amerikai hadifogságból. Az építőmunkába nem kapcsolódott be, állást nem vállalt. Élt egyik napról a másikra. „Csövezett." (Így nevezik a lakásnélküli munkakerülést.)

Később összeismerkedett egy Bérkocsis utcai prostituálttal, aki magához vette. Éppen fiúra, erős stricire volt szüksége. K. F. mintha csak erre termett volna. A nő jól választott. Vagy két hónapig vidáman éltek, de aztán egyre több civódásra került sor közöttük. K. F. kevesellte nője „keresetét". Pedig a nő igyekezett. A pénzromlást kiegyenlítette azzal, hogy napról napra több férfival feküdt le. Az inflációt azonban nem lehetett győzni. Az éjszakai mill- és billpengőkért reggel már egy féldecit sem lehetett kapni. Anélkül pedig nem élet az élet — mondta K. F., néhány pofon kíséretében. Megvadult. Közölte a nővel, hogy ha nem gondoskodik róla rendesen, összetöri a csontjait, s odébb-

áll egy ügyesebb lányhoz. Az emberét féltő nő erre kisebb lopásokra szánta el magát. Kizsebelte a részeg vendégeket. Nem vette el mindenüket, de egy óralánc, egy szép nyakkendő, egy bőrtárca mindig „ugrott", s a feketepiacon valamennyi pálinkát csak adtak érte.

Ám ez is kevésnek bizonyult. A férfi egyre többet követelt és egyre többet ütötte. Hiába bátorodott fel a nő, csak kispénzű emberek fordultak meg nála, vagyonravalót egyiktől sem szerezhetett. Míg a véletlen a kezére nem játszott. Egyszer úgy éjféltájt egy kicsit italos, jól öltözött, 25 év körüli fiatalember vágódott be hozzá. Jókora bőrönd volt nála, amelyből pálinkát szedett elő. Kínálgatta, de jobbára csak maga húzott nagyokat az üvegből. El is ázott gyorsan, anélkül, hogy a nő „szolgálatait" igénybe vette volna.

Míg a fiatalember aludt, a nő zsákmányra éhesen kinyitotta a bőröndöt. Maga is meghökkent. Nagy fogás ígérkezett. Lehetett vagy kétszáz karóra a bőröndben. Elvesz egyet, tízet — villant át rajta...

A férfira nézett. Aludt az, mint az ájult. Mindet meg kellene szerezni! S már rohant is a sarki kocsmába.

A lomha K. F.-et ezúttal nem kellett nógatni: mozduljon meg. Kivételesen azt is könnyen felfogta, mit lehetne elrabolni. Felpattant, s rohant a lakásba. A kilincset azonban már óvatosan, halkan nyomta le, s lábujjhegyen osont a szobába.

A fiatalember rendületlenül aludt. Halkan hortyogott. K. F. a biztonság kedvéért maga is belenézett a bőröndbe. Felcsillant a szeme. Kiegyenesedett, úgy nézett körül.

Az asztalon ott a kenyérvágó kés! Áh, életlen vacak... Amott, a tükör előtt a hajsütővas, de semmi súlya... Megvan! A virágváza... Hatalmas, remek darab. Valamelyik katonavendég ajándéka. Tiszta réz, az aljában ólom... Háborús emlék, ágyúlövedékből készített virágváza...

Ez az!

S már markában is az oly sok halált látott békés váza. Megsúlyozza... Pompás!

Magasra emeli, és előrelép a díványhoz.

Teleszívja tüdejét, s lendül a karja.

Most!

Mint a gőzkalapács a rideg vasra, úgy csap le a vázás mancs a kócos fejre.

Csúnya reccsenése van a koponyacsontnak. Bár az ajtóból felszakadó sikoly is dermesztő.

A nő ért vissza.

De már el is ájult. K. F. egyetlen mozdulattal berántja a küszöbről, becsapja az ajtót. Nem törődik tovább a padlón fekvő nővel. Ledobja ingét. Félmeztelenül megy az udvarra, hátra a sufnihoz. Aztán baltával a kezében lépked visszafelé. Körülnéz, észrevettek-e valamit a bordély szépei? Aligha. A roletták lehúzva, mögöttük halvány fény. „Dolgoznak" a lányok. Pillanatra megáll az egyik világosabb ablaknál, megnézi a karóráját: 12.30.

Odabent előbb egy párnahuzatba üríti a bőrönd tartalmát. Csak aztán lát munkához, mit sem törődve magához tért nőjével. Mint képzett mészáros, először a végtagokat baltázza le és dobja a bőröndbe.

A nőt hányinger fogja el. Ráborul az asztalra.

— Eriggy a fenébe! — kiált rá a férfi. — És kuss! Érted?

A bűncselekmény azonnali leleplezése a véletlennek köszönhető. Reggel az egyik szomszéd lány felkereste a barátnőjét, hogy a nappali pihenéshez altatót kérjen. Nem is kopogtatott, csak belépett. A szörnyű látványtól azonban visszatántorodott. Barátnője csuklójából patakzott a vér.

Azonnal orvosért, rendőrért szaladt. Még időben. Az öngyilkost sikerült megmenteni. Egy-két nap

válságos volt az állapota, de azután a kezelőorvos engedélyezte a rendőri kihallgatást. A bűnügyesek a nyomokból tudták, hogy szörnyű bűncselekmény történt a szobában. A részleteket azonban csak a tanúvallomástól remélhették.

A nő mindent elmondott őszintén, önmagát sem kímélve. Pontos személyleírása alapján két nap múlva a Teleki téri razzián elfogták K. F.-et. Eleinte tagadni próbált, de amikor megtudta, hogy a szeretője elárulta, beismerte gaztettét.

Nos, ez a szadista gyilkos ült az orvossal szemben, hogy a hipnotizálási kísérletet megfigyelhessük.

— Üljön, kérem, nyugodtan, s nézzen a szemembe! — kezdte az orvos barátságosan, bizalomkeltő hangon.

— Eressze el magát! — mondta, kis idő múltán, s merően nézte a nyugodt, sőt talán kissé egykedvű K. F.-et.

— Ne gondoljon semmire!... Pihenni akarjon... Aludni... Aludni... Minden rossz elmúlik, ha az ember alszik... Csak engem, a szemeimet nézze, és ne törődjön semmivel! — mondta egyre kimértebben és határozottabban.

Eddig legfeljebb egy perc telt el. Az orvos mozdulatlanná merevedett. Pupillái kitágultak. Hangja ránk is hatással volt. Nem úgy persze, hogy álmosodtunk, de figyelni kellett. Valami kényszerítő volt a precíz és hangsúlyos ismételgetésekben. K. F.-et, sajnos, szemből nem figyelhettük. Az mindenesetre feltűnt, hogy sem szóban, sem mozdulatokban nem ellenkezett.

Izgatottan vártunk.

— Aludni fog... Kezét tegye az ölébe... Úgy... Pihenjen. Mindjárt aludni fog... Hunyja le a szemét... Sóhajtson... Még... még... Sóhajtson lassan, nyugodtan... Aludjék... aludjék...

Biztos, hogy szuggesztíven beszélt. A kezdéshez képest jóval halkabban, de már parancsolóan. És hátulról nézve mintha K. F. légzése egyenletesebbé vált volna. Talán még kétszer elismételte doktorunk a „varázsszót". Hirtelen elhalgatott, de mozdulatlanságából nem engedett fel. Elmélyülten nézte a székben ülőt. Ekkor jelent meg az első verejtékcsepp a homlokán.

Még lélegzetet is óvatosan vettünk. Olyan csend volt, hogy azt vártam — nem tudom, miért —, valami dörrenni fog, valami váratlan hang meglep bennünket. Helyette azonban visszafojtott suttogást hallottunk.

— Beszéljen az álmairól...

Ilyen és hasonló instrukciókat ismételgetett még egy ideig. Maximum négy perc telt el, amikor alig érthetően, túlvilági hangon megszólalt a médium. Az orvos azonnal bátorította.

— Beszéljen... Nyugodtan... Emlékezzék... emlékezzék... emlékezzék...

A médium valamivel tisztábban újból megszólalt. És ezzel győzött az orvos. Szem- és fültanúja voltam a kivételes „csodának". Csak azt sajnálom, hogy akkor még nem volt magnetofon.

Mert, senki se gondolja, hogy az alvó épkézláb mondatokban, kerek történetet adott elő. Kép- és emléktöredékeket makogott. Jókora szünetekkel. Rendszertelenül. Igaz, fokról fokra, s már nem az orvos irányításával, belehevült. Egyre többet mondott ki. Méghozzá rémképeket. Kegyetlen álma lehetett. Remegett és verejtékezett.

A blokkomon gyűltek a szavak, látomások, félmondatok. Ha a vallomás összefüggő egészét ott nyomban nem is értettem, de megéreztem, milyen titok tör felszínre.

Íme: ... fázom ... mínusz ötven fok ... rongyosok ... levelem van ... ta-ta-ta-ta-ta ... hó, hó, hó, derékig hó mindenütt ... cukrot kérek ... fehér ... hófehér ... vér ... a havon vér ... piros-fehér ...

megfagyok... halottakon járok... ta-ta-ta-ta-ta... te rohadt, pusztulj... lelőni-lelőni-lelőni... engedjenek meghalni... lefagyott... halottakon járok... mind megdöglött... ta-ta-ta-ta... zsidók... orvos-orvooos... megvakulok... fázom... ta-ta-ta-ta... véres vagyok... fehér szakállú... megtaposlak, zsidó... fázom... a hasába... ta-ta-ta... félek-fééélek-fééélek...

Más átélni és más elmesélni — különösen két évtized múltán — a szavakat vajúdó K. F. rémült állapotát.

Az engedélyezett idő lejárt. A doktor, ugyanolyan koncentrálással, mint az altatásnál, felébresztette a teljesen kimerült őrizetest.

Kérdés, magyarázat nélkül visszavitettem a zárkájába.

A szórejtvényből egyetlen talányt azonnal megfejtettem: valahol szovjet földön, kegyetlen hidegben iszonyú mészárlás résztvevője volt. Azokat a ta-ta-ta-ta hangokat úgy hasította bele a nagy csendbe, hogy nemcsak hallottam a géppisztoly kattogását, de szinte a húsomban éreztem a halálos golyókat. És még valami volt félreérthetetlen: nem rá tüzeltek — ő lőtt! A régi hidegtől reszketett, de a mától félt!

Támpontnak ez elég volt a további felderítéshez, másrészt K. F. kihallgatásához. Ami kellő körültekintéssel megindult, és két hét múlva befejeződött. Meglepő fordulattal.

A nyomozás nem érdekes, inkább összefoglalom K. F. életét, tevékenységét.

Amikor a kicsattanó egészségű, bikaerős fiatalember leszolgálta újoncéveit, a tiszt urak egyike rábeszélte, hogy ne menjen vissza kódisnak a falujába. Álljon be inkább rendőrnek. Majd ő beprotezsálja.

Tisztelte és szerette a feszülő egyenruhát, vállalta hát a rendőri szolgálatot. Következett a kiképzés, és a kemény, katonás fickót a riadósokhoz

osztották be. Ez az alakulat állandó készültségben állt a sztrájkolók, tüntetők, csoportosulók szétverésére. Egy-két bevetés a pesti munkások ellen, s máris kitűnt az öklözésben, kardlapozásban. Nagy testi erejével, no meg brutalitásával előnyben volt a többiekhez képest. Felfigyeltek rá. Érdemeire való tekintettel hamarosan foglárrá léptették elő. Ha valakit nagyon meg akartak verni, akkor mindig őt — a „lapátkezűt" — hívták segítségül a detektív urak.

Már igen-igen nagy úrnak érezte magát, amikor a butasága alaposan elbánt vele.

Szabadnapján sétálgatva, bajuszát pedergetve feszített az Andrássy úton (a mai Népköztársaság útján). Felháborodottan tapasztalta, hogy az urak útján egy szemtelen kiskutya leilletlenkedte valamelyik gróf úr palotájának sarkát. (Tűrhetetlen, mit csinálnak ezek a kiskutyák a nagykutyákkal.) Erélyesen intézkedett! Nála ez azt jelentette, hogy a kutyát sétáltató cselédlánynak lekevert egy nagy pofont.

Igen ám, de a kiskutya és a cselédlány gazdája maga a gróf volt, aki kedvelte a határozott rendőröket; karácsonykor mindig megajándékozta a portája előtt cirkáló őrszemet, azt azonban gazdaönérzete már nem tűrhette, hogy egy akármilyen jöttment bugris az ő cselédjét felpofozza. Kirohant az utcára, alaposan leteremtette K. F. rendőrtizedest, és felírta a derékszíján olvasható számot: 1743.

Három nap múlva kirúgták.

Az egyik detektív — hálából a fáradhatatlan gumibotozónak — elintézte, hogy bevonulhasson katonának, méghozzá nem is rossz helyre: a Lehel úti élelmezési raktárba.

Itt aztán jól ment sora. Zabálhatott kedvére. Egy kis ügyeskedéssel bort is csenhetett. És a mi számára a legfőbb volt: verekedhetett is. A pékségben sárga karszalagos zsidó munkaszolgálatosok

dolgoztak. Őket senki sem védte meg. Az ő megverésük miatt nem esett baja.

Mégis lebukott!

Mert a butaság az könyörtelen. Egyik alkalommal kapuügyeletes volt. Határozott léptekkel, magabiztosan egy zsidó kinézésű asszony akart bemenni a kapun, ő azonban „kötelességének tudatában” közbelépett.

— Te zsidó ribanc! Nem takarodsz a francba! Ez magyar királyi honvédlaktanya. Mars innen! — üvöltötte K. F. honvédőrmester, s a meglepett asszonykát szóhoz se hagyta jutni. Pedig érdemes lett volna. Az asszonyka ugyanis tisztfeleség volt. K. F. protekciója elillant.

Büntetésből a frontra vezényelték keretlegénynek. Ettől fogva a halálba küldött munkaszolgálatosok közt kegyetlenkedhetett. Embertelensége, szadizmusa nem ismert határt. Legalább százan vesztették életüket miatta. Csontig soványodott, félig megfagyott, erőtlen embereket puszta ököllel vert halálra. Másokat tarkón lőtt. De megtette, hogy 40—50 fokos hidegben meztelenre vetkőztetett munkaszolgálatosokat addig tartott vigyázzállásban, míg örökre megmerevedtek.

Nincs mit csodálkozni azon, hogy hazakerülve az efféle elvetemült gyilkos újabb gyilkosságot követett el. Ahogy álmaiban ismét és ismét átélte Don melletti rémtetteit; hogy víziók üldözték, hogy állandóan attól rettegett, mikor derülnek ki kötéllel fenyegető bűnei.

Hát kiderültek.

Igaz, nagyon furcsa körülmények közt. Egy unaloműző játék közben.

A fontos, hogy kiderültek, s hogy megkapta értük méltó büntetését: a kötelet, amit egyébként a barátnőjénél elkövetett gyilkosságával amúgy is kiérdemelt.

Krimi-verité

Mielőtt a következő történetre térnék, ezúttal a mesélő bemutatása helyett inkább a politikai helyzet felvillantásával kezdeném. Szó sincs korrajzról vagy teljességről, inkább csak az 1946 közepétől egyre felbátorodó és elszemtelenedő fasiszta, reakciós erőkről mondanék néhány mondatot. Az imperialista hatalmak ekkortájt indították első jelentősebb támadásaikat a fiatal népi demokráciák ellen. A történet, amellyel megismerkedünk, már a külső és a belső ellenség együttműködésének idején játszódott.

Az Office of Strategic Service (Stratégiai Szolgálat Ügyosztálya), a mai CIA elődje, a Military Intelligence Service (Katonai Felderítő Szolgálat), a Counter Intelligence Corps (Kémelhárító Csoport) — hogy csak néhány szervezetet említsek — 1946-ban már Harry Truman szellemében tevékenykedett. Truman úgy vélte, hogy az Amerikai Egyesült Államokat különleges jogok illetik meg a földkerekség minden pontján, s ezért beavatkozhat más népek életébe. Ekkor már híre-hamva sem volt a híres Monroe-doktrínának, miszerint „Amerika az amerikaiaké”, az imperializmus Truman-elve így hangzott: a világ az amerikaiaké.

Ismeretes, hogy ki katonaként, ki civilként, ki önként, ki kényszerből, de bizonyos, hogy nagyon sok magyar Nyugatra került, ahol megkezdte a hontalanok szomorú és nyomorúságos lágeréletét. Az amerikai titkosszolgálatok hivatásos emberei és ügynökei sáskákként lepték el ezeket a táborokat.

Lázasan kutatták a hazaárulásra legalkalmasabb alanyokat. Futószalagon szervezték a kémeket és diverzánsokat. Nem finnyáskodtak, akár tömeggyilkossal is lepaktáltak. És semmi sem volt drága, ami Magyarországnak kárt okozhatott.

Akkoriban kevesen gondolták és még kevesebben tudták, hogy a napilapokban gyakran olvasható, de lakonikusan fogalmazott rendőri hírek, tudósítások mögött valójában mi rejlik. Az idősebbek még emlékeznek talán az ilyesmikre: „Ozorán botokkal támadták meg a MADISZ-tagokat, s megjelölték a házakat, melyekben demokratikus érzelmű fiatalok laknak." A közvélemény nem tudta, hogy a felbújtó leventeoktató Nyugaton kapta a szempontokat és a biztatást. Vagy egy másik kis hír, 1946 márciusából: „Horváth Zoltán volt vezérkari százados a Jászság vidékén titkos társaság szervezését kezdeményezte. Amikor a rendőrség Gyöngyöshalász határában el akarta fogni, kézigránátot dobott a rendőrök felé, majd géppisztolylyal tüzelt. Agyonlőtték." Ebben az esetben a lapok nem írhattak többet, mert csak egy év múlva, más üggyel kapcsolatban derült ki, hogy a százados egy kinti lágerben kémkedésre kapott megbízást. Felső kapcsolatának elkerülte figyelmét az, hogy ügynöke időközben meghalt, és összekötőt küldött hozzá. Csak amikor a kémfutár is lebukott, akkor értettük meg, hogy mi volt a Horváth-ügy igazi háttere.

Szólni kell persze azokról is, akik a vesztesek féktelen gyűlöletével emeltek kezet a demokráciára. Azokról, akik főúri és katonai rangokat vesztettek, akik föld- és gyártulajdonaikat féltették. Arról a szolgaseregről, amely szuronyaival védte az urakat a hárommillió (vagy még több!) koldussal szemben.

Ez az erősen differenciálódott, de az adott történelmi helyzetben kényszerűen összetartó ellenség részben eleve itthon élt, részben mind bátrabban szivárgott vissza Nyugatról. A legfőbb veszélyt az jelentette, hogy ezek főként a Kisgazdapártban, de az államapparátusban, sőt a kormányban is számottevő befolyáshoz jutottak. Sokan közülük tekintélyes kapcsolatokkal rendelkeztek a nyugati győztes hatalmaknál, ahonnan bátorítást és segítséget kaptak. Ezenkívül a politikai harchoz nélkülözhetetlen fegyverrel — pénzzel — rendelkeztek. Tehát legálisan is akadályozhatták, illetve lassíthatták a fejlődést. Ugyanakkor titkos társaságokat, illegális szervezeteket hoztak létre, hogy ha nem sikerül a demokrácia csendes megfojtása, akkor fegyveres ellenforradalmat robbantsanak ki.

Ennek a helyzetnek tudatában voltak a kommunista vezetők, de a rendőri és politikai rendészeti beosztottak is. Jól emlékszem a nemrég elhunyt forradalmár, dr. Münnich Ferenc akkori budapesti főkapitány egyik 1946 nyarán elmondott beszédére, amelyben a magyar demokrácia jelentős eredményének ismerte el, hogy az új rendőrség rövid idő alatt hatásosan működő testületté fejlődött. Majd így folytatta: „Az eddigi eredmények azt mutatják, hogy a demokratikus rendőri hatóságok minden esetben idejében akadályozták meg a reakciós fasiszta szervezkedők tevékenységét, tehát általában jól dolgoznak. A magyar demokrácia egyetlen ellensége sem érezheti magát biztonságban. Mégis a rendőrség vezetőinek és beosztottjainak további erőfeszítéseket kell tenniök az általános támadásba lendült reakció ellen."

Hogy a reakciósok mennyire igyekeztek beférkőzni a legfontosabb helyekre, állásokba, arra egy újságcikket idézek. Szabad Nép, 1946. március 14.: „A Vörös Hadsereg felszabadító harcai kirántották hazánkat a nácizmus gyilkos karmaiból és lehetővé tették számára a demokratikus Magyarország felépítését. A Vörös Hadsereg visszarántotta a magyar népet a sír széléről, de a fasizmus gyökeres kiirtása már a magyar nép dolga. Ennek a harc-

nak a legélesebb fegyvere kell, hogy legyen a népbíróság. Röviddel a felszabadulás után szinte az élet első megnyilvánulása volt a népügyészségek és népbíróságok megszervezése. A kezdet sikerei után azonban megtorpant a nácizmus elleni harc. A reakció itt is felütötte a fejét és lehetetlenné akarja tenni azok bűnüldözését, akik Magyarországot az örvénybe taszították. Kétségtelen, hogy az elmúlt évben a népügyészségek és népbíróságok igen nehéz körülmények között is elértek sikereket, de ezek távolról sem kielégítőek... A kiadott vádiratok száma igen kicsi, a hozott ítéletek pedig nevetségesek. A fasizmus maradványainak kiirtására irányuló harc nemcsak belügy, erre Magyarországot a fegyverszüneti egyezmény is kötelezi."

Igen, a fegyverszüneti egyezmény alapján tartózkodott a Szövetséges Ellenőrző Bizottság hazánkban, és elsőrendű feladata lett volna vigyázni az alakulóban levő magyar demokráciára. Csakhogy a bizottság amerikai és angol szekciójának emberei a hazai reakció vezetőivel szoros politikai kapcsolatot tartottak. Ellenállásra buzdították őket. Konspirációs tanácsokat adtak nekik. Kidolgozták a legális lehetőségek számos változatát. Egyebek közt segítették és bátorították őket azzal is, hogy ha bajba kerülnek, szökésüket megszervezik, odakinti egzisztenciájukat biztosítják.

Különösen szoros kapcsolatot építettek ki az akkor még velejéig reakciós katolikus egyházzal, annak számtalan szervezetével, a szerzetesrendekkel, a legényegyletekkel, a cserkészmozgalommal stb.

A gazdag Amerika nem volt fukar. A vallási segélyszervezetek útján dőlt a pénz, ami az ellenforradalmi aknamunka egyik legfontosabb mozgatója.

Nem véletlen, hogy az ellenség elszemtelenedésének korszaka 1946 második felében kezdődött.

Idő: 1946, május utolsó vasárnapja. Immár 16 hónapja vagyok politikai nyomozó. Nemrég neveztek

ki alhadnaggyá. Huszonnégy éves fejjel ez nem is csekélység. Igaz, mint fiatalember és egyszerű beosztott még csak részfeladatokkal foglalkozhatom, de megígérték, hogy hamarosan önálló munkát is bíznak rám. Türelmetlenül várok, miközben különböző hőstettekről álmodozom. Nagyon remélem, hogy mielőbb alkalmam lesz bizonyítani.

Napsütésben központi ügyeletesnek lenni — reggel nyolctól délután négyig — unalmas dolog. Ügyeletes társammal mi mást tehetünk, mint fecsegünk és dicsekszünk, hogy melyikünknek milyen izgalmas kalandja akadt az elmúlt hetek nagy hajtásában. Közben egy-egy telefonbejelentést intézünk, gépkocsit küldünk a főnökért, utasítjuk az őröket, hová melyik őrizetest kísérjék fel kihallgatásra vagy vissza.

Eseménytelen nap!

Pisztolyt tisztogatunk. Barátom irigykedve nézi az én pompás Walteromat, neki még csak egy ócska Frommer jutott. Szerezhetnénk jó fegyvereket — közli kis idő múltán. Tudomása szerint egy házmesterfiú tucatnyi fegyvert rejtett el otthon.

Csábított az ajánlat, nem tagadom. Akkoriban mániákusan gyűjtögettem a fegyvereket, hogy a jót is jobbra cseréljem ki. Mint ügyeletvezetőnek jogomban állt házkutatást elrendelni, persze csak indokolt esetben. Ez a mostani azzal a kockázattal jár, hogy ha nem találunk semmit, kiderül az önkényeskedés.

Egy darabig még tipródtam, ő azonban esküdözött, hogy értesülése százszázalékos. Kiállítottam hát a parancsot kettőnk nevére.

Szolgálat után beállítottunk a családhoz. Hamar megnyugodtam. Azt egy perc múlva láttam, hogy ha pisztolyt nem találunk is, lopott holmit annál inkább. A szoba-konyhás lakásban rengeteg rádióalkatrészt, márvány íróasztalkészletet, üres fotóalbumot és érintetlen csomagolású rádiócsövet

találtunk. Tévedhetetlenül megállapítottuk, hogy házigazdánk kirámolt egy papírüzletet és egy villamossági boltot, nyilván még az ostrom zűrzavarában.

Azután az éléskamra legzsúfoltabb sarkában rongyos zsákok és más ócskaságok alól előkerültek a fegyverek is. Négy darab hatalmas német parabellum, két géppisztoly, egy láda originál zsírozású kézigránát és sok töltény.

A fiú — érettségiző gimnazista — rémülten és szótlanul állt, a szülők pedig úgy meredtek a fegyverekre, hogy biztosra vehettem, ők nem tudhattak csemetéjük tettéről. A tanúként jelenlevő házmegbízott, amint meglátta az első pisztolyt, azonnal hátrább húzódott.

Az eredménnyel igazán elégedettek lehettünk. A keresés, kutatás romantikája azonban olyan, hogy ha végre talál valamit az ember, megelégedettség helyett még rámenősebb lesz. A fegyverek előkerüléséig ímmel-ámmal néztünk szét, s csak oda nyúltunk, ahol rejtekhelyet feltételeztünk. Olyan feltűnő hellyel, mint a kredenc márványlapja, nem törődtünk. Futólag láttam ott szanaszét heverő újságokat, gyógyszeres tubusokat, elmosatlan poharakat, hajkefét, sakktáblát, könyveket és papírokat, de nem túrtam bele semmibe. Biztosra vettem, hogy ennyire szem előtt pisztolyt úgysem találok. A gyanakvás hangulatában azonban mindent tüzetesebben megvizsgáltunk.

Végül is az újságok közül egy stencilezett röpcédula került elő!

A demokráciaellenes szöveget jól ismertem. Az elmúlt hetekben számtalan azonos tartalmú és kivitelű, főként utcai szórással terjesztett röpcédulával találkoztam.

A szülők ismét értetlenül álltak, a fiú pedig hebegve közölte: az utcán találta.

Biztos voltam benne, hogy hazudik. A nagyalakú, nem is röpcédula, inkább röplap kicsire összehajtogatva került terjesztésre. A megtalált példány teljes gyűretlensége elárulta a fiút.

Amikor ezt a szülőkkel is közöltem, a papa hatalmas pofont kevert le fiacskája képére, majd pedig addig rázta az amúgy is beijedt gyereket, míg az ki nem nyögte: Csaba nevű osztálytársától kapott egy köteggel, további szétosztásra.

A kb. 100 darab röplap a fiú tornazsákjának legmélyén rejtőzött.

Ilyen a véletlen!

Pisztolyszerzési magánkalandunk a hetek óta eredménytelenül kutatott röpcédulák nyomára vezetett.

Azonnal intézkedtünk, s most már vezetői utasításra indultunk Csaba zuglói lakására. A Bosnyák téren négyfős erősítés csatlakozott hozzánk. Az apa, elöljárósági tisztviselő, háromszobás családi házban, jómódról tanúskodó körülmények között lakott. A mama még az ostrom alatt meghalt. Amilyen idegesen fogadott bennünket a két férfi, az jelezte: nem hiába jöttünk.

Bár a teljes házkutatás a késő estébe nyúlt, már a kezdéskor találtunk bizonyítékot. Az apa írógépének jellegzetesen hibás betűi megegyeztek a röplap betűhibáival. Később, amikor a pincét néztük át, a stencilgép is előkerült, nem szólva az elszállításra váró kész anyagokról. (Napokkal később, amikor a kertet is felástuk, gondosan bezsírozott és sátorponyvába csomagolt géppisztolyokra leltünk.)

Szerencsénkre szinte belebotlottunk az illegális nyomdába.

A két fiút — a Baross utcai bencés gimnázium tanulóit — a Központban azonnal kihallgatták. Ebben személyesen nem vettem részt, de annyit hallottam, hogy különösebb ellenkezés nélkül elárulták társaikat. Éjfélkor már öt bencés gimnáziumi diák volt őrizetben. Csaba sokszorosította a röplapokat, a többiek csak a terjesztésben vettek részt,

illetve valamennyien elhagyott fegyvereket is gyűjtöttek és rejtegettek.

A gyanúsítottak kihallgatása a rendőri munka legnehezebb része. Érthető tehát, ha az olyan nem eléggé iskolázott fiataloknak, mint amilyen akkoriban még én is voltam, megtiltották ezt, A röpcédulázó diákokkal jogi végzettségű bajtársak foglalkoztak. Sietniük kellett, hogy az esetleges felbújtó vagy az ún. felső kapcsolat kilétét reggelre megtudják, nehogy az — értesülve a fiúk lefogásáról — megszökjön.

Izgalmas órák következtek.

Csaba újabb személyeket nevezett meg — két egyetemistát —, akik rendszeresen kaptak tőle röpiratkötegeket. Lakcímüket nem ismerte, de meg tudta mondani, hogy az egyik joghallgató, a másik műegyetemista.

Közben a többiek egybehangzó vallomásából kiderült, hogy felbujtójuk Oloffson Placid fizika-kémia szakos bencés tanár, aki a demokrácia elleni ádáz gyűlöletében arra biztatta őket, hogy „védjék meg a hazát a vörös antikrisztussal szemben. Világosítsák fel az embereket. Szervezzenek aktív ellenállást." A tanár úr oktatta ki tanítványait, hogyan lehet röpcédulát előállítani, ő sugalmazta a sértegető és lázító szövegeket. Papi minőségében ő nyugtatta meg az aggodalmaskodókat, hogy tettük nem bűn. Ellenkezőleg!

Hajnalban aztán mozgalmassá vált az élet.

Három nyomozócsoport indult háromfelé, ahogy magunk közt szoktuk mondani: begyűjteni a tanárt és a két egyetemistát. Az akciók sikeresen lebonyolódtak. A vizsgálat most már különösebb sietség nélkül folyhatott a szervezkedés teljes felgöngyölítése végett.

Fordulatot ismét a véletlen hozott.

A fejleményekről mi, kisebb beosztottak, alig hallottunk. A tanár kivételes őrizetesnek számított, vele csak a legmagasabb beosztású vezetők foglalkoztak. Talán a negyedik vagy ötödik napon délben közvetlen parancsnokom megkért, hogy amíg ő ebédel, üljek be a szobájába és vigyázzak az őrizetesre. Kioktatott a pap-tanárral szembeni magatartásra. Lelkemre kötötte: nehogy önállóskodjak. Az őrizetes éppen az önéletrajzát írja, ha ceruzát vagy papírt kér, adjak neki, mást ne beszéljek vele.

Megértettem a parancsot, s mint máskor, most is becsülettel végre akartam hajtani. Miféle ördög bújt belém, vagy milyen megérzés vitt rá, ma sem tudnám megmagyarázni, de amint beléptem az őrizeteshez, mást tettem, mint amit elhatároztam.

— Szörnyű, hogy itt kell találkoznunk — néztem rá „meglepődve". Az őrizetes meg énrám. Mustrálgatott, de mielőtt megszólalt volna, megtoldottam előbbi szavaimat.

— Tanár úr, nem ismer meg?

— Nem tudom — bizonytalankodott —, ismerősnek tűnik . . .

— A tanítványa voltam! Aztán a frontra kerültem . . . Évek teltek el, s a bencés diák megöregedett.

— Igen, igen . . . rémlik valami — tagolta inkább önmagának, mint nekem, de hirtelen rám kérdezett:

— Hogy került ezek közé?!

— Véletlenül — feleltem egyből, majd elgondolkozva, gyónásszerűen folytattam.

— Elegem volt a háborúból! Hazaszöktem . . .

— Félelemből?

— Téved, tanár úr! Magammal nem törődtem, de tehetetlenül nézni, amint magyarok tízezrei esnek el, fagynak jégcsappá a nácik miatt, azt megelégeltem . . . Emlékszik még a saját szavaira?

— Nem tudom — válaszolta halkan, de nagyon figyelve rám.

— Én igen. Osztályfőnöki óráin ön mindig támadta a német zsarnokságot . . .

— Igaz! — élénkült fel.

— Szikráztak a szemei, ha Hitlert emlegette. Ne csodálkozzék, hogy fellázadtam.

— Értem ... — kezdte volna, de nem hagytam beszélni, ömlött belőlem a mondanivaló.

— A frontról iszonyú nehezen vergődtem haza. Idegenek: oroszok és magyarok segítettek. Enni adtak és ápoltak, mutatták az utat, és gondolkozni tanítottak. Egy évig harcoltam velük a fasiszták ellen ... Hát így kerültem ide!

— Sajnálom, fiam!

— Nem tagadtam meg istenemet! — mondtam, bátran a szemébe nézve. — Különben, mielőbb szabadulni szeretnék innen. Nem nekem való munka! De most ez a találkozás ... Ezen a rohadt helyen ...

— Nem tehetek róla! Elhiheti: nem akartam idekerülni!

— Margit nővér nagyon félti a tanár urat — jegyeztem meg csak úgy mellékesen, de a névnek nyomatékot adva.

Viselkedésem eddig is meglepte, ha különösebben nem is árulta el magát. Margit nővér említése azonban teljesen kihozta a sodrából. Az önfegyelemhez, érzelmeinek elrejtéséhez szokott férfi elvesztette tartását. Szó szerint is, de főként belülről, lelkileg. Egész testében megremegett. Szemei könnybe lábadtak, karjait széttárta, s mielőtt mozdulhattam volna, térdre rogyott a lábaim előtt. Elgyengülten suttogva és mégis szenvedéllyel szólt:

— Tudtam, hogy üzenni fog!

Felsegítettem. Bármennyire bíztam is saját alakításomban, most nekem is időt kellett nyernem. Átöleltem, úgy támogattam a fotelba. Vizet adtam neki. Elkapta a kezem, görcsösen szorította.

— Könyörgök, beszéljen. Mikor találkoztak?

— Tegnap. Kétségbe van esve ...

— Segítsen! — szakadt ki belőle rémülten, majd hirtelen erőt véve magán, jóval higgadtabban folytatta.

— Tegye lehetővé, hogy üzenhessek Margit nővérnek. Fiam, ha nem nekem, legalább Margit nővérért ...

— Tanár úr, kis ember vagyok én itt, higgye el, de ami tőlem telik, megteszem — vágtam közbe, mire Oloffson Placid ismét letérdelt, átkulcsolta a lábaimat.

— Jaj, ne! Ne boruljon elém! Tanár úrhoz képest én senki vagyok. Nagyon szépen kérem, nyugodjék meg. Könnyítsem magán! Segítek, esküszöm.

— El kell végre mondanom ... — kezdte tangoltan, s ahogy gyónva vallott, úgy vált tekintete egyre megszállottabbá.

— Embert öltem! — szakadt ki belőle. — Igen. Embert öltem. Nem a puszta kezemmel: a lelkemmel, a hatalmammal — s már úgy szónokolt, mintha az igét hirdetné. — Védem Krisztust, az istentelenekkel szemben. Védem, ahogy tudom! Erre neveltem és szerveztem a fiúkat is. Maga mondta: az én hitem fordította a fasiszták ellen. Igaz! S most az én hitem adjon erőt a vörösök ellen is. Tudom, a háború iszonyú megpróbáltatásokkal járt, de a kálváriának még nincs vége. Az ember ne nézzen az égre tétlenül. Harcoljon az újabb gonosz, az újabb veszedelem ellen, hogy Isten kegyelméből üdvözöljön ... Diákjaimmal áldozatos missziót vállaltunk: hirdettük a Megváltó igazságát! De hát a kommunisták propagandagépezetével szemben a mi röplapjaink legfeljebb egy cseppet jelentettek a tengerben. Többet akartunk. Felfegyverkeztünk, és további csoportok szervezését terveztük. De mások bátorításához példát kell mutatni. Végeztünk egy szovjet katonával ... Tettünket jeladásnak szántuk ...

Miközben döbbenten hallgattam a vérlázító vallomást, viharzottak bennem a gondolatok: engedni kell beszélni, a szenvedély kihoz belőle minden titkot ... Csak el ne áruljam igazi érzelmeimet! Az

sabb tisztelőjének, és oldozzon fel, miként én is feloldoztam két hős fiamat: Miklóst és Lászlót... Imádkozzon bűnös lelkemért, miként én is minden percben könyörgök az ő boldogulásáért.

Végre kibökte a gyilkosok nevét. A két egyetemistát. Ez már valami a további bizonyításhoz. De vajon elég lesz-e? Tökéletesebb kellene!... Hogy most már nyakig voltam a játékban, újabb merészségre szántam el magam.

— Szó szerint tolmácsolom minden mondatát, ezt tiszta szívvel ígérem. De félek. Ne értsen félre, nem ezektől... Margit nővér természetesen bizonyítékot vár tőlem, hogy beszéltem magával, és segíteni akarok.

— Jó, adok egypár sort — mondta. — Margit nővér jól ismeri a kézírásomat...

Most bejöttél a csőbe! Akármit írsz is, letagadhatatlan lesz négyszemközti őszinteségi rohamod. Jaj, csak halat ebédeljenek a főnökök! — szurkoltam izgatottan, a veríték is kivert.

— Remek! Gyorsan! — lelkesedtem az ötletért.

— Tessék írni, lehetőleg úgy, hogy nekem minél kevesebbet kelljen szóbelileg elmondanom. Közben hallgatódzom az ajtónál, s amint lépteket hallok, azonnal jelzek.

Ha nem is egészen pontosan, de értelemszerűen most már az történt, amire parancsot kaptam. Az őrizetes írt, én meg vigyáztam rá. Hogy a közben eltelt kb. 45 perc alatt mi folyt, azt majd valahogy beadom a feletteseimnek. Egyelőre azért izgultam, hogy 15—20 percig még ebédeljenek. A tanárt nem zavartam, hagytam írni. Kis időre nekem is szükségem volt, hogy végiggondoljam, megfogalmazzam jelentenivalómat.

Természetesen a véletleneknek és csodáknak reális alapjuk van. Amikor beléptem az őrizeteshez, nem a fegyelmezetlenség ördöge szállt meg. Tájékozott voltam valamiről, amit vezetőim nem ismer-

tek, aminek esetleges jelentőségét csak akkor értettem meg, amikor megláttam a paptanárt. Az ösztönöm ragadott el, és — szerencsére — nem hiába!

Azt a bizonyos vasárnapi ügyeletet egy olyan barátommal töltöttem el, akivel mint nyomozó sosem dolgoztam együtt. Ő a fiatalkorúak bűncselekményeivel foglalkozott. (Innen az értesülés a fegyverrejtegető gyerekről.) Én viszont a régi világ reakciós vezetőinek ellenőrzésében vettem részt. A két munkaterület egymástól nagyon elhatárolódott, s a konspiráció szigorú szabálya szerint bizalmas ügyeinket nem meséltük el. Amikor fegyverszerzési akciónk kirobbantotta a röpcédulázó diákok ügyét, a vizsgálatot az ő alosztálya kezdte meg. A fejleményekről jóformán semmit sem tudtam. A vizsgálatba közvetlen főnököm is bekapcsolódott, mivel egy tekintélyes pap is őrizetbe került. Hogy ez a pap kicsoda, én csak akkor tudtam meg, amikor beültettek hozzá, és a lelkemre kötötték: Oloffson Placiddal nem szabad beszélgetni!

Pedig én ezt a paptanárt, ha nem is személyesen, de igen jól ismertem már hónapok óta. Dehogy voltam a tanítványa! Pesti proligyerek a tájékára sem kerülhetett az úrifiúk rangos bencés gimnáziumának. Felderítő nyomozómunkám során hallottam róla sok érdekeset.

Margit nővér, teljes nevén: zadjeli és nádasi Slachta Margit, a Szociális Misszió Társulat alapítója és főnővére, a magyarországi Keresztény Nőmozgalom vezetője. Különben ő volt az első nemzetgyűlési képviselőnő 1920-ban, és a felszabadulás után is parlamenti mandátumot szerzett.

Mit is mondjak ennek a szikár, öreg nőnek a politikai beállítottságáról? Az a tény, hogy 1920-ban, a legvéresebb fehérterror idején képviselő lehetett, már önmagában is elárulja kilétét; különben mifélé mozgalom az, amelyik elvileg nem tett különbséget a nők között, gyakorlatilag azonban jelentős részüket kizárta soraiból. Ő szerkesztette az

Úriasszonyok Lapját. Társulata, pártja és nőmozgalma a magyar arisztokrácia és burzsoázia jól álcázott osztályszervezeteinek tekintendők. Ravaszul, hogy úgy mondjam: „jóságosan" politizált. A szent magántulajdon jegyében hirdette: „adakozzanak a gazdagok!" Zavartalanul zsákmányolják ki a népet, de a nagy ünnepen tegyenek alamizsnát a szegények számára a „Mindenki karácsonyfája" alá.

A felszabadulás után ez a szent életű, jóságos szociális nővér cselszövő fúriává változott. Nyíltan támadta a két munkáspártot, sőt a koalíció ellen is hevesen lázított. Aktívan támogatta az olyan reakciós politikusok szervezetét, mint Barankovics, Pfeiffer, Sulyok. Nem kis szerepe volt abban, hogy a kisgazdák jobbszárnya fokozatosan erősödött, s a demokratikus fejlődés ellen fordult. De mindez még hagyján!

Igazi veszélyességét abban láttuk — teljes joggal —, hogy a nők vallásosságával visszaélve, lányok és asszonyok tömegét heccelte a rendszer ellen. Őket rémisztgette, hogy a kommunisták bezárják a templomokat, az anyáktól elveszik a gyerekeket stb. Ez a Horthy-világban negyedszázadon át jól bevált propagandamaszlag alig egy esztendővel a felszabadulás után még sokakra hatással volt. De tudtunk arról is, hogy titkos összejöveteleken még vadabbul bujtogat.

Hát ennyi minden indokolta, hogy odafigyeljünk Margit nővérre.

Az egyik napilapban 1946 januárban érdekes hirdetés ötlött a szemembe. A Slachta-nővérek varrónőképző ingyenes tanfolyamra invitálták szakma nélküli fiatal lányokat.

A dolog önmagát kínálta.

Azonnal szemrevételeztem a környezetemben dolgozó lányokat. A palócos beszédű, szőke hajú, mindig mosolygó Ilonkát választottam. (Ma már bevallhatom, tetszett nekem, csak hát foglalt volt, egy százados udvarolt neki, amellett én szóba sem jöhettem.)

— Picur — mondtam a 18 év körüli kislánynak —, te olyan lassan gépelsz, hogy jobb, ha varrónőnek mész.

Picurt nem kellett agitálni, hogy jelentkezzék a meghirdetett tanfolyamra. Az izgalmasnak ígérkező feladat megtetszett neki. Különben is, ki ne vágyott volna gépírás helyett olyan munkára, ami már félig-meddig nyomozásnak számított? Picur talpraesettsége, falusias természetessége, kicsattanó fiatalsága eleve sikerrel kecsegtetett.

Fel is vették. A tanfolyamon már csak azért is könnyen haladt, mert varrni valóban tudott. Illedelmes viselkedését, buzgó vallásosságát hamar észrevették és méltányolták. Jól sejtettem: a tanfolyamon valójában „káderezés" folyt, a megbízhatóbb lányokat nővéreknek szemelték ki, s fokozatosan beszervezték őket. Picur az elsők közé került, sőt a harmadik héten Slachta Margit már személyesen foglalkozott vele. Ezzel el is kezdődött a karrierje. Amikor elmondta, hogy ha nem is versenyzői szinten, de tud gépelni, s csak azért tanul varrni, mert a gépírást rosszul fizetik, Margit nővér azonnal abbahagyatta a tanfolyamot, és gépírónőként alkalmazta. Ettől kezdve naponta sűrűn akadt dolga Margit nővérrel, aki rövid néhány hét alatt úgy megkedvelte, hogy személyi titkárává nevezte ki. Az ügyes kislány csakhamar a főnöknő bizalmasává vált. Szem- és fültanúja lett minden fontos és titkos politikai tárgyalásnak, tervezésnek, akciónak.

Naponta egyszer, olykor többször is találkoznom kellett Picurral, hogy meghallgassam friss híreit.

Randevúinkat szigorúan titkoltuk, a legkisebb gyanú is végzetessé válhatott volna. A kezdeti néhány alkalomtól eltekintve utcán nem is találkoztunk. Szerencsére anyám barátnőjének trafikja volt a közelben, s az idős néni kis pénzért meg-

engedte, hogy nála találkozzunk. Picurnak még így is ügyeskednie kellett, nehogy a nővéreknek gyanús legyen rendszeres eltávozása. Sikerült azonban elhitetnie, hogy a beteg trafikos néninek áruátvételben, könyvelésben segédkezik.

Június elején, amikor a röpcédulázó társaság őrizetbe került, Picur már négy hónapja nap mint nap szállította jelentéseit. Tetemes anyag halmozódott fel részben az én fejemben, részben egy vaskos dossziéban. Közöttük jó néhány Margit nővér egyik rendszeres látogatójáról, Oloffson Placid tanárról számolt be.

Innen tudtam tehát Margit nővérről és arról, hogy a paptanár a politikai tanácsadó szerepét tölti be a nő mellett. Amikor megtudtam, hogy kire kell vigyáznom, világossá vált előttem: Oloffson Placid nemcsak diákvezér, hanem a nagy politikához is köze van, ami nyilván fontosabb kihallgatási téma, mint a röpcédulázás. És persze még sok részadat is rendelkezésemre állt, ezért merészkedtem a tilalom ellenére szót váltani az őrizetessel.

Hogy a tanítványának mondtam magam, csak pillanatnyi ötletből eredt. Valahogy el akartam kezdeni a beszélgetést. Illetve azt sem a véletlen sugallta, hogy Margit nővért ismerősömnek neveztem. Tudtam Slachta Margit és Oloffson Placid szexuális viszonyáról. No de ne csodálkozzunk! A Thököly úti székház nem volt igazi apácazárda! (Arra máig sem jöttem rá, milyen egyéni „varázsa" volt az öreg főnöknőnek, hogy a nálánál legalább 25 évvel fiatalabb tanárból szerelmes kamaszt csinált.) A paptanár őszinteségi rohamának titka az, hogy Margit nővérre hivatkozva „szíven találtam". Neki akart mindenáron üzenni, vele akarta tudatni „hőstettét", előtte akarta fitogtatni „mártíromságát". És tőle remélt feloldozást.

Az őrizetes talán 20 percig zavartalanul írhatott, és éppen akkorra fejezte be levelét, amikor az érkezők zaját meghallottam. Kicsire összehajtogatta a négyoldalnyi sűrűn teleírt papírt. Amikor átadta, megölelt. Hálásan köszönte testvéri segítségemet, és áldását adta, hogy baj nélkül továbbíthassam.

Beleolvasni már nem volt időm, de nagyon reméltem, hogy az elmondottaknál is őszintébben vallott Margit nővérnek. Zsebemben lapult hát a perdöntő bizonyíték. Ügyelnem kellett, hogy belső örömömet meg ne lássa az arcomon.

— Még volna valami nagyon fontos. Tegye lehetővé, hogy néhány percig négyszemközt maradjunk.

— Megpróbálom — válaszoltam, miközben lenyomódott a kilincs. Gyorsan lefogtam, és csak résnyire engedtem kinyílni az ajtót. Parancsnokom csodálkozva meredt rám. Suttogva, de azért úgy, hogy az őrizetes is hallja, jelentettem:

— Őrnagy elvtárs, az őrizetes rosszul érzi magát. Szédül és légzési zavarai vannak. Tessék azonnal telefonálni az ügyeletes orvosnak . . .

Oloffson rögtön kapcsolt. Leült és fogta a fejét, mímelte a rosszullétet. S bár beszéd közben szüntelenül kacsintgattam, a főnök nem értett meg. Az ajtórésen kidugott kezemmel is integettem, hogy rendkívüli dolog történt, ne jöjjön be. Tekintetéből kiolvastam: azt hiszi, megzavarodtam.

Mégis ment telefonálni, s nekem sikerült időt nyernem. A tanár újabb papírt nyomott a kezembe.

— Helyszínrajz — közölte. — Az oroszt elásták a fiúk . . . ha a vallatáskor valamelyikük beszél esetleg róla . . . végünk van! Valamelyik éjszaka máshová kellene elásni . . .

— Lehetetlen — vágtam rá. — Nem merem! Nem kívánhatja — játszottam a gyávát.

— Akkor adja oda Margit nővérnek!

— Ne tetézzük a bajt!

— Adja oda! A többivel ne törődjön. Aztán gyorsan felejtsen el mindent.

Csak bólintottam. Ismét lépéseket hallottam. Intettem, üljön vissza az asztalhoz. Az orvossal az

élen vagy öten jöttek be. Én pedig észrevétlenül kiosontam, de a zakójánál fogva magam után húztam parancsnokomat.

Nem magyarázkodtam, elébe tettem a levelet. Együtt olvastuk. Nem csalódtam. Oloffson Placid Margit nővér bocsánatát kérve kitárta lelkét, és beismerte bűncselekményeit. Vártam a hatást, s nem utolsósorban a dicséretet. Ehelyett az öreg úgy felbődült, mint a megvadult bika:

— Őrült!

Nem értettem, az őrizetesre gondol-e vagy rám.

— Mit csinált? Megverte? Hazugságra kényszerítette? Beszéljen már!

A kínos perceket utólag sincs kedvem felidézni. Megpróbáltam elmondani, valójában milyen csekélységgel sértettem meg a fegyelmet, és milyen véletlenen vagy szerencsén múlt az őrizetes „kiborulása", de hiábavalónak bizonyult valamennyi érvem. A tény az, hogy egyetlen szavamat sem hitte el. Csak akkor nyugodott meg, amikor az orvos jelentette, hogy páciensének semmi baja, vérnyomása, pulzusa rendben van, legfeljebb a helyzetével járó izgalmak okozták múló rosszullétét.

De még sokáig kételkedett.

Összeült a „fejesek tanácsa", és előttük számoltam be arról a 60 percről, amit az őrizetessel töltöttem. Hittek is, nem is. Örültek és aggódtak egyszerre. Végül úgy döntöttek, hogy a helyszínrajz alapján ellenőrzik a vallomást. Ha ott az áldozat, minden rendben. Addig szigorúan titokban kellett tartani a történteket, s a tanárral sem szabad éreztetni semmit. U. Miklós és D. László azonnali kihallgatását is elrendelték. Az idő jócskán elhúzódott, a helyszínelés éjszakára maradt. Én is részt vehettem benne.

A levélből is kiderült a gyilkosság pontos helye, de a rajz még precízebb volt. A budaőrsi repülőtérről Pest felé jövet, a Kamaraerdőnél egy kis viadukt mellett öt pisztolylövéssel terítették le a gyanútlan katonát, majd egészen közelről még fejbe lőtték. A viadukt mellett jobbra egy bombatölcsérbe lökték. Köveket, földet dobáltak rá, végül úgy-ahogy elplanírozták a talajt.

Holdfényes éjszakán harmadmagammal ástam a rajz szerinti ponton, és félelmetes látványként előbb egy csizmás lábfej, majd a test bukkant elő. Az áldozat rangjelzéséből megállapítottuk: 25 év körüli repülős őrmesterrel végeztek a gyilkosok.

Az események ezután gyorsan peregtek. Az egyetemisták beismerték gaztettüket, és Oloffson Placid sem védekezhetett a bizonyítékok ellen.

Elismerte: ő volt a felbújtó. Előre „feloldozást" adott a két gyilkosnak. Jelen volt a gyilkosságnál. Segédkezett az áldozat eltüntetésében. Újabb szervezkedésre biztatott. Tettüket jeladásnak szánta.

Ez történt tehát alig egy esztendővel a háború után, békében, a fasizmus igájából felszabadult Magyarországon, jeladásként.

Elképesztő! Szavakat sem találni rá! Így éreztük akkor valamennyien, akik ott álltunk a szörnyű sírgödör előtt. Bevallom: szégyelltük magunkat.

És sajnos, a jeladásnak volt is foganatja.

Az illegális szervezkedők ezután rövid időre felbátorodtak: számos szovjet katona, munkáspárti vezető és rendőr életét oltották ki.

A napilapok pl. 1946 júliusában erről írtak: „Hétfő délután — négy óra után néhány perccel — a főváros szívében megdöbbentő merényletsorozat történt orosz katonák ellen, melynek során két szovjet tiszt és egy magyar nő meghalt, négy szovjet katona és egy magyar férfi súlyosan megsebesült. A Főkapitányság politikai rendészeti osztályának azonnal jelentették, hogy a Teréz körútnak az Oktogon tér és az Edison kávéház közötti szakaszán ismeretlen egyének ismeretlen helyről halálos és életveszélyes lövéssorozatokat adtak le a békésen sétáló szovjet katonákra, melyek a járókelőket is eltalálták. A politikai rendőrség az idő-

közben helyszínre érkező szovjet katonákkal karöltve megkezdte a nyomozást. Lezárták az egész útvonalat és a nyomozó egységek átfésülték a közvetlen környéket. Számba vették az egyes házakban tartózkodó gyanús idegeneket. A nyomozás rövid idő alatt eredményes volt, mert a Teréz körút 15. sz. ház félig rombadőlt padlásán a nyomozók megtalálták a tettes vagy a tettesek egyikének hulláját. A holttest szénné égett, üszkösödő ruhadarabok már alig takarták, kezében puskát szorongatott. A fején levő sebből arra következtettek, hogy lezuhant a romtetőről a padlásra, és fejét beverte a vastraverzbe. Kétségtelènül megállapították, hogy a kezében levő puskából adtak le több lövést. Ezenkívül mellette igen sok töltényt is találtak. A holttest 18—19 év körüli fiatalemberé... A gyilkos merénylet pontos körülményeinek tisztázására a politikai rendőrség az ügy hátterét igyekszik tisztázni: vajon hogyan került a fiatalember fegyverével a padlásra, mi is történt ott valójában, hogyan halt meg, és ki gyújtotta fel hulláját?"

Mi, politikai nyomozók, erőnk teljes latbavetésével dolgoztunk és harcoltunk a banditizmus ellen, de persze hónapokba tellett, mire sarokba szorítottuk a rendszer legádázabb ellenségeit. Addig azonban az 1946-os esztendő sok áldozatot követelt. Csak amikor már egymást követték a leleplezések, s a szervezkedők, a gyilkosok felett szigorúan ítélt a nép, csak azután szűnt meg a fasiszták és reakciósok ellenforradalmi támadása.

Utószónak talán annyit: Oloffson Placid és a két egyetemista súlyos büntetést kapott. A többiek — fiatalkorúak — megbocsátó elbánásban részesültek. (A gyilkosságról nem tudtak.) Margit nővér ebben az ügyben nem volt benne, de még jó ideig sok borsot tört a demokrácia orra alá, aztán amint a néphatalom megerősödött, jobbnak látta odébbállni. Nyugatra emigrált. (Ott is halt meg nemrég.)

Picur persze nem maradt a nővéreknél. Fiatal volt és jóeszű. Tanult. Jelenleg mérnöknő. Én megmaradtam rendőrnek. Barátom, akinek fegyverszerzése elindította az ügyet, néhány év múlva leszerelt, jelenleg újságíró. Parancsnokom, akivel később nagyon jó barátok lettünk, már nyugdíjas.

A történet bevezetését életrajzommal kezdtem, rövid korrajzzal folytattam, s csak azután meséltem el a gyilkos röpcédulások ügyét. Amit mondtam, bizonyítékokkal támasztottam alá. Rendőri pályafutásom során ugyanis megtanultam: csak azt higygyem el, ami bizonyítva van.

Íme, még egy dokumentumot csatolok az elmondott történethez. Idézet a korabeli sajtóból: „Az utóbbi időben sok fasiszta szervezkedés derült ki. E szervezkedések közös vonása, hogy vezetői között nagy számmal szerepeltek egyházi személyek... Most újabb — motívumaiban és jellegében az előzőkhöz hasonló —, de már gyilkos banda leleplezését és ártalmatlanná tételét könyvelheti el a politikai rendészet... Oloffson Placid bencés tanár demokráciagyűlöletre, szovjetellenességre nevelte a keze alatt levő ifjakat. Sikerült is diákokat, cserkészeket és egyetemi hallgatókat bevonnia az általa szervezett aknamunkába... Oloffson »tisztelendő úr« többször kijelentette, hogy oroszt ölni hazafias cselekedet, csak, sajnos, kissé lassú módszer... A fasiszta banda nagy mennyiségű fegyvert szerzett. Elhatározták, hogy végrehajtják az első gyilkosságot a Kamaraerdőben. Ketten, U. Miklós és D. László, este kilenckor egy orosz őrmestert követtek, majd U. Miklós előkapta revolverét, és öt golyót küldött a katona hátába... A halottat kirabolták és elásták... A két gyilkos és felbújtójuk június 12-én a kamaraerdei helyszíni szemlén lejátszotta a merényletet... A helyszíni szemle után a gyilkosokat visszavitték az Andrássy út 60-ba, ahol tovább folytatódnak a kihallgatások...".

„Ha lépek egyet mit lép az ellenfél?"

Ismét rövid helyzetképpel vezetem be a következő történetet. Bár a közbiztonság folyamatosan javult, a vagyoni és személyi biztonság 1946/47-ben még sok kívánnivalót hagyott maga után.

Az ország, amelynek minden zugán keresztülvonult a háború, az elrejtett, illetve elhagyott fegyverek arzenáljává vált. A fővárosban a romok közé kiszabadult gyerekek valódi puskákkal, pisztolyokkal, kézigránátokkal játszottak rabló-pandúrt. Jobb nem megkérdezni az illetékes tűzszerészeket, hány gyerekbalesetet tartanak nyilván. (Még mostanában is olvashatunk egy-egy szomorú hírt véletlenül előkerült háborús akna robbanásáról.)

Elképzelhető, hogy egy pozdorjává vert és eszelősen menekülő hadsereg mit hagyott maga után.

Nos, mindezt azért említem, mert túl a gyerekeken, bárki, bármilyen fegyvereket szerezhetett. Jó az, ha van — gondolták sokan, és szereztek is maguknak, anélkül, hogy ellenséges vagy bűnözési szándék vezette volna őket. Mások viszont alantas céllal tették ugyanezt, és a fegyveres útonállás, illetve a bűnözés új műfaja: a vetkőztetés tömegessé vált. Más dolog a politikai megfontolásból gyűjtött fegyverek esete. Akik a rendszer megdöntését tervezték és különböző illegális szervezkedéseket hoztak létre, azoknak fegyverekre volt szükségük. Könnyen hozzájutottak, csak ügyesen el kellett rejteniük.

Túlzás nélkül mondom, szinte annyian viseltek

akkoriban fegyvert, mint valamikor a rablóromantika hazájában: Texasban.

Még az olyan régi vagány is, mint a sokszorosan büntetett Sterbinszky István betörő, aki nem hogy pisztolyt, de kést vagy boxert sem hordott magánál, nehogy „vérrel piszkítsa a kezét", zsebre vágott a felszabadulás után egy utcán talált pisztolyt. S ez lett a veszte.

Sajnos, nemcsak neki!

Valamelyik megsértődött barátnője besúgta, hogy egy tolókocsi lopott holmit visz Peterdi utcai lakására. Kovács Andor nyomozó azonnal beállított a rendőrség által jól ismert betörőhöz, aki váratlanul pisztolyt rántott, s rálőtt.

Kovács nyomozót tüdőlövés érte, és hiába követtek el az orvosok mindent, rövid idő múlva belehalt sérülésébe.

Nagyszabású razziák következtek. Az alvilág valamennyi ismert helyét átfésülte a rendőrség, míg végül az egyik hajnalon a Városligetben a Nürnberg utca felől jövet egyszerre hárman is felismerték a lopakodó Sterbinszkyt.

Futásnak eredt.

Hosszas üldözés után sikerült beérni. Ekkor már egy szovjet kiskatona is segítette a három nyomozót. A menekülő gyilkos azonban fedezékhez ért, s onnan tüzet nyitott. A kiskatona súlyosan megsebesült. A tűzpárbaj folyt tovább, közben a három nyomozó mindjobban megközelítette a banditát.

Sterbinszkyt több lövés érte.

Mindezt a korabeli újságok is megírták, én csak azért idéztem fel, hogy bizonyítsam, milyen állapotok jellemezték a felszabadulás utáni első esztendőket. Havonta 20—30 rablógyilkosság fordult elő. A korábban fegyvertelenül „dolgozó" bűnözők egy része — Sterbinszkyhez hasonlóan — lövöldöző banditává változott át.

Hasonló történetet mesél el Sz. Mihály rendőr-

ezredes, nem önmagáról, hanem egyik legjobb barátjáról.

Mi, a jelenlegi rendőri állomány 45 éven felüli „öregjei" mindig szívesen emlékezünk az ún. hőskorszakra. Nem tagadom, szerepet játszik ebben az is, hogy akkor csak úgy tombolt bennünk a fiatalság, a lelkesedés, a világmegváltás akarata, de gondolom, ez mit sem von le abból a történelmi tényből, hogy a felszabadulás utáni évek népünk életében valóban sorsfordulót jelentettek.

Apáink szinte kifogyhatatlanok voltak a Tanácsköztársaság történeteiből. Szerettem hallgatni őket. Tetszettek bátor tetteik. Gyerekfejjel és ifjan magam is vágytam hasonló harcos, romantikus életre. S hogy korosztályomnak több is jutott belőle a kelleténél, annak a történelem az oka. A közel hat év háború, aztán legalább három év romeltakarítás (a lelkekben is!) — bizony annyi izgalommal és fáradsággal járt, hogy idegeink és izmaink egész életre megsínylették.

Most aztán bőven van mit mesélnünk — saját gyerekeinknek. Ahogy megfigyeltem, olykor már elegük is van belőle. Ilyenkor egy kicsit sajnálom őket. A forradalmi romantikából jóformán semmi sem jutott nekik. Beleszülettek a félig-meddig készbe, nyugodtan élhetnek, tanulhatnak, dolgozhatnak. Persze tengernyi gond és tennivaló maradt a számukra is — legyen az lakásprobléma, hivatásválasztás, új erkölcs vagy atomveszély, és még hosszan sorolhatnám, de egyik sem igényel olyanfajta harcot, ami a 16—26 évesek korukkal járó forrófejűségét kielégítené.

Jobb a nyugalom, és örülök is, hogy kevésbé kell féltenem gyerekeimet, mint szüleimnek kellett engem. Emberibb életforma a maiaké, mint a mienk volt, legfeljebb a fasiszta és alvilági banditákkal vívott tűzharc helyett a kriminalisztika tudományával parancsolnak megálljt a bűnözőknek.

Jobb élni, mint hősi halottnak lenni, bármily kegyelettel tiszteli is a társadalom azokat a fiait, akik életüket áldozták a népért. Úgy érzem, nekem szabad ezt mondanom. Egy tűzharcban oly súlyosan sebesültem, hogy életben maradásom klinikai csodának számított. Ahogy mondani szokták: a halál torkából jöttem vissza.

Most pedig következzék a valóságmese a hőskorból, mélységes tisztelettel emlékezve annak egyik hősi halottjára: Kramer Pál rendőrszázadosra.

1945 januárjában Pesten már megkezdték a nyilasok összeszedését, de Budán még ők és náci gazdáik voltak az urak. Míg Pesten kenyeret — ahogy akkor mondtuk: klebát — kaptunk a Vörös Hadsereg katonáitól, addig a Duna túlsó partján házról házra folyt a harc. Amikor Pesten már gyermekeink jövőjére gondoltunk, Budán még javában razziáztak a nyilasok a Nemzetközi Vöröskereszt rózsadombi gyermekotthonában.

Háia a félelmet nem ismerő és minden helyzetben találékony portásnak — a kicsinyek drága Pali bácsijának —, az otthonbeli 80 üldözött gyerek megmenekült.

Pali bácsi azonos felejthetetlen bajtársammal: Kramer Pál rendőrszázadossal.

Ismeretségünk és barátságunk 1945 februárjának első napjaiban kezdődött. A Tárogató úton alakuló budai rendőrség egyik romos, törött ablakú, dermesztően hideg szobájában találkoztunk. Ötödmagammal vacogtam és topogtam már vagy negyedórája, míg végre belépett egy géppisztolyos, bőrkabátos, parancsnok formájú férfi.

— Kik vagytok? — csattant ránk köszönés nélkül.

Hallgattunk. Mindegyikünk a másikra várt. Amikor már zavaró volt a csend, a legdidergőbb, a ballonkabátos szólalt meg

— Kramer Pál vagyok.
— Melyik párt küldött?
— Egyik sem.
— Hát akkor? — csodálkozott a parancsnok, teljes joggal. Csak nagyon szigorúan ellenőrzött emberek jöhettek számításba. Nekem például pecsétes ajánlatom volt a kommunista párt kerületi titkárától. Érthető, miért rökönyödött meg és vált gúnyossá.
— Csak úgy az utcáról?... Vagy tréfálsz, vagy küldött valaki. Ki?
— A gyerekek.
Erre úgy hunyta be a szemét a marcona bőrkabátos, mint aki magában számol ötig, tízig, nehogy elragadtassa magát. Közben viharvert partizánkucsmáját a feje búbjára tolta. Kramer gyorsan hozzátette:
— A lelkiismeretem!
Mintha varázsszót mondott volna, úgy kicserélődött a parancsnok. Valamit megérzett. Nem is a szóból, a hangsúlyból. Azonnal kezet nyújtott.
— Hatodik napja nem aludtam — mentegetődzött —, de azt hiszem, az elvtárs kutyábbul van, mint én... K. Sándor vagyok — mutatkozott be, s az iménti szigorú arc kisimult.
— Dása! Forró teát! Cukrot!... Sokat! — kiáltotta oroszul. Aztán velem és a többiekkel kezelt, majd Kramert megölelve leültette.
— Beszélj, elvtárs! Hogy élted át? Mennyit szenvedtél?
A jelenet alig lehetett több egypercesnél, és 23 évvel ezelőtt történt, de kitörölhetetlenül él az emlékezetemben.
A forró tea mellett azután órákig beszélgettünk. Mindannyian elmondtuk az életrajzunkat. Itt tudtam meg, hogy Kramer papírgyári szervezett munkás volt, s mint katonaszökevény közel két évig bujkált hamis iratokkal. Gyakran költözködött és változtatott munkahelyet. A legkeservesebben az utolsó időket töltötte. Akkor már feleségéről és hatéves kisfiáról is gondoskodnia kellett. Véletlen révén került a Vöröskereszt gyermekotthonába. Portás, fűtő, élelmiszerbevásárló, szerelő lett egy személyben. Lakást és ellátást kapott családjával együtt. Ezt kivételes szerencséjének tartotta.
A véletlen hatunkat hozott össze, de valójában csak két rendkívüli ember találkozott egymással: Kramer Pál és K. Sándor. Az egyik a gyűrűbe zárt fasiszták között harcolt a szabadságért, a másik — mint partizán — ejtőernyővel érkezett magyar földre, hogy szabadságot hozzon.
A forró teához Dása — a parancsnok orosz származású felesége — vodkát is adott, hamar felmelegedtünk. Megkaptuk beosztásunkat és fegyvereinket. Ez annál könnyebb volt, mert akkor még csak egyetlen beosztás létezett: mindenki a fasiszták felkutatásával foglalkozott. Jóval később szerveződtek az olyan részlegek, mint őrszolgálat, bűnügyi osztály stb.
Nemrég, 1965-ben már felkeresett egy újságíró, aki a rendőrség megalakulásának 20. évfordulója alkalmából cikket készült írni, s aziránt érdeklődött, milyen ember volt Kramer Pál.
— Derék! — válaszoltam önkéntelenül röviden.
És most is csak ezzel tudom kezdeni. Pali olyan feltűnés nélkül élt és dolgozott, hogy méltatlan volna hozzá bármilyen hangzatos jelző. Amíg közöttünk lehetett, egyéniségét szerénysége jellemezte. Örökösen segített, méghozzá észrevétlenül. Őszintén bevallva: akkor tudtuk meg, ki volt, amikor a halál elvette tőlünk.
1945/46 bonyolult időszak volt, s a rendőri munkában járatlan új emberek tengernyi nehézséget küzdöttek le. Hogy ez sikerült, elsősorban az olyanoknak köszönhetjük, mint Kramer Pál.
Hajrá, gyerünk neki! — vallottuk akkoriban sokan. Ő inkább sakkozott: „ha lépek egyet, mit lép az ellenfél?" — tette fel a kérdést önmagának, s

megpróbálta kiszámítani a győzelmet jelentő válaszlépést. Bármilyen feladat elé került, higgadtan és előrelátóan átgondolt minden lehetséget, hogy a legcélszerűbb megoldást választhassa.

Az esze aranyat ért! Okos kombinációi sok dicsőséget szereztek a budai nyomozócsoportnak.

És a derék ember, aki nemcsak jellemében, hanem megjelenésében is derék volt — magas, erős, egészséges, vidám —, hamarosan a II. kerületi rendőrkapitányság bűnügyi osztályának vezetője lett.

A háború következményeként a bűnözési hullám roppant méreteket öltött általában is, de a betöréses lopások bűntette egész különösen megugrott. Egyetlen kerületi kapitányságra napi 40—80 feljelentés érkezett. A szükség követelte, hogy valamiféle szelektálással biztosítsuk a hatékonyabb leleplezést. A Főkapitányság gyakran összehívta a kerületi bűnügyi vezetőket, hogy együtt elemezzék az eseteket, s egybehangolják az intézkedéseket. Megkezdődött az azonos fajták, azonos bűnözési módszerek, az egyazon tettesre, illetve tettesekre utaló áruló jelek csoportosítása.

Kramer egyike volt azoknak a gondolkodó típusú embereknek, akik már a kezdet kezdetén a logikát, a következtetések tudományát tartották a legfontosabb nyomozói erénynek. Nem véletlen, hogy kerületében megkülönböztetett gonddal kezdte felkutatni és figyeltetni az ún. orgazdákat. Abból a helyes elvből indult ki, hogy a rengeteg lopott holmit valakik felvásárolják. Ha ezek szigorú ellenőrzés alá kerülnek, sorra-másra elkaphatók a szajrét árusító betörők.

1946 nyarától Kramer főhadnagy már térképpel jelölte az általa ismert II. kerületi orgazdákat és zugértékesítő-helyeket.

A türelmes, tervszerű és szorgalmas munka gyümölcsözőnek bizonyult. Bár a kerületben — lévén

igen sok magányos ház és viszonylag módos lakó — rengeteg betöréses lopás fordult elő, mégis élen jártunk az elfogott bűnözők számával.

Örömünkbe csak egyetlen csepp üröm vegyült, de az annál bosszantóbb volt.

Már a nyár közepén felfigyeltünk egy betöréssorozatra, amely jelentékeny károkat okozott a kerület lakóinak. A betörések helyének és időpontjának megválasztásából, az eltulajdonított tárgyak azonosságából és a behatolási módszerek — álkulcs használata, ún. riglihúzás és testi erővel történő ajtóbefeszítés — ismétlődéséből biztosra vettük: jól képzett bandával állunk szemben.

Palit nagyon bántotta ez az ügy. Sok mindent megpróbált. Emlékszem, 1946 augusztusára csapdát állított. Valamennyi napilapban hirdetést adott fel, hogy X. Y. rózsadombi főorvos családjával együtt egész hónapra Siófokra költözik, s ezért rendelése szünetel. Nagyon remélte, hogy az üresen hagyott otthonok kifosztására specializálódott banda beugrik a tálcán kínált alkalomnak. De nem volt szerencsénk. Hiába költözött egy nyomozó és egy civilruhás rendőr a csapdalakásba, kárba veszett a harminc értékes munkanap. A két bajtársnak ez felért egy nyári szabadsággal, de Palit nagyon megviselte. Neki lelkiismeretfurdalást okozott.

1945/46 tele sem hozott eredményt, pedig tucatnyi razziával fésültük át a kerületet. A Ganz Villany mögötti „dzsumbujt" éppúgy átkutattuk, mint a legúribb villanegyedet. Találtunk pince mélyén lapuló, hónaljban tetovált SS-t; templomfosztogató diákot; ószerest, aki a romos házakban őrizetlenül hagyott holmikat „gyűjtögette"; méltóságos asszonyt, aki amerikai cigarettával, román ablaküveggel, orosz gyógyszerrel, bécsi tűzkővel feketézett. És még sok mindenki másba is belebotlottunk.

Számomra a legérdekesebb eset az a Krisztus-

frizurás „festőművész" volt, aki manzárd-műtermét rulettklubbá alakította át.

Pali erényeinek egyike, hogy az ún. kis ügyeket is fontosaknak tartotta. Amikor szakadatlan szolgálattal sem győztük a rengeteg tennivalót, többségünk félrerakta az apróságokat, hogy időnket jelentős munkára fordíthassuk. Pali érvelt és agitált, parancsolt és személyes példát mutatott, de nem tűrte az akták tologatását, a kisembereket sértő kislópások halogatását.

Ilyenkor a jó barátot sem kímélte.

Napok óta hevert nálam egy bejelentés, miszerint Sz. I.-né Margit körúti özvegyasszony padlásrészéből eltűnt a ládájában őrzött herendi étkészlete. Egyik késő este éppen napi munkám zárójelentését pötyögtettem, amikor bejött Pali, és érdeklődött, hogy eredménnyel jártam-e a néninél. Mentegetőzésemre előbb alaposan leteremtett, majd parancsot kaptam: hagyjak abba mindent, azonnal kimegyünk a helyszínre.

Zseblámpákkal felszerelve siettünk a nénihez, hogy végigkutassuk az egész padlást, hátha csak valamelyik szomszéd a szarka. Mint ilyenkor szokás, szükségünk volt két tanúra. A házfelügyelő rendelkezésre állt, a házmegbízotthoz pedig felmentünk a negyedik emeletre.

Sokáig dörömböltünk, míg végül résnyire kinyílt az ajtó, és nem kis meglepetésemre maga Krisztus meredt ránk.

Dicsértessék! — szóltam volna ijedtemben, de a rendkívüli fej mögül Karádi Katalin sejtelmesen búgta: „ez lett a vesztünk, mind a kettőnk veszte".

Pali pillanatok alatt kapcsolt.

— Pardon! — mondta fölényes udvariassággal, miközben egyetlen mozdulattal, ajtóstul arrább lökte a pálinkaszagú ál-Krisztust.

A keskeny előszoba után részeg vendégekkel teli, tágas műteremben találtuk magunkat. A Karádi-

lemez már azt nyekeregte: „fogtuk egymás kezét", úgyhogy Pali igazán poénra vágta be:

— Kezeket fel!

Tetten értük a csempész-feketéző aranyifjak javát. Részegre vedelték magukat a legdrágább külföldi italokkal. Próbára tették szerencséjüket: ki valamelyik éjszakai pillangón, ki a ruletten, de szerencséjük — miattunk — befellegzett.

A sok fáradozás 1946-ban nem járt eredménynyel, pedig egyetlen percre sem feledkeztünk meg a titokzatos és oly ügyes bandáról. Már az élcelődés céltáblái voltunk a szakmában, annyira eszelősen kerestük, hajszoltuk a betöréses lopás ismeretlen „császárait". Az új esztendőt köszöntve is az járt az eszünkben, hogyan jöhetnénk a nyomukra. Hónapok teltek el, de azonkívül, hogy már 23 olyan betörést tartottunk nyilván, amelyeket bizonyos, hogy azonos kezek követtek el, semmivel sem jutottunk előbbre.

Július elején végre valami remény ébredt.

Egy régebbi panaszos, akinek a lakását májusban álkulccsal nyitották ki, izgatottan állított be a kapitányságra, s elmondta, hogy a közelükben levő romos ház sarkánál egy fiatalember megvételre ajánlotta neki azt a rádiókészüléket, amit nemrég tőle loptak el.

Pali nyári szabadságát töltötte a Római-parton, helyette én intézkedtem, illetve rohantam a helyszínre. Még ott értem az árust. Se szó, se beszéd — egyből bilincset nyomtam rá, s már húztam is a kapitányság felé.

Bizonyára nem kis szerepe volt feldúlt állapotomnak abban, hogy az első — enyhén szólva: harsány — kérdésemre azonnal köpött a minden ízében remegő, 16 év körüli fiú. Az édesanyja adta oda neki a készüléket, hogy próbálja meg eladni. Egyebet nem tudott, és gyanús holmit sem találtam nála.

Az azonnali házkutatás mellett döntöttem, kizárva annak lehetőségét, hogy a fiú eltűnése gyanút keltsen az otthoniakban. A lakáson több vég selymet és szövetet találtunk. Ez fontos bűnjel volt, mert az általunk ismert és nyilvántartott betörések egy részét szabókisiparosok ellen követték el. Tehát biztosra vehettem: jó nyomon haladunk.

Az anya is úgy tett vallomást, mint aki teljesen gyanútlan. Mint akinek a bűncselekményhez semmi köze. Elmondta, hogy Sántha Dezső nevű rokona hozta hozzá a hat vég anyagot, és megkérte őt, hogy annyit adjon el belőle, amennyit csak tud, mert sürgősen pénzre van szüksége. Az áru eredetére vonatkozóan kijelentette: Sántha azt állította, hogy még a háború előtt vásárolta pénzének megóvása érdekében. Ezt annál inkább elhitte, mert Angelo művésznéven ismert rokona akkoriban artistaként nagyon szépen keresett. A rádiókészülék ugyancsak Sánthától származott. Azt viszont azzal adta át eladásra, hogy modernebbet akar venni.

Érzésem szerint anya és fia részéről valóban jóhiszeműség forgott fenn. Legfeljebb az eladásból szerettek volna némi hasznot húzni. Mégis őrizetbe vettem őket. Nem kockáztathattam ugyanis, hogy értesítsék a veszedelmes rokont.

Sántha Dezső Kőbányán, saját főbérletben lakott. A kihallgatott asszony megadta a pontos címét. Gépkocsival is csaknem egy órát vett igénybe az út, pedig szerettem volna minél előbb elcsípni a banda egyik tagját, mert most már biztosra vettem, hogy Sántha az általunk régóta keresett bandához tartozik.

Ám csak a hozzátartozóit találtuk otthon. Tőlük tudtuk meg, hogy Sántha és Bachmann Gusztáv nevű barátja érkezésünk előtt alig egy órával odahaza járt. Összeszedték a legszükségesebb ruhaneműket, megpakolták a magukkal hozott új bőröndöket, és sietve távoztak.

Némi huzavona után az öreg Sántha, aki való-

színűleg amúgy is torkig volt már züllött fiával, megmondta, hogy halk szóváltásból úgy értette, valami olyasmi történt a sógornője lakásán, amiért a két férfinak azonnal szöknie kell. Bécset, Ausztriát emlegették.

No, ezt megkaptam.

Míg a többiek a lakás átkutatásával foglalkoztak, én a legközelebbi rendőrőrsre vitettem magam. Értesítettem a kapitányságomat, hogy sürgősen rendeljék el Sántha Dezső és Bachmann Gusztáv országos körözését, s tegyenek meg mindent, hogy a határon ne juthassanak át.

Mire visszatértem, teherautónyi lopott holmi került elő. Perzsa- és nercbundák, író- és fényképezőgépek, rádiókészülékek és alkatrészek, kötöttáruk és dobozolt selyemharisnyák, szövetek és selymek — hogy csak a legfontosabbakat említsem. Bizonyossá vált, hogy a régóta üldözött banditák nyomára akadtunk. Annál elkeserítőbb volt, hogy megszöktek az orrunk előtt.

Szomorúan rendeltem el a kapitányságra való bevonulást. Útközben nem beszélgettünk. Titkon mindegyikünk fejében az járt, hogy mit szól ehhez majd Pali. Biztosra vettem; engem küldenek ki a Rómaira, hogy tájékoztassam.

Nem kellett kirándulnom.

Ahogy nyikorogva fékezett gépkocsink a kapitánysági kapu előtt, elhűlt bennem a vér: Pali sétált ott fel-alá.

Mindent tudott. A kapitányság vezetője kocsit küldött érte: jöjjön azonnal, és csináljon rendet az emberei között. Rosszkedvű volt, nem mondom, de ő nem tartozott a dühöngő, veszekedő vezetők típusához. És pláne, amikor meglátta az ábrázatunkat. Még ő vigasztalt.

— Fel a fejjel, fiúk! Még semmi sincs veszve.

Mentünk volna befelé, de nem engedett.

— Gyertek, megyünk a csehóba!

Megpróbáltam szabadkozni, hogy inkább elmondanám, mi a helyzet, de nem tűrt ellentmondást.

— Kapkodással semmire sem megyünk! Eszünk. Beszélünk. Gondolkozunk... Ne lógassátok az orrotokat! Úgy még sosem volt, hogy valahogy ne lett volna.

A barátságos hangtól megnyugodtunk. Valamivel vidámabban nyitottunk be az Aranykapcába.

A házias kosztjáról és pult alatti boráról nevezetes kiskocsmát a környékbeli civilek nevezték el Aranykapcának az odajáró sok egyenruhás miatt. Pali révén szoktunk ide, előbb mi bűnügyesek, később a kapitányság valamennyi beosztottja. Pali jól ismerte a kövér tulajdonosnőt, és nagyon becsülte, amiért a nehéz időkben minden igyekezetével védte és segítette az otthonbeli kicsinyeket. Paliról is gyanította, hogy aligha valódi portás, mégis beajánlotta ismerőseinek, hogy azoknál is tudjon ennivalót szerezni a gyerekeknek. Amikor pedig a néni került bajba sváb származása miatt, Pali kérés nélkül megvédte.

A sűrű tejföllel leöntött töltött káposzta megnyugtatta idegeinket, és egy pohár száraz badacsonyi a nyelvünket is megoldotta. Beszámoltunk a kudarcról.

— Tulajdonképpen nem is tehettek az egészről. Igazán gyorsan csináltatok mindent — állapította meg Pali. S mi tagadás, ez jólesett nekünk. — Ha utólag akarok okoskodni — tette hozzá —, legfeljebb az első lakáson ott maradhatott volna valaki biztosítani.

Pali végül is úgy vélte, hogy az éjszaka elég hosszú, azalatt tehetünk egyet és mást a két bandita előkerítésére.

Bent már várt ránk a bűnügyi nyilvántartó összeállítása. Kiderült, hogy Sánthára és Bachmannra régóta gyűlnek az adatok. Mindketten büntetett előéletűek. Fosztogatásért a felszabadulás előtt és

után egyaránt ültek, sőt politikai múltjuk is figyelmet érdemelt.

Sántha gimnáziumi érettségije után elektrotechnikusi szakmát tanult, közben 1941-ben artistavizsgát tett. Az artistaiskolán ismerkedett meg Bachmann-nal, akivel 1943-ban együtt dolgozott: „Két férfi egy nőt dobál" — ez volt közös produkciójuk címe. Éjszakai mulatókban léptek fel, de már akkor is bármilyen törvénybe ütköző cselekedetre készek voltak. Részeg vendégek „kizsebelésére", márka- és pengőátváltásokra, persze feketepiaci kurzuson, fosztogatásokra stb., stb.

Részben gyakori németországi szerződéseikkel, részben a magyar tábori színházban való fellépéseikkel átmeneti mentesítést szereztek a katonai bevonulás alól. Bachmann egy prágai szerepléskor mégis önként belépett az SS-be. De hamar megbánta és megszökött. Emiatt 5 évi fegyházra ítélték, ám onnan is sikerült meglépnie. A két barát 1944 őszétől Budapesten tartózkodott. Légiriadók alatt és ostromlott negyedekben fosztogattak. Jelentékeny értéket halmoztak fel Sántha lakásán. A felszabadulás után csaknem egy évig ezeknek a rablott holmiknak az eladásából éltek. 1946 tavaszán újból elkezdték a bűnözést, a már ismert betöréses lopásokat. Felbukkantak az akkoriban nyitó szórakozóhelyeken és az inflációs napokban éjszakánként 200—300 gramm aranyat, 100—200 dollárt tapsoltak el italra és nőkre. S bár munkába álltak az Arizona-mulatóban, a jól jövedelmező bűnözést nem adták fel.

A bűnügyi nyilvántartóban számos ismerősük, barátjuk szerepelt. Még az éjszaka folyamán valamennyi címet lejártuk, de sehol sem találtuk a szökésben levőket. Hajnali háromkor értem a kapitányságra. Nem mentem haza a hátralevő négy órára. Megágyaztam az íróasztalon, és remekül aludtam.

Másnap reggel az eligazításon Pali sem tudta,

hogyan tovább. Mit tehetünk még? Parancsot adott: végezzük szokásos feladatainkat. De a biztonság kedvéért óránként telefonjelentkezést rendelt el, hogy bármikor elérhessen bennünket, ha netán szüksége lenne ránk. Valamivel tizenkettő előtt hívtam. Szólni sem engedett, izgatottan közölte: a pokolból is induljak vissza, talán sikerül valami!

Pali bizalmas és biztató információt kapott egy Nóra nevű, vörös hajú, fiatal táncosnőtől, aki már korábban is hasznos szolgálatokat tett.

A lány egyébként a Móricz Zsigmond körtéri Sanghai-bárban görlösködött, s jópénzű vendégekkel kötött alkalmi ismeretségeket. Ezek egyike-másika, ha a szokottnál jobban beivott, elfecsegett bennünket érdeklő dolgokat. Nóra ilyenkor megkereste Palit, s elmondta híreit. Többnyire csempészkedésekről szóltak az információk. A lokál vendégei — az ínséges 1946-ban — főként a tisztességtelenül élők köréből kerültek ki, nem csoda hát, hogy gyakran akadt mondanivalója a jól értesült táncosnőnek.

Hálából segítette a rendőrséget.

1945 telén véletlenül és gyanútlanul belekeveredett egy elég piszkos ügybe. Még nem dolgozott sehol, 50 év körüli szeretője tartott fenn neki lakást a Fillér utcában, s gondoskodott a megélhetéséről. A férfit letartóztattuk, s bármennyire összegyűltek is ellene az adatok, a legfontosabb időpontra Nóra alibit igazolt neki. Emiatt tehetetlenné váltunk, szabadlábra kellett helyeznünk. Később azonban újból lebukott, s akkor visszamenőleg kiderült Nóra hamis tanúvallomása.

Pali megsajnálta a zokogó lányt, és bízva megjavulásában, nem indított ellene eljárást, csupán egy kis időre rendőri felügyelet alá helyezte.

Néhány hét múlva a lány elhelyezkedett a Sanghai-bárban, s persze akaratlanul is ijesztő dolgokat hallott. Azonnal jelentkezett Palinál, és mindent őszintén elmondott, nehogy újból baj érje. Ilyen önkéntes alapon nem egy bűncselekmény nyomára vezetett.

Kora délelőtt értesítette Palit, hogy sürgős közlendője volna. Aztán beszámolt az elmúlt éjszakán tapasztaltakról. Éjfél után egy artistaügynök társaságában pezsgőzött, amikor az asztalukhoz lépett Angelo. Suttogva tárgyalt a két férfi, de annyit kihallgatott, hogy Angelónak sürgősen dollárra van szüksége, forint, illetve arany ellenében. Mivel az ügynöknél pillanatnyilag nem volt valuta, másnap éjfélre újabb találkozót beszéltek meg, de nem a bárban, hanem valahol az utcán. Hogy pontosan melyikháznál, azt nem értette Nóra, s az összeget sem hallotta.

Pali tudta, hogy Angelo Sántha Dezső művészneve, az pedig hihető, hogy a disszidáláshoz dollár szükséges.

Éjfélig bőven volt tennivaló. Alaposan megnézni a körtéri terepet, hogy megfelelő figyelőállásokat jelölhessen ki. Kis létszámunkkal okosan kellett gazdálkodnia. Körülbelül hat óra állt rendelkezésre az akció megkezdéséig.

1947. július 24-én 22.30 órakor Kramer Pál rendőrnyomozó főhadnagy vezetésével, öt főből álló nyomozótiszti csoporttal indultunk a Móricz Zsigmond körtérre. Röviddel később, 23.00-kor mindenki elfoglalta előre kijelölt, elég jól rejtett figyelőhelyét.

Akkor még sem pompás közvilágítás, sem színes neonreklám nem volt a körtéren. Sőt, még jármű is csak szórványosan fordult elő. Az emberek pedig örültek, hogy a romokból éppen csak rendbeszedett otthonaikban lehetnek. Bármily stabil volt az első évfordulójához közeledő forint, csak nagyon kevesen gondolhattak éjszakai mulatozásra. A téren emeletmagasságig tornyosuló téglarakások zavarták a terep áttekintését, néhány félig-

meddig romos ház pedig nemcsak nekünk, hanem a két banditának is rejtekhelyet nyújthatott. Nehéz körülmények közé kerültünk, de Pali körültekintően osztotta szét a feladatokat.

A Sanghai-bárt minden irányból lezártuk.

Gyorsan telt az idő.

Még mielőtt az artistaügynök megjelent volna, 23.45-kor két férfialak körvonalait vettük észre, amint a Gellért Szálló irányából befordultak a körtérre.

Palival egyszerre böktük oldalba egymást. Mindketten biztosra vettük, hogy a mi „ügyfeleink" közelednek. Elárulta őket túlságosan óvatos mozgásuk. Minden beugróba behúzódtak, majd rövid tétovázás után az egyik sarokháznál egy fa mögé rejtőztek.

— Átmegyek a túloldalra — súgta Pali. — Te szakadj le; mintha nem tartoznál hozzám. Ha ők azok: füttyentek...

Vártam egy kicsit, s közben két rövidet villantottam zseblámpámmal a mintegy 100 méternyire várakozó gépkocsinknak. Ez volt az előre megbeszélt jel. A többieket nem mozdíthattam, amíg el nem dőlt: valóban a két bandita van-e a túloldalon? Azután megindultam Pali nyomában. A jobb látási szögből észrevettem, hogy az egyik alak a fa mögött ácsorog, a másik — talán két méterrel arrább — valami téglakupacon ül.

Amikor Pali eléjük került, tíz méternyire lehettem mögötte.

— Igazolják magukat! — mondta halk, de határozott hangon.

No, akkor helyben vagyunk, ezek Sánthaék — de gondolatom végéig sem értem, amikor az ülő alak felpattant. Most már felismertem benne Sánthát. Aztán ketten kétfelé futottak.

— Állj vagy lövök! — csattant Pali hangja.

— Ne! Megvan! — kiáltott vissza az egyik társunk, aki a Gellért tér felől jövet elkapta Sántha

karját, de az egyetlen ökölcsapással földre terítette bajtársunkat, s irányt változtatva futott tovább.

Mindez pillanatok alatt játszódott le, miközben már a menekülő Bachmann sarkát tapostam. Néhány méter után sikerült elkapnom a zakóját, nagy lendülettel magamhoz akartam rántani. Sajnos, azonban egyensúlyomat vesztettem, s ez elég volt neki a kiszabadulásra. Nagyot ugrott. Revolvert rántott, s már tüzelt is. Szinte azonnal viszonoztam, de szándékosan csak a lába irányába. Nem találtam el. Be tudott fordulni a Fadrusz utcába.

Megtorpantam, a fal mellé húzódtam, nem akartam utána kanyarodni céltáblának. Bachmann rohant a Lenke téren át, be a Bocskai utcába. Egy bekerítetlen telek mély gödrében próbált elrejtőzni. Vesztére. Időközben utolértek a bajtársaink, akikkel körbezártuk és kúszva megközelítettük.

Másfél méterről szólítottam fel: adja meg magát. Ebből megértette helyzete reménytelenségét. Válasza egyetlen dörrenés volt. Szíven lőtte magát.

Hogy a másik „fronton" mi történt, természetesen nem tudtam, csak annyit, hogy ott is ropogtak a fegyverek. Siettem oda, hátha szükség van rám.

Rettenetes dolog történt.

A gépkocsivezető, az egyik bajtárs és néhány előmerészkedett környékbeli a vérében fekvő Kramert igyekezett elsősegélyben részesíteni, de ijedtükben, zavarukban inkább csak ügyetlenkedtek. Bár a rémület és kétségbeesés engem is elkapott, a segíteni akarás erősebbnek bizonyult. Amilyen gyengéden csak lehetett, felemeltük és gépkocsiba fektettük az eszméletlen Kramer Pált.

A legnagyobb sebességgel hajtottunk a Péterfy Sándor utcai MABI-kórházba, de nagyon féltem. Nem kellett ahhoz szakértőnek lenni, hogy Pali állapotát kritikusnak tartsam.

Az orvosok azonnal a műtőbe vitték. Szomorúan

adtam telefonjelentést a Főkapitányság központi ügyeletének.

Félóra sem telt el, amikor megjelent dr. Münnich Ferenc elvtárs, az akkori főkapitány, hogy elsőként legyen a sebesült mellett. Kérte az orvosokat: tegyenek csodát.

Sajnos, nem történt csoda.

Kramer Pál rendőrnyomozó főhadnagy, a mi drága Palink, oly sok élet megmentője, 39 éves korában életét vesztette a rend és a tisztességes emberek életének védelmében.

Másnap a teljes rendőri állomány bevetésre került, hogy az országos körözésben már korábban kiadott személyleírás alapján felkutassa a betörő rendőrgyilkost.

A lakosság is bekapcsolódott a nyomozásba.

A napilapok beszámoltak a Móricz Zsigmond körtéren történtekről és előzményeiről, a gyilkos személyleírását és ruházatát is közölték.

Hamarosan sokan jelentkeztek jó szándékú tévedésekkel, de egy fodrász közlése rengeteget segített.

Elmondta, hogy mielőtt még az újságcikket olvasta volna, vendége volt a rendőrgyilkos. Színésznek adta ki magát, ezzel indokolta, hogy miért kéri hajának és szemöldökének világosszőkére festését.

Azonnal újabb újsághír jelent meg a személyleírás kiegészítésével. És a harmadik napon egy fiatalasszony Óbudán felismerni vélte a világosszőke vagy még inkább sárga hajú rendőrgyilkost. Az éber asszonyka, becsületére legyen mondva, nem ijedt meg, s mivel rendőrt nem talált a közelben, szabályszerűen követni kezdte a gyanús férfit. Amikor az bement egy Lajos utcai házba, ő türelmesen várakozott kint, sőt figyelőtársat is szerzett. Egy ismeretlen férfit szólított meg, elmondta, kit figyel, és a segítségét kérte.

Együtt várakoztak. És nem hiába. Hamarosan

kijött a szőke férfi, karján ruhaneművel. Elrohant a Zsigmond térre, ahol a bokrok védelmében kezdett vetkőzni, illetve átöltözni.

Ez végképp megerősítette a figyelőpár gyanúját.

Remélték, az öltözködés elég idő arra, hogy rendőrt kerítsenek. Hamarosan összetalálkoztak egy kerékpáros őrszemmel, aki a hírre jócskán megtaposta a pedált, hogy a jelzett helyen még elérje a gyanús férfit.

Időben érkezett.

A szőke hajú éppen távozni készült. Amikor a rendőr igazoltatni akarta, futásnak eredt, felfelé a hegyoldalnak.

A rendőr riasztólövéseket adott le, és üldözőbe vette a lövöldözve menekülőt. A hajszába többben bekapcsolódtak. A hegyről lefelé jövő kirándulók útját állták, s heves dulakodás árán végül is megfékezték Sántha Dezsőt.

A teljes bizonyítás a szakértőkre hárult. Sántha ugyan azonnal beismerte a folyamatos betöréses lopást, a körtéri gyilkosságot azonban konokul tagadta. Azt állította, hogy ő csak a levegőbe lőtt. Ijesztésül. A gyilkos golyókat — szerinte — Bachmann pisztolyából lőtték ki.

A fegyver- és orvosszakértők minden kétséget kizáróan bebizonyították Sántha Dezső bűncselekményét, amiért a bíróság 1947 augusztus elején halálra ítélte.

Sokan vagyunk, akik ismertük Kramer Palit, és gyakran felidézzük emlékét. Sosem mulasztjuk el, hogy az állomány utánpótlásával, a fiatal rendőrökkel megismertessük a halála után előléptetett Kramer Pál tiszta és önfeláldozó életét.

Az a fajta ember volt, akit mindannyian példaképünknek tekintünk.

Zárszó helyett egy történet

Hadd térjek vissza a múlt évben megjelent *Idézés bűnügyben* című dokumentumkötetemre. Olyan rendkívüli fejleménye volt, ami — úgy gondolom — nyilvánosságot érdemel. A könyv 83. oldalán mindössze 35 nyomdai sorban két nő igaz barátságát írtam meg. Íme a rövid történet:

„Menyhárt Erzsébet tanulólány a Falk Miksa utcában dolgozott egy fodrászüzletben, ahol őszinte barátságot kötött Fleischmann Lászlóné fodrásznővel. Amikor a fiatalasszony zsidó származása miatt sárga csillag viselésére kényszerült, a keresztény barátnő — együttérzésből — maga is feltűzte a megalázó jelet. 1944. november elején pedig, megtudva, hogy barátnőjét a nyilasok elhurcolták, azonnal utánament. Piliscsaba körül rá is talált... Hiába minden józan érv, ellenvetés — Erzsébet nem volt hajlandó elhagyni barátnőjét. Vele tartott Dorogra, majd Kopházára. Viselte a csillagot, ásta a sáncot, éhezett a többiekkel. Együtt vánszorogtak gyalogmenetben Mauthausenig. Ott kopaszra nyírták és rabruhába öltöztették őket. Az ötös láger lakóiként szenvedtek — iszonyúan! Mindketten többször estek át tífuszon. Csontvázzá fogytak. A két barátnő egymást ápolva, egymásért küzdve, egymás kezét fogva átvészelte a mauthauseni poklot...” S íme a folytatás:

Szerencsémre Erzsike férje szereti az izgalmas olvasmányokat, és a megjelenés után néhány nappal megvette könyvemet. Ő fedezte fel felesége leánykori nevét. És a biztatására Erzsike jelentkezett. Igen, a biztatására, mert Erzsike huszonkét évig nem hencegett, nem hivatkozott érdemeire. Amit tett, természetesnek tartotta.

És 1967 májusában *Egymás kezét fogva* címmel dokumentumműsor hangzott el a Kossuth Rádióban. A mikrofon előtt a két barátnő a küzdelmes múltra és huszonkét éves barátságukra emlékezett. A teljesség igénye nélkül néhány rövid részletet idézek a magnótekercsről:

Erzsike: A téglagyárba mint keresztény én már nem mehettem be. Másnap délben újból megkíséreltem, de elvitték a csoportot, végig a Bécsi úton Piliscsaba felé. Egy nappal később vonaton utánuk indultam. Mire Piliscsabán leszálltam, addigra ismét elmentek, úgyhogy Piliscsabától Dorogig — ez a helyzet komikuma — egy német katonai teherautóra kéredzkedtem fel, s az vitt a deportáltak felé. Dorog határában odaálltam egy kilométerkőhöz és vártam őket. A nyilasok itt gorombáskodtak velem, hogy mit ácsorgok, majd bedobnak engem is a sorba. Erre én azt válaszoltam: én is zsidó vagyok és a csoportomat keresem...

A dokumentumműsor riportere, a tévéből és a rádióból jól ismert Vértessy Sándor itt félbeszakította Menyhárt Erzsit, és megkérdezte, hogy annak idején kislányfejjel vajon volt-e fogalma arról, mit jelent zsidónak vallani magát.

Erzsike: Bizonyos mértékig igen, mert hiszen akkor már a zsidóüldözés, hogy úgy mondjam, a kellős közepén volt...

És Erzsike — bár ma már három gyerek édesanyja, mégiscsak így jön a neve a számra — csatlakozott a csoporthoz. Hogy milyen viszontagságokat élt át a két barátnő, arról szóljanak ismét ők.

Riporter: Dorogról hová, merre vitték magukat?

Fleischmann-né: Süttőre kerültünk. Olyan állapotban voltam, hogy Erzsi úgy vezetett. Nem álmos-

ság, halálos végkimerültség volt rajtam. Ekkor már tisztában voltam azzal, hogy ilyen embertelen módon nem munkára viszik az embert, ez már kikészítésre megy. Akkor könyörögtem: Erzsi, menj vissza, ne pusztulj velünk. Nem volt hajlandó visszamenni. Kijelentette: ezt most már végigcsináljuk!

Riporter: Biztosan nagy erőt adott az, hogy valaki van magával, önzetlenül, szívből, barátságból?

Fleischmann-né: Igen, de egyben borzasztó lelkiismeret-furdalásom volt, hogy nem tudtam erélyesebb lenni. Nem is lehettem. Én voltam az, akit vittek, ő önként vállalta azt. Nem parancsolhattam rá, hogy ne tegye, hogy ne áldozza fel életét egy céltalan ügyért.

Riporter: Menyhárt Erzsi szülei, gondolom, kétségbeestek, hogy a lányuk eltűnt Budapestről.

Erzsike: Igen. Mint később kiderült, újsághirdetéssel is kerestek. Mikor Kopházára értünk, onnan egy lapot lehetett írni, erre jöttek utánam, és haza akartak vinni.

Fleischmann-né: Sáncásás közben egyszer csak Erzsi felkiáltott: Úristen, itt vannak anyámék! Aztán, mint az őrült, elrohant. Keresztülugrott egy patakon, és hiába fogtak rá puskát a nyilasok — nem állt meg. Egyre csak azt kiabálta: Nem megyek, nem megyek haza!

Riporter: Hová kerültek ezután?

Fleischmann-né: Viszontagságos körülmények között Fertőrákoson keresztül jutottunk ki az országhatáron, s mindig elhagyatott dűlőutakon haladtunk egészen Mauthausenig. Az úton, aki a sorból kilépett, avval számolnia kellett, hogy fél percen belül nem él. Tudtuk minden egyes durranásnál: egy apa, egy férj, egy vőlegény, egy kislány ... Megint egy, megint egy — emlékezni is iszonyú rá. Csak Erzsike feledkezett meg erről a kegyetlen törvényszerűségről. De annyira éhesek voltunk, hogy Erzsi még az élete kockáztatása árán is kiugrott a sorból egy marék sóskáért.

Riporter: Hány éves volt akkor?

Erzsike: Tizenöt, jobban mondva már tizenhat. Így már elég meggondolt lehettem. Viszont annyira éhesek, szomjasak voltunk, hogy lényegében életet jelentett az a pár szál sóska. Vagy így pusztulunk el, vagy úgy — valamit segíteni kellett magunkon. Ezt a megoldást találtam. Sikerült. Egy másik esetben ugyanígy négy darab krumplit loptam a mellettünk haladó szekerekről. Az SS éppen ütött valakit, s én a keze alatt szaladtam el.

Riporter: A 15—16 éves kislány lelkét keresem most, a huszonkét év előtti lelkét. Amikor Mauthausenbe ért, és megismerte a tábor szörnyűségeit, látta a percenkénti halált — vajon nem gondolt arra, hogy nem kellett volna vállalnia?

Erzsike: Nem! Még ezután is, ennyi idő múltán is nyugodtan ki merem mondani: nem bántam meg. Miután ismertem „anyám" itthoni családi körülményeit, hogy özvegyen maradt, hogy az elhurcoláskor a kislányát kellett elhagynia, akiért élt-halt — segíteni akartam valamit. Megpróbáltam. Sikerült egy embert megmenteni ...

Riporter: Bocsásson meg, amiért félbeszakítom. Fleischmann-néval kezdettől fogva barátnők voltak, mégis most mindig anyámnak szólítja.

Erzsike: A köztünk levő korkülönbség nem nagy. „Anyám" mindössze kilenc évvel idősebb nálam, csak amikor a deportáltak menetéhez csatlakoztam, hogy köztük maradhassak, anyámnak neveztem. Ez aztán így maradt végleg. Sőt, három gyerekem nagymamának szólítja és annak is tartja.

Nem akarom a több mint félórás rádióműsort felidézni. Inkább tiszteletre méltó barátságukról mondanék még valamit. Míg kifelé Fleischmann-né

szorult támogatásra és bátorításra, hazafelé Erzsikét kellett megmenteni. Testsúlya a felére csökkent, és flekktífuszban, 40 fokos lázzal, gyalogmenetben vánszorogtak hazafelé. Ezúttal Fleischmann-né bizonyult erősebbnek, s amikor Erzsike már fel akarta adni az életet — ő nem engedte. Itthon orvosi segítséggel, néhány hét múlva valamelyest rendbe jött a két nő. Testileg lényegében összeszedték magukat — kivéve Erzsike náci puskatustól szerzett fejsérülését, amelynek nyomát máig is őrzi —, de lelkileg évekig szenvedték a borzalmas élményeket. Aztán — mert szerencsére ilyenek vagyunk mi emberek — a lelki sebek is begyógyultak, vagy legalábbis elfelejtődtek, egészen addig, míg a rádiós riport fel nem zaklatta mindkettőjüket. De huszonkét év múltán már csak átmeneti rossz hangulattal járt az emlékezés.

Kezdetben — 1945-től kb. 1947-ig — még együtt maradtak. A mai November 7 téren a mostani illatszerüzlet helyén egy kis fodrászatot nyitottak. Erzsike letette szakvizsgáit, és felszabadult mint fodrászsegéd. Közben bekapcsolódott a szakszervezeti ifimozgalomba, majd párttag lett. Fél évig maszekoskodtak, de hamarosan felszámolták az üzletet.

Előbb Fleischmann-né, majd Erzsike ment férjhez. Ezután, bár a földrajzi távolság megnőtt közöttük, kapcsolatuk továbbra is a régi maradt. Ha segíteni kellett egymáson, máris siettek. És sokszor szükségük volt egymásra. Az elmúlt két évtized is küzdelmesen alakult mindkettőjüknek. Hogy csak a legjelentősebb problémákat említsem: Erzsike első házassága rosszul sikerült, Fleischmann-né pedig elvesztette második férjét is. Az 1956-os ellenforradalom is feldúlta életüket. Ismét segíteniük kellett egymáson.

De nem is folytatom, kettejük életútja külön regényt érdemel. Inkább a rendkívüli barátságra térek vissza.

Riporter: Az eltelt 22 év alatt, gondolom, nem engedték el egymás kezét, hogy ha azokban a rettenetes hónapokban olyan szorosan fogták?

Fleischmann-né: Ha csak egy napra is, de felmentem Erzsihez, ha másképp nem, akkor telefonon iparkodtunk egymásról tájékozódni, problémáinkat megbeszélni. Persze most megint Erzsi a józanabb és reálisabb az életben, én valahogy egy kicsit bátortalanabb lettem. Talán nem is az elrohant évek miatt. Erzsinek jobban meg kellett állnia a helyét, dolgozó is, anya is, és fent a városban éli a maga küzdelmes életét, mert azért három gyerek mellett, ha nagyon jól érzi is magát, azért elég nehéz lehet neki is. A barátságunk örökre szól. Én azt tartom, hogy ha valaki a bajban ember tudott lenni, abban lehet bízni, az igaz ember, azzal nem szakad meg a barátság . . .

Riporter: Csodálom mindkettőjüket, olyan pátoszmentesen beszéltek, mintha egy nemrég olvasott regény tartalmi kivonatát mondták volna.

Erzsike: Tettemet nem tartom hősiességnek. Amit én csináltam, azt elég sokan megtették, ha nem is velem azonos körülmények között. Voltak emberek, akik abban az időben is emberhez méltóan viselkedtek. Nem érzem hősnek magam . . .

Az elhangzott adást magnószalagról megismételte a rádió 1967. szeptember 12-én, a fasizmus áldozatainak hivatalos emléknapján.

De hogy az élet milyen félelmeteset tud produkálni, arra a műsorszerkesztő nem gondolhatott. Amikor a Kossuth-adóról Fleischmann-né hangja az éteren át az egész országhoz szólt — őt magát azokban a percekben temették. Sírjánál Erzsike zokogott. A küzdelmes sorsú asszony, Fleischmann-né számára — valóban örökké tartott a barátság.

600

Tartalom:

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója. Szerkesztette: Csibra István. A sorozatterv Rudas László munkája. Műszaki vezető: Szécsi Andor. Műszaki szerkesztő: Rudas László. A szedést 1968. VI. 29-én kezdték meg Megjelent 1968. XI. 20-án, 60 000 példányban. Terjedelme 10,5 (A/5) ív. PL — 171 — H — 6870. 68—2312. Szikra Lapnyomda, Budapest.

10,— Ft

RADVÁNYI DEZSŐ

ELFOGATÓPARANCS

A kötet a szerző Idézés bűnügyben című művének folytatása. Az 1946—47-es időszakból dolgozza fel néhány érdekes politikai bűntény felgöngyölítését. Az előző kötetben Radványi Dezső Kovács János nyugállományú rendőralezredes nyomozói élményeit mesélte el; ezúttal viszont több nyomozó meséli el élete legizgalmasabb, legérdekfeszítőbb esetét, s ily módon még színesebb, változatosabb kép tárul elénk a bűnüldöző szervek akkori nehéz, áldozatos munkájáról. A valóságos történetekre épülő kötet erénye mindenekelőtt a nyomozások világos vonalvezetése: kerüli az öncélú „krimisítést", tárgyánál és feldolgozásmódjánál fogva mégis mindvégig érdekes és izgalmas. A felnőtteknek emlékeztető, az ifjúságnak tanulságos olvasmány.

RADVÁNYI DEZSŐ · ELFOGATÓPARANCS

RADVÁNYI DEZSŐ

ELFOGATÓPARANCS

